

Затверджено
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н
Форма № П - 4.04

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
Інститут економіки, управління та інформаційних технологій
Форма навчання заочна
Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту
Завідувач кафедри _____ В. В. Карцева
« _____ » _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

**ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ СУБ'ЄКТА
ПІДПРИЄМНИЦТВА**

(за матеріалами ПрАТ «Каланчацький маслозавод»)

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітня програма «Фінанси і кредит»
ступеня магістра

Виконавець роботи Жирний Андрій Анатолійович

_____
(підпис, дата)

Науковий керівник

_____
(підпис, дата)

Рецензент

Полтава 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА	7
1.1 Економічна сутність фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва та класифікаційна характеристика їх елементів.....	7
1.2 Політика управління формуванням та використанням фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва.....	18
1.3 Методика оцінки економічної ефективності формування та використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання.....	26
Висновки за розділом 1	37
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ДІЮЧОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ТА ВИКОРИСТАННЯМ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	39
2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Каланчацький маслозавод».....	39
2.2 Оцінка джерел формування фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод».....	52
2.3 Аналіз ефективності використання фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод».....	60
Висновки за розділом 2.....	71
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	73
3.1 Розрахунок потреби у грошових коштах на фінансування діяльності ПрАТ «Каланчацький маслозавод».....	73
3.2 Підвищення ефективності управління використанням фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод».....	81
3.3 Застосування методики стратегічного аналізу до умов функціонування ПрАТ «Каланчацький маслозавод»	92
Висновки за розділом 3.....	104

ВИСНОВКИ.....	106
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	110
ДОДАТКИ.....	120

ВСТУП

В сучасних ринкових умовах господарювання в Україні важливе значення мають пошук джерел фінансування та забезпечення ефективного інвестування фінансових ресурсів. Склад, структура та розмір фінансових ресурсів суб'єктів господарювання обумовлюється необхідністю розвитку фінансово-господарської діяльності. Від величини фінансових ресурсів та їх ефективного використання залежить фінансовий стан підприємства: платоспроможність, фінансова стійкість, ліквідність. Належна наявність фінансових ресурсів забезпечує виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, банками, страховими та іншими організаціями. Підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємств є вагомим резервом покращення діяльності.

Формування фінансових ресурсів, достатніх для безперервного та стабільного функціонування суб'єкта підприємництва є головним чинником підвищення фінансового потенціалу, забезпечення конкурентних переваг та стабільного економічного розвитку ділових одиниць.

Питаннями формування та використання фінансових ресурсів займалися такі вітчизняні вчені, як І. Бланк, М. Білик, І. Зятковський, О. Василик, Л. Лігоненко, В. Опарін, К. Павлюк, А. Поддєрьогін та інші. Над дослідженням проблем функціонування фінансових ресурсів підприємств працювали також зарубіжні вчені, а саме: В. Бочаров, В. Ковальов, М. Романовський, В. Родіонова, В. Слепов, Г. Дональдсон, Дж. С. Мілль, Р. Брейлі, Ю. Брігхем, С. Майєрс та інші.

Проте багато положень праць вказаних дослідників носять суперечливий та дискусійний характер, зокрема визначення ролі фінансових ресурсів підприємства, класифікація їх з погляду різноманітності джерел формування, а також пошук сучасних методів покращення формування та використання джерел фінансових ресурсів підприємств. Актуальність, науково-теоретична та

практична значимість вказаних проблем, необхідність їх вирішення зумовили вибір теми дипломного дослідження, визначили мету і основні завдання.

Метою дипломного дослідження є обґрунтування теоретичних положень та удосконалення практичних аспектів формування та використання фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- з'ясувати економічну сутність фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва та класифікаційну характеристику їх елементів;
- охарактеризувати політику управління формуванням та використанням фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва;
- дослідити методику оцінки економічної ефективності формування та використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання;
- надати загальну характеристику фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Каланчацький маслозавод»;
- оцінити джерела формування фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва;
- проаналізувати ефективність використання фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод»;
- розрахувати потребу у грошових коштах на фінансування діяльності ПрАТ «Каланчацький маслозавод»;
- обґрунтувати напрями підвищення ефективності управління використанням фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод»;
- адаптувати методику стратегічного аналізу до умов функціонування ПрАТ «Каланчацький маслозавод».

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовими ресурсами суб'єктів підприємництва.

Предметом дослідження дипломної роботи є теоретичні та практичні аспекти управління формуванням та використанням фінансовими ресурсами суб'єкта підприємництва.

У процесі дослідження було використано такі методи: теоретичного узагальнення і порівняння, системний підхід – для розкриття змісту та сутності фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва; статистичного і графічного аналізу – для вивчення, порівняння і наочного відображення емпіричних даних, обґрунтування низки завдань у сфері управління фінансовими ресурсами суб'єктів підприємництва. У роботі використовувались методи: аналізу і синтезу – для виявлення перспектив розвитку процесу формування та використання фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва, а також методи аналітичного групування, ланцюгових підстановок, зведення, вибірковий метод і планування; регресійного аналізу – для побудови економіко-математичних моделей прогнозування.

Практична значимість роботи полягає у обґрунтуванні методичних підходів щодо підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами суб'єкта підприємництва на основі застосування методик стратегічного аналізу, що дало змогу надати пропозиції ПрАТ «Каланчацький маслозавод» щодо альтернативних стратегій залучення фінансування.

Наукова новизна дипломної роботи полягає в обґрунтуванні пропозицій щодо розвитку методичних підходів до оцінки та прогнозування формування та використання фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва, а також удосконалення механізму стратегічного управління фінансовими ресурсами підприємства.

Інформаційною базою роботи є теоретичні та науково-практичні дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців, законодавчі та нормативно-правові акти України щодо оцінки фінансової діяльності підприємств, спеціальна економічна література, матеріали наукових конференцій, офіційні статистичні матеріали, дані бухгалтерського обліку, фінансової та статистичної звітності аналізованого суб'єкта господарювання, а також власні аналітичні розрахунки та дослідження автора.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1 Економічна сутність фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва та класифікаційна характеристика їх елементів

Процес формування достатнього для ефективної фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання обсягу фінансових ресурсів в ринкових умовах виступає основним чинником конкурентоспроможності та стабільного економічного розвитку підприємств. Це пояснюється посиленням конкурентного тиску на підприємства збоку вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання, зростанням вимог потенційних споживачів до якості пропонованих на ринку товарів та послуг.

Формування капіталу підприємства передбачає вирішення ряду питань, з обґрунтуванням доцільності залучення певного обсягу фінансових ресурсів, вибором та оцінкою джерел фінансування, визначенням їх оптимальної структури та пошуком нових форм і методів залучення для підприємств.

Фінансові ресурси підприємств є основною рушійною силою поступального економічного розвитку держави, становлять фінансову основу створення і розвитку суб'єктів господарювання усіх форм власності та організаційно-правових форм та є головним чинником забезпечення безперервності процесу виробництва та реалізації продукції.

З огляду на важливість проблем формування та використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання в умовах ринкових відносин, актуальним залишається питання теоретичного визначення цієї категорії та розкриття основних характеристик для розуміння їх економічної природи, з'ясування сутнісних характеристик, що збагатить теоретичну базу аналізу фінансових ресурсів підприємства та стане основою для підвищення ефективності фінансової роботи на підприємствах.

Зазначимо, що термін “фінансові ресурси” в офіційних нормативних документах з’явився в 1995 році. Як правило, відомі визначення сутності фінансових ресурсів засновані на розширеному трактуванні і сформульовані під впливом стереотипів, які склалися в дореформений період.

Систематизуємо погляди вчених на сутність категорії «фінансові ресурси» в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Теоретичні підходи до вивчення економічної сутності категорії «фінансові ресурси»

Визначення	Джерело
Єдине ціле	
складова частина економічних ресурсів, що являє собою кошти грошово-кредитної і бюджетної системи, які використовуються для забезпечення безперервного функціонування і розвитку народного господарства, витрачаються на соціально-культурні заходи, потреби управління й оборону	Економічна енциклопедія «Політична економія» [32]
сукупність грошових нагромаджень, амортизаційних відрахувань й інших коштів, що утворюються у процесі створення, розподілу та перерозподілу сукупного суспільного продукту.	Сенчагов В. [88]
Грошові кошти	
кошти, які формуються в результаті економічної та фінансової діяльності в процесі створення та розподілу валового національного продукту країни, акумульовані державою та суб'єктами господарювання	«Фінансовий словник» [90]
сукупність коштів, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання	А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко [34]
Мають цільове призначення	
грошові доходи і нагромадження, які перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання і призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення витрат розширеного відтворення та економічного стимулювання працюючих.	В. М. Родіонова [86].
Кошти та усі грошові фонди	
кошти, наявні у розпорядженні суб'єкта, що господарює. уточнюють, що «до фінансових ресурсів	Балабанов А. І., Балабанов І. Т. [7]
належать грошові фонди й та частина коштів, яка використовується в нефондовій формі	Поддєрьогін А. М., Хачагурян С. В. [93; 94]
сукупність доходів, відрахувань та надходжень, що перебувають у розпорядженні підприємств, організацій та держави	Гуйда Т. В. "[30]
грошові фонди цільового призначення, сформовані у процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту, створеного на підприємстві, якими воно володіє і розпоряджається на правах власності або повного господарського відання і використовує на статутні потреби	Зятковський І. В. [36]
сукупність усіх грошових ресурсів, що надійшли на підприємство за певний період або на певну дату у процесі реалізації продукції (операційна діяльність), основних і оборотних засобів (інвестиційна діяльність) і видачі зобов'язань (фінансова діяльність)	Пойда-Носік Н. Н. [63]
усі джерела коштів, акумульовані підприємством для формування необхідних йому активів з метою здійснення усіх видів діяльності, як за рахунок власних доходів, нагромаджень та капіталу, так і за рахунок різного роду надходжень.	Романовський М., Врублевська А., Сабанті Б. [91]
сума коштів, спрямованих в основні засоби та обігові кошти підприємства.	В. М. Опарін [60]

Таким чином, узагальнення інформації, наведеної у табл. 1.1 дало змогу систематизувати погляди вчених-економістів за такими напрямками до трактування категорії фінансові ресурси:

1. Фінансові ресурси держави і підприємства розглядаються як єдине ціле [88; 32], що відбиває реалії адміністративно-командної економіки з властивим їй тотальним одержавленням як засобів виробництва, так і фінансових ресурсів, необхідних для здійснення відтворювального процесу. Проте, навіть для вузьких рамок централізованої економіки наведені трактування в недостатній мірі розкривали сутність поняття «фінансові ресурси».

2. Як чисто грошові кошти [34; 90], тобто сукупність коштів, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання [34].

3. Мають цільове призначення. Зокрема, В. М. Родіонова вважає, що фінансові ресурси підприємства – це грошові доходи і нагромадження, які перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання і призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення витрат розширеного відтворення та економічного стимулювання працюючих [86].

4. Кошти та усі грошові фонди [7; 30; 36; 63; 91; 93; 94]. Зокрема, Поддєрьогін А. М. і Хачатурян С. В. [93; 94] уточнюють, що до фінансових ресурсів належать грошові фонди й та частина коштів, яка використовується в нефондовій формі». Вони виходять з ототожнення фінансових ресурсів підприємств із коштами, що є неправомірним, оскільки поняття «кошти» за своєю сутністю ширше, ніж поняття «фінансові ресурси». Крім того, до фінансових ресурсів належать усі грошові фонд: фонд заробітної плати, який спрямований на відтворення робочої сили в процесі виробництва; фонд оборотного капіталу, призначений для відшкодування спожитих в процесі виробництва предметів праці, частина амортизаційних відрахувань, яка спрямовується на відшкодування спожитих в процесі виробництва основних засобів у межах простого відтворення. Перераховані грошові фонди включаються у собівартість продукції і формуються за рахунок виручки від

реалізації продукції.

Слід зазначити, що приведені визначення не акцентують увагу на самостійності існування категорії “фінансові ресурси” і її відмінності від категорії “грошей”. Відмінність полягає в тому, що “фінансові ресурси” опосередковують фінансові відносини, які виникають в процесі розподілу продукту, виробленого суб’єктами господарювання. Крім того, фінансові ресурси є матеріальною основою функціонування фінансів підприємств. Це основна ознака фінансових ресурсів підприємств.

Опарін В., піддаючи критиці трактування фінансових ресурсів підприємства як результату створення, розподілу і перерозподілу ВВП, зауважує, що «ці процеси знаходять своє відображення не в обсягах ресурсів, а, передусім у фінансових результатах діяльності, тобто в обсягах прибутку» [60]. На його думку, фінансові ресурси підприємства є лише передумовою створення відповідного ВВП, але не гарантують ні створення відповідного ВВП, ні позитивних фінансових результатів. Це зауваження в цілому є вірним, тому що, фінансові ресурси підприємства, безумовно, є засобом забезпечення процесу створення ВВП. Однак, на думку автора, приріст власних фінансових ресурсів підприємства можливий тільки в тому випадку, якщо в результаті розподілу і перерозподілу частини ВВП, створеної на підприємстві, буде отриманий позитивний фінансовий результат.

Дискусійним є визначення фінансових ресурсів підприємства як суми коштів, спрямованих в основні засоби та обігові кошти, сформульоване Опарінім В. Автор особливо підкреслює, що «...це авансовані кошти, які вкладаються в оборот і повинні обов'язково повертатися; ... це не всі грошові кошти, а лише ті гроші, які «роблять» гроші» [60]. Але традиційно під грошима, призначеними для здобуття прибутку, розуміють капітал [7]. Саме капітал підприємства, за Бланком І. А., характеризує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів [10]. Таким чином, поняття «фінансові ресурси» і «капітал» близькі, але не тотожні [59]. У загальному вигляді капітал характеризує

фінансові ресурси підприємства, що приносять дохід [10]. У практиці роботи підприємств характерною є ситуація, коли в окремий проміжок часу фінансові ресурси перевищують розмір капіталу. Теоретично можлива і ситуація, коли їхні розміри рівні. Для цього у підприємства не повинно бути ніяких фінансових зобов'язань і усі фінансові ресурси повинні знаходитися в обороті.

Порівнюючи висловлювання В. М. Опаріна та І. О. Бланка, можна дійти висновку, що в них власне йдеться про працюючий капітал. Саме він безпосередньо бере участь у формуванні доходів і забезпечує безперервну операційну, інвестиційну та фінансову діяльність підприємства і звично ототожнюється як фінансові ресурси.

На наш погляд, різні тлумачення категорії «фінансові ресурси» є результатом того, що її розглядають фахівці різних галузей економічної науки: економічної теорії, фінансового менеджменту, аудиту, статистики. Тому, узагальнивши їх, на рис. 1.1 наведемо основні аспекти, що визначають фінансові ресурси як окрему категорію й розкривають її зміст.

Рисунок 1.1 – Аспекти, що характеризують сутність фінансових ресурсів
Джерело: узагальнено за [7; 30; 34; 36; 63; 91; 93; 94]

Отже, фінансові ресурси суб'єктів підприємництва є економічною категорією, яка виражає фінансові відносини, пов'язані з рухом частини грошових коштів суб'єктів підприємництва, що перебувають в їхньому

розпорядженні та спрямовуються на виробничий і соціальний розвиток, матеріальне заохочення, попередньо накопичені власниками для інвестування в активи, з метою отримання доходу, відображенні у пасиві балансу підприємства, які характеризуються певним рівнем мобільності та ризиковості.

Зокрема, в економічній літературі не існує єдиного підходу до визначення складу та класифікаційних ознак джерел формування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання.

Так, Белоліпецький В. Г. вважає, що джерела фінансових ресурсів поділяються на внутрішні (чистий прибуток, амортизація), зовнішні (внески учасників і засновників) і позикові (кредити банків, позики інших суб'єктів ринку, кошти від операцій з борговими цінними паперами, кредиторська заборгованість) [8]. Наведена класифікація значно скорочує розмір фінансових ресурсів. Колчіна В. М. доповнює цей перелік джерел формування фінансових ресурсів за рахунок прибутку, який залишається у розпорядженні підприємства та бюджетних асигнувань [46].

Деяко модифіковану класифікацію джерел формування фінансових ресурсів приводить Заєць Н. Є., який всі джерела фінансових ресурсів об'єднує у дві групи: перша група власні джерела, друга група – позикові кошти [82].

З метою покращення фінансової діяльності на підприємствах доцільним є здійснення всебічного аналізу фінансових ресурсів як в цілому, так і окремих їх видів. З цього випливає необхідність визначення суми фінансових ресурсів, які є в розпорядженні підприємств. Питання класифікації фінансових ресурсів підприємств висвітлені в роботах багатьох економістів [8, 9, 37, 60, 93].

Становить інтерес класифікація фінансових ресурсів підприємства, запропонована Опаріним В. Він підрозділяє усі фінансові ресурси на три групи, що включають сім підгруп: за кругообігом: початкові, прирощені; за використанням: матеріальні, у обороті; за правом власності: власні, надані, позикові [60]. Ковальова А., Лапуста М., Скамай Л. поглиблюють уявлення про основні джерела формування власних фінансових ресурсів підприємства, виділяючи поняття внутрішніх і зовнішніх джерел [43].

Балабанов О. і Балабанов І. джерела фінансових ресурсів підприємства підрозділяють на власні (статутний капітал, сформований із внесків засновників суб'єкта, що господарює; прибуток; амортизаційні відрахування) і чужі (позикові та залучені) [7], а Романовський М. В. [91] пропонує класифікацію фінансових ресурсів на власні, власного цільового призначення та позикові, яка точно і вичерпно характеризує склад фінансових ресурсів підприємства, але лише за однією ознакою, за джерелами формування.

На думку Белоліпецького В.Г. [8], за походженням фінансові ресурси підрозділяються на внутрішні (власні) і зовнішні (залучені); в свою чергу внутрішні в реальній формі представлені у вигляді чистого прибутку, а в перетвореній – у вигляді зобов'язань перед службовцями фірми, податковими органами і іншими фірмами. Зовнішні чи залучені фінансові ресурси діляться також на власні і позикові, що обумовлено формою капіталу, в якій він вкладається зовнішніми учасниками в розвиток даної фірми: як підприємницький, так і позиковий.

І. В. Зятковський [36] пропонує розподіл фінансових ресурсів підприємств на власні і позичені кошти. Колектив авторів під керівництвом Поддєрьогіна А. М. також пропонує класифікацію фінансових ресурсів за джерелами формування:

- 1) за рахунок заснування суб'єкта господарювання;
- 2) за рахунок власних і прирівняних до них коштів;
- 3) за рахунок мобілізації на фінансовому ринку;
- 4) за рахунок надходжень у порядку розподілу і перерозподілу.

Питання класифікації фінансових ресурсів висвітлюється і в працях І. О. Бланка [11, 12], який до складу власного капіталу включає статутний, резервний, спеціальні фінансові фонди, нерозподілений прибуток, інші форми власного капіталу.

На нашу думку, найважливішими є чотири ознаки класифікації фінансових ресурсів (рис. 1.2): 1) за напрямками надходження (кругообігом); 2) за правом власності; 3) за строками використання; 4) за джерелами формування.

Зауважимо, що основною з цих ознак є перша, яка передбачає поділ фінансових ресурсів на внутрішні та зовнішні та придатна як на макро-, так і на мікрорівні.

Потреба суб'єктів підприємництва в джерелах фінансових ресурсів не залишається постійною протягом року. Вона може коливатися в залежності від різних факторів: нерівномірності поставки товарно-матеріальних цінностей, несвоєчасного надходження грошових коштів на поточний рахунок суб'єктів підприємництва за товари, роботи, послуги. Тому економічно нецільно формувати фінансові ресурси тільки за рахунок власних джерел – це знижує можливості суб'єктів підприємництва у фінансуванні витрат, пов'язаних з виробництвом і реалізацією продукції.

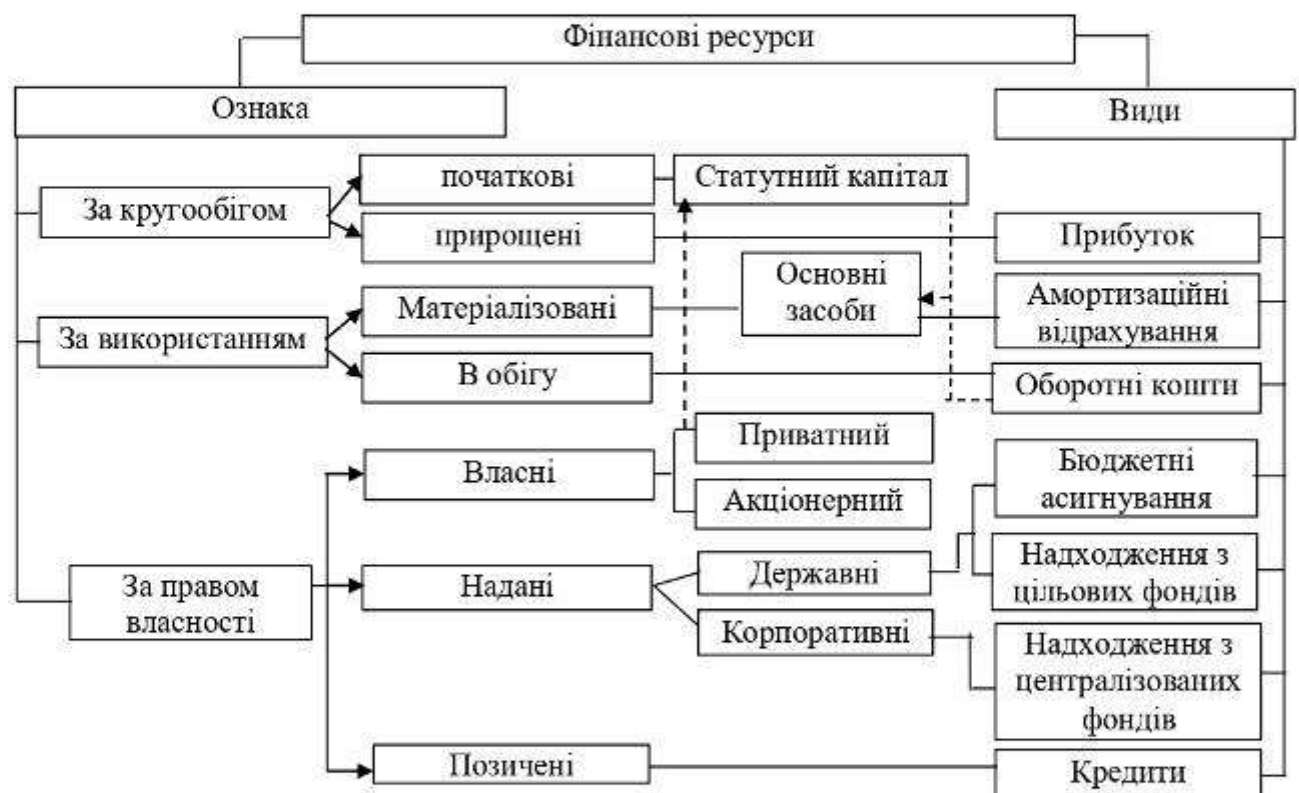

Рисунок 1.2 – Класифікація фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва
Джерело: узагальнено за [8, 9, 37, 60, 93]

Отже, всі можливі джерела фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва можна поділити на внутрішні, тобто кошти, які надходять з будь-яких джерел, та зовнішні. Надходження коштів, які мобілізуються на фінансовому ринку, свідчить про використання зовнішніх джерел. Такий поділ джерел фінансових

ресурсів на внутрішні і зовнішні обумовлюється характером відносин, що виникають у суб'єктів підприємництва в ході фінансової та господарської діяльності. Структура джерел формування залежить від характеру діяльності та організаційно-правової форми суб'єкта підприємництва.

Основними джерелами формування фінансових ресурсів підприємств є власні (внутрішні) та залучені (зовнішні) кошти (рис. 1.3) [50].

Рисунок 1.3 – Джерела формування фінансових ресурсів підприємств
Джерело: узагальнено за [4; 15; 99]

До власних (внутрішніх) коштів належать: статутний капітал (капітал компанії, утворений від внесків засновників або суми номінальної вартості будь-яких акцій), амортизаційні відрахування (процес поступового перенесення вартості основних фондів на продукт, що виготовляється за їх допомогою), дохід (прирошення вартості підприємства за рахунок продажу товарів і послуг)

та прибуток (сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати). До внутрішніх джерел формування власного капіталу належать фінансові ресурси, які формуються в процесі фінансово-виробничої діяльності підприємства. Внутрішні джерела власних фінансових ресурсів мають велике значення для формування фінансового капіталу підприємства.

До залучених (зовнішніх) джерел належать кошти: отримані кредити, пайові (майновий внесок члена кооперативу чи асоційованого члена кооперативу в пайовий фонд кооперативу грошима, земельними ділянками, земельними та майновими частками або іншим майном або майновими правами, що мають грошову оцінку) та інші внески, мобілізовані на фінансовому ринку кошти [22]. Також сюди можна віднести кошти, що формуються за рахунок особистих внесків учасників і за рахунок можливостей фінансового ринку: кошти засновників, що вкладаються у статутний капітал; кошти, що надходять за рахунок випуск (емісії) акцій, пайові внески учасників і членів трудового колективу; кошти, що формуються в порядку розподілу фінансових ресурсів у масштабах економічної системи держави – фінансові ресурси держави та місцевих бюджетів, що використовуються на безповоротній основі; кошти цільових, позабюджетних фондів, що використовуються на безповоротній основі; кошти галузевих, цільових грошових фондів; кошти асоціацій, холдингів, що надаються на безповоротній основі, страхові відшкодування коштів за ризиками, що виникли; інша безоплатна фінансова допомога.

Зовнішні джерела формування власного капіталу дають змогу новоствореним підприємствам формувати свій початковий фінансовий капітал, а діючим суб'єктам господарювання – збільшувати розмір й удосконалювати його структуру. У ринковій економіці найбільше значення мають джерела фінансових ресурсів, що мобілізуються за рахунок можливостей фінансового ринку [67].

Капітал підприємства має певні джерела формування, а саме: власні джерела, кошти акціонерів і залучені. Залежно від джерел формування власний

капітал можна поділити на вкладений (інвестований) і нагромаджений [68]. Вкладений капітал - капітал, який був внесений засновником: статутний капітал, додатковий капітал. Сума вкладеного капіталу може збільшуватись унаслідок конвертування боргових зобов'язань підприємства (товариства), наприклад облігацій в акції. Нагромаджений капітал - капітал, отриманий у процесі господарської і фінансової діяльності, а саме:

- додатковий капітал, сформований унаслідок дооцінки активів;
- додатковий капітал у вигляді безоплатно отриманих підприємством активів від інших осіб (фізичних, юридичних);
- частина чистого прибутку, нерозподілена між власниками підприємства;
- амортизаційні відрахування [68].

Таким чином, проведені дослідження й послідовний аналіз підходів до розуміння сутності фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва дозволили визначити їх як сукупність власних, залучених ззовні та позикових грошових коштів, а також їх еквівалентів, що змінюються у процесі господарського кругообігу і призначені для фінансового забезпечення діяльності підприємства з метою отримання прибутку та спрямовані на реалізацію стратегічних і тактичних цілей підприємницької діяльності.

Процес формування, розподілу та використання фінансових ресурсів на підприємстві включає механізм утворення власного та позикового капіталу для фінансування активів (необоротних та оборотних), фінансового забезпечення операційної та фінансово-інвестиційної діяльності, виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами економічних відносин.

У свою чергу, фінансові ресурси підприємства за основними джерелами формування можна структурувати на ресурси, що формуються за рахунок внесків юридичних і фізичних осіб у статутний фонд під час заснування підприємства; ресурси, що формуються за рахунок власних і прирівняних до них коштів; ресурси, що мобілізуються на фінансовому ринку.

1.2 Політика управління формуванням фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва

Оснoву управління фінансовими ресурсами суб'єктів підприємництва складає управління формуванням та використанням фінансових ресурсів. В цілях ефективного управління цим процесом у суб'єктів підприємництва розробляється спеціально фінансова політика, направлена на залучення фінансових ресурсів з різних джерел відповідно до потреб їх розвитку в наступному періоді з наступним їх використанням на визначені цілі.

Політика управління формуванням фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва являє собою загальну стратегію управління фінансовими ресурсами і полягає в забезпеченні найбільш ефективних форм та умов залучення позикових фінансових ресурсів з різних джерел відповідно до потреб розвитку суб'єктів підприємництва. Вона поділяється на політику формування власних та позикових і залучених фінансових ресурсів.

Політика формування власних фінансових ресурсів являє собою частину загальної стратегії формування фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва, що полягає в забезпеченні необхідного рівня самофінансування його виробничого розвитку.

Ефективність розробленої політики формування власних фінансових ресурсів оцінюється за допомогою коефіцієнта самофінансування розвитку суб'єктів підприємництва в наступному періоді. Цей рівень повинен відповідати поставленій меті.

Управління фінансовими ресурсами представлено схемою (див. рис. 1.4).

Процес управління формуванням фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва здійснюється після детального вивчення фінансового механізму і об'єкту управління. В схемі, наведеній на рис. 1.4, розглядається внутрішнє (включає організаційне інформаційне забезпечення у вигляді забезпечення звітними даними) і зовнішнє середовище суб'єктів

підприємництва (тобто правове і нормативне забезпечення, інформацію про ринок послуг і ринок праці, конкурентів тощо).

Рисунок 1.4 – Управління формуванням фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва

Джерело: запропоновано за [1; 4; 9; 10; 11]

Організаційний аспект включає організацію процесу управління фінансовими ресурсами, тобто окреслення основних його ланок і організацію структури управлінського апарату, що передбачає створення фінансових служб, визначення їх внутрішньої структури.

Процес управління формуванням фінансових ресурсів суб'єктів

підприємництва включає ряд етапів, які слід розглянути більш детально.

Перший етап. Аналіз ефективності формування фінансових ресурсів у попередньому періоді. Цей етап є передумовою для прийняття наступних рішень й включає в себе такі дії (див. рис. 1.5).

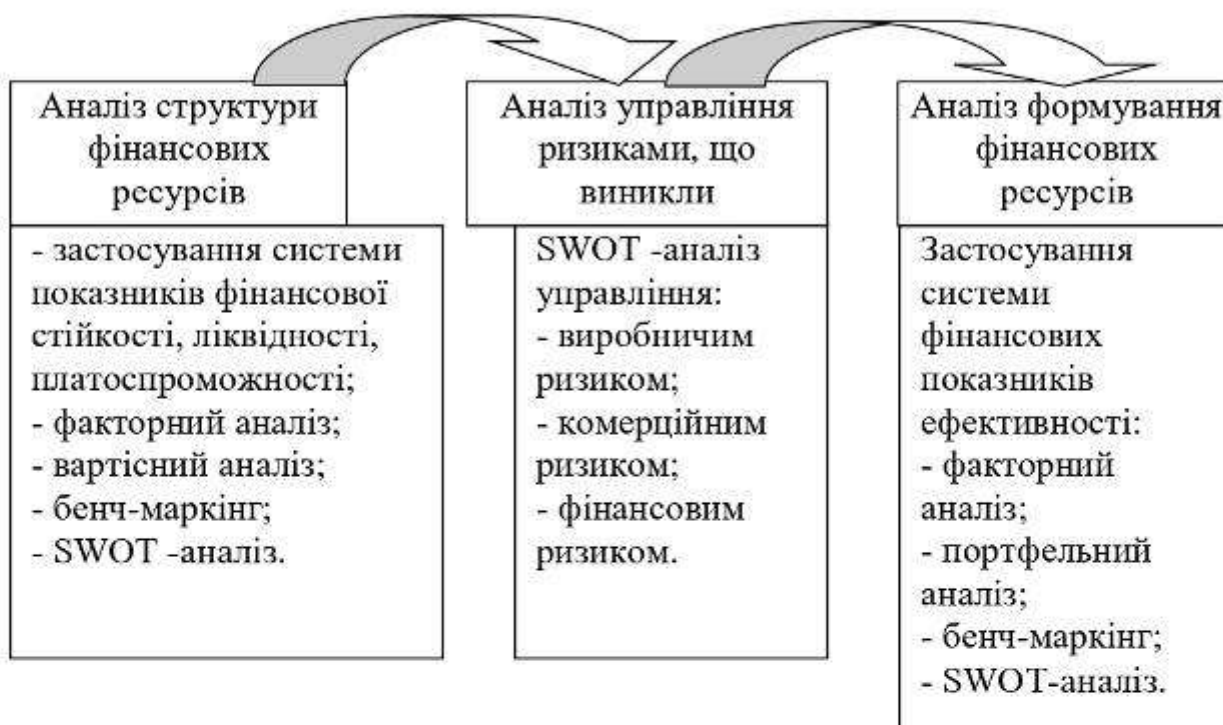

Рисунок 1.5 – Аналіз ефективності формування фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва у попередньому періоді [3; 76]

З рис. 1.5. видно, що даний етап зводиться до виявлення резервів підвищення ефективності в управлінні формуванням фінансових ресурсів у попередньому періоді, тобто того, чи було досягнуто головної мети діяльності суб'єктів підприємництва. Через те, що даний процес є складовою контролінгу, при аналізі використовуються його специфічні методи – аналіз фінансових показників структури фінансових ресурсів, ефективності, їх факторний аналіз, вартісний аналіз витрат капіталу, собівартості, від якої залежить величина доходу, бенч-маркінг, який дозволяє порівняти розраховані показники із відповідними середніми показниками конкурентів, галузі, нормативними показниками, SWOT-аналіз – виявлення сильних та слабких місць в побудові

структури фінансового капіталу, в управлінні ризиками, оборотним капіталом, використання фінансових ресурсів.

Другий етап. Постановка стратегічних й тактичних завдань на наступний період. Цей етап полягає у визначенні шляхів використання резервів, виявлених на попередньому етапі й втілення їх в стратегічні задачі й поточні завдання щодо оптимізації фінансових ресурсів, вибору джерел формування фінансових ресурсів, управління ризиками.

Третій етап. Визначення потреби в фінансових ресурсах, що полягає у визначенні грошового еквіваленту потреби суб'єктів підприємництва у грошових та матеріальних засобах, необхідних для виконання поставлених цілей основної діяльності.

Визначену потребу у фінансових ресурсах необхідно порівнювати із наявними власними ресурсами суб'єктів підприємництва (див. рис. 1.6). Тобто, суб'єкти підприємництва загальну потребу в фінансових ресурсах визначають для забезпечення видатків, які виникають в результаті інвестиційної діяльності.

Рисунок 1.6 – Визначення суб'єктами підприємництва потреби у фінансових ресурсах.

Джерело: складено за [9; 18; 88]

Це необхідно для придбання основних засобів, матеріальних активів і здійснення фінансових інвестицій. Для забезпечення видатків, що виникають в результаті здійснення основної діяльності суб'єктів підприємництва визначення потреби в фінансових ресурсах необхідне для фінансування поточних витрат, виплати заробітної плати та сплати нарахувань на неї, сплати податків та покриття інших видів витрат. Потреба в фінансових ресурсах для забезпечення видатків, які виникають в результаті фінансової діяльності, включає необхідний обсяг фінансових ресурсів для погашення позик і повернення внесків власникам у разі скрутного фінансового становища суб'єктами підприємництва. Щоб покрити додаткову потребу у фінансових ресурсах, слід використовувати зовнішні джерела формування фінансових ресурсів. Однак, при цьому змінюється структура фінансових ресурсів, що забезпечують оптимальність структури фінансових ресурсів.

Четвертий етап. Оптимізація структури фінансових ресурсів, що є найскладнішим і найважливішим. Звичайно, збільшення власних фінансових ресурсів дозволяє підтримувати високу фінансову стійкість, але існують об'єктивні причини, які викликають потребу в додаткових фінансових ресурсах, що покриваються за рахунок позикових ресурсів (рис. 1.7).

Рисунок 1.7 – Об'єктивні причини формування позикових фінансових ресурсів суб'єктами підприємництва

Джерело: складено за [10]

Коливання потреби в фінансових ресурсах, що забезпечують відтворення основних засобів. Економічний строк служби, визначений порядком нарахування прискореної амортизації (зносу) для обладнання і виробничого устаткування, частіше не відповідає фізичному, нарахування амортизації за залишковою вартістю основних засобів груповим методом в перші роки дає можливість накопичувати суми більші, ніж лінійним.

Забезпечення гнучкості фінансової політики суб'єктами підприємництва. В різні періоди виникає потреба в оперативному залученні фінансових ресурсів для здійснення вигідного контракту, або певних довгострокових стратегічних рішень.

Ріст обсягів діяльності. У суб'єктів підприємництва іноді виникає необхідність у збільшенні та розширенні ринків збуту послуг й це може призвести або до росту потреби в додаткових виробничих потужностях, або до росту тривалості операційного циклу, що викликає ріст фінансового циклу і додаткову потребу в фінансових ресурсах.

Коливання потреби в фінансових ресурсах. У процесі діяльності потреба суб'єкта підприємництва в фінансових ресурсах є неоднаковою на кожному проміжку часу його існування, що може створити потребу в кредиті.

Звичайно, суб'єкти підприємництва комбінують різні джерела фінансування й тому вони повинні оцінювати структуру фінансових ресурсів.

П'ятий етап. Вибір джерел фінансових ресурсів в розрізі окремих їх видів. Цей етап дуже трудомісткий і включає в себе вибір джерел за рядом критеріїв, відповідність їх цілям суб'єктів підприємництва, строкам, на які кошти заморожуються в активах, вартість і умови залучення.

Шостий етап. Управління ризиками, що виникають в процесі формування фінансових ресурсів (рис. 1.8). При формуванні фінансових ресурсів визначаються кінцеві результати діяльності суб'єктами підприємництва, на які впливають крім фінансового, виробничий й комерційний ризики. Виробничий ризик пов'язаний із можливістю збоїв у матеріально-технічному постачанні, ризиком росту цін на сировину тощо.

Рисунок 1.8 – Основні етапи процесу управління ризиками суб'єктів підприємництва

Джерело: складено за [10; 11]

Комерційний ризик обумовлений невизначеністю попиту, неплатоспроможністю контрагентів; фінансовий – платоспроможністю суб'єктів підприємництва, ризиком зміни процентної ставки, ймовірністю зниження інвестиційної привабливості.

З усіх етапів управління фінансових ресурсів найскладніший і відповідальний є оцінка ризику. Визначення певного виду ризику полягає у встановленні випадків й визначенні результату – рівня його прогнозованості. Далі, за найбільш ймовірними несприятливими випадками визначається рівень втрат і зона підприємницького ризику, до якої вони належать.

Сьомий етап. Складання фінансового плану суб'єктами підприємництва. Цей етап полягає у зведенні планових показників із запланованими обсягами фінансових ресурсів, джерелами їх формування на основі визначеної структури фінансових ресурсів, допустимого рівня ризику і відображенні їх в різних видах фінансового плану.

Восьмий етап. Практичні дії із залучення джерел формування фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва. Цей етап здійснюється окремо по кожному джерелу фінансування в процесі формування власних і позикових фінансових ресурсів. В умовах дії принципів самофінансування, саморегулювання, самоокупності і матеріальної відповідальності особливо важливе значення має залучення позикового капіталу за найменшою вартістю та за мінімально допустимого ризику.

Виконання цієї умови відбувається в процесі управління формуванням фінансових ресурсів, що включає ряд етапів – від виявлення резервів

підвищення ефективності формування фінансових ресурсів до практичних дій по залученню коштів. Серцевина цього процесу – оптимізація структури фінансових ресурсів. Її проводять за багатьма критеріями з метою забезпечення фінансової рівноваги суб'єкта підприємництва.

Структура управління фінансовими ресурсами суб'єктів підприємництва передбачає декілька підходів:

1. Комерційний розрахунок полягає в постійному порівнянні витрат і результатів діяльності, передбачає справжню фінансову незалежність підприємств, тобто право самостійно вирішувати, що і як виробляти, кому реалізовувати продукцію, як розподілити виручку від реалізації продукції, як розпоряджатися прибутком, які фінансові ресурси формувати та як їх використовувати. Повна самостійність підприємств не означає, однак, відсутності будь-яких правил їх поведінки. Ці правила розроблені й законодавчо закріплені у відповідних нормативних актах, тобто підприємства приймають рішення самостійно, але в межах чинного законодавства.

2. Держава не втручається в самостійність прийняття рішень підприємствами з приводу фінансової діяльності, але впливає на співвідношення господарюючих суб'єктів за допомогою економічних методів (податкової, амортизаційної, валютної політики).

3. На організацію фінансів впливають організаційно-правові форми господарювання, сфера та характер діяльності підприємств. Це виявляється в процесі формування капіталу (статутного фонду), розподілу прибутку, утворення грошових фондів, внутрішньовідомчого розподілу коштів тощо [28].

На основі вищезазначеного можемо зробити висновок про те, що правильна організація управління формуванням фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва є важливою умовою його успішної діяльності. Вона базується на принципах комерційного розрахунку і передбачає обов'язкове дотримання норм чинного законодавства. Дієвість та ефективність управління фінансовими ресурсами суб'єкта підприємництва досягається шляхом встановлення фінансової відповідальності за результати їх основної діяльності.

1.3 Методика оцінки економічної ефективності формування та використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання

Оптимальне фінансове забезпечення діяльності та ефективне управління фінансовими ресурсами підприємства дозволяє йому реалізовувати свої цілі і розвиватися. Фінансові можливості підприємства представлені його загальним фінансовим станом, структурою та джерелами фінансування діяльності, забезпеченістю та ефективністю використання наявних фінансових ресурсів.

Фінансові відносини підприємства виникають тоді, коли на грошовій основі відбувається формування власних ресурсів підприємства, його прибутків, залучення позичкових джерел фінансування господарської діяльності, розподіл прибутків, що утворюються в результаті цієї діяльності, їхнє використання на цілі розвитку підприємства. Формування раціональної структури джерел фінансових ресурсів підприємницьких структур для фінансування необхідного обсягу затрат та забезпечення бажаного рівня доходів є одним із найважливіших завдань фінансів цих структур.

І. О. Бланк до завдань управління фінансовими ресурсами включає [11]:

- формування достатнього обсягу і необхідного складу фінансових ресурсів, що забезпечують задані темпи розвитку операційної діяльності;
- забезпечення максимальної прибутковості (рентабельності) фінансових ресурсів;
- забезпечення мінімізації комерційного ризику використання фінансових ресурсів при передбачуваному рівні їх прибутковості (рентабельності);
- оптимізація структури фінансових ресурсів підприємства.

Отже, важливою проблемою дослідження фінансових ресурсів підприємств є оцінка ефективності їх функціонування. Така оцінка необхідна як у процесі формування фінансових ресурсів, так і їх використання, особливо в сучасних умовах господарювання.

Питання дослідження методів оцінки функціонування фінансових ресурсів є актуальним і охоплює погляди багатьох вчених. Серед них Воробійов Ю. М., Савицька Г. В., Шеремет О. О., та інші [19; 73; 99]. Аналізуючи погляди дослідників, слід зазначити, що в цілому показники оцінки функціонування фінансових ресурсів можна поділити на три групи:

- 1) показники оцінки формування фінансових ресурсів (структура джерел фінансових ресурсів);
- 2) оцінка розміщення фінансових ресурсів;
- 3) оцінка ефективності використання фінансових ресурсів.

Метою діяльності будь-якого підприємства є досягнення високих показників: прибутковість, окупність затрат, зниження собівартості, підвищення якості продукції, рівня рентабельності тощо. Використовуючи у процесі виробництва власні та позикові кошти, суб'єкти господарювання обов'язково мають проводити моніторинг економічної ефективності залучення і використання фінансових ресурсів, оскільки вона визначає загальну ефективність діяльності та впливає на позиціонування господарюючого суб'єкта серед конкурентів на ринку.

Загалом поняття економічної ефективності зазвичай ототожнюють з результативністю певного процесу, однак усі підходи в більшій чи меншій мірі сходяться до того, що ефективність визначають не просто як співвідношення ефекту з витраченими на його створення ресурсами, а як досягнення максимального ефекту за мінімальних витрат ресурсів [2; 6].

Економічну ефективність, на думку Т. В. Якимчук, потрібно визначати через вартісні показники, що відображають проміжні або кінцеві результати діяльності господарюючого суб'єкта, до яких належать: обсяг виробленої або реалізованої продукції, рентабельність виробництва (окремих видів діяльності), економія ресурсів, зниження собівартості, величина одержаного прибутку тощо [101]. Ми погоджуємось із твердженням дослідниці, проте вважаємо, що доречно звужити коло показників, виділивши і проаналізувавши лише ті, які

визначають ефект від залучення і використання фінансових ресурсів сільськогосподарськими підприємствами.

Крім того, А. М. Кравцова, посилаючись на праці А. В. Чупіса зазначає, що узагальнюючим показником оцінки ефективності використання фінансових ресурсів підприємства є ресурсовіддача [48; 98]. У свою чергу В. В. Тарасова підкреслює, що ресурсовіддача характеризує продуктивну здатність виробничих ресурсів за конкретних умов простору (зони, регіону) і часу, у зв'язку з чим вона може бути мірилом раціональності використання виробничих ресурсів і критерієм ефективності, вигідності процесу виробництва [81]. Показник ресурсовіддачі розраховують за формулою (1.1):

$$P_B = \frac{\text{Виручка}_{\text{р.п.}}}{\text{ВБ}(P)}, \quad (1.1)$$

де P_B – ресурсовіддача;

$V_{\text{р.п.}}$ – виручка від реалізації продукції (товарів, робіт або послуг) (тис. грн);

$\text{ВБ}(P)$ – валюта балансу(загальна сума активу (пасиву, ресурсів) балансу) (тис. грн).

Нормативне значення показника ресурсовіддачі – більше 1.

Визначення економічної ефективності залучення фінансових ресурсів передбачає вибір найбільш прийняттого джерела їх надходження. При виборі залучення зовнішніх фінансових ресурсів можна оцінити їх економічну ефективність на етапі формування за самою низькою ціною, тим самим забезпечити надходження найбільш дешевих із них. Найбільш доступним загальноприйнятим методом визначення ефективності залучення фінансових ресурсів вважається співвідношення результату діяльності, а саме чистого прибутку) й обсягу фінансових ресурсів.

Власне за допомогою одного єдиного показника оцінити ефективність використання ресурсів і діяльності підприємства в цілому досить складно. У

зв'язку з цим пропонуємо розподілити дослідження на два етапи – оцінка власних фінансових ресурсів та визначення ефекту від залучення і використання позичених ресурсів.

Ефективність використання залучених фінансових ресурсів, на нашу думку, доцільно визначати після розрахунку коефіцієнта незалежності підприємства та рівня забезпеченості власними внутрішніми засобами (коштами або власним оборотним капіталом (ВОК) й рентабельності для здійснення господарської діяльності. Так, за методикою М. Г. Чумаченка, коефіцієнт фінансової незалежності підприємства (автономії) ($K_{\text{фн}}$) доцільно розраховувати за формулою (1.2):

$$K_{\text{фн}} = \frac{BK}{BB}, \quad (1.2)$$

BK – власний капітал підприємства, тис грн.

Нормативним значенням виступає – 0,2 і, відповідно, зростаюча тенденція даного показника.

Розрахунок показника власного оборотного капіталу (ВОК) на підприємстві є своєрідним індикатором фінансової стабільності. Таким чином, підприємства мають можливість нарощувати власний ресурсний потенціал та збільшувати масштаби своєї діяльності.

Після визначення розміру ВОК доречно встановити рівень забезпеченості ($K_{\text{забВОК}}$) ним суб'єкта господарювання (формула 1.3):

$$K_{\text{забВОК}} = \frac{BOK}{OA}, \quad (1.3)$$

OA – оборотні активи підприємства, тис грн.

Нормативне значення даного показника – від 0,1. Відповідно зростаюча тенденція показника свідчить про підвищення рівня забезпеченості підприємства власним оборотним капіталом.

Розрахувати загальну потребу у власних фінансових ресурсах (ПВФР) можна, використавши методику І. Уварової [85] (формула 1.4):

$$\text{ПВФР} = \frac{(\Pi_k \times \text{ПВК})}{100} - \text{ВК} + \text{П}_c, \text{ де} \quad (1.4)$$

Π_k – загальна потреба в капіталі на кінець стратегічного періоду (тис.грн);

ПВК – планована питома вага власного капіталу в загальній його сумі;

П_c – сума прибутку, що спрямовується на споживання в стратегічному періоді (тис. грн).

Таким чином, у процесі створення ефективних умов формування власних фінансових ресурсів необхідно забезпечити максимальний обсяг залучення фінансових ресурсів із внутрішніх джерел. Для цього проводяться наступні види робіт:

1. Аналіз можливості залучення додаткових фінансових ресурсів за рахунок чистого прибутку.
2. Аналіз можливості залучення додаткових фінансових ресурсів за рахунок амортизаційних відрахувань.
3. Визначення пропорції формування фінансових ресурсів за рахунок амортизаційних відрахувань і чистого прибутку за критерієм максимізації їх сукупної суми.

Вагомим показником ефективності використання фінансових ресурсів виступає рентабельність. Стосовно рентабельності власних оборотних коштів (капіталу), то даний показник характеризує доцільність використання визначеного обсягу власного капіталу для фінансування оборотних активів. Наше твердження повторює дослідниця Т. В. Кравченко, акцентуючи увагу на важливості засвідчення позитивної динаміки змін даного показника [49].

Аналіз оборотності окремих елементів оборотного капіталу дозволяє визначити на яких стадіях кругообігу відбулося прискорення його оборотності,

а на яких – уповільнення. Зіставлення коефіцієнтів та періодів оборотності елементів оборотного капіталу в динаміці дозволяє оцінити швидкість обороту всіх складових оборотного капіталу підприємства. Якщо число оборотів збільшується або залишається стабільним, то підприємство працює ритмічно й раціонально використовує фінансові ресурси. Зниження числа оборотів свідчить про падіння темпів розвитку підприємства, нестійкий фінансовий стан [58].

Таким чином, економічна ефективність використання власних фінансових ресурсів є комплексною характеристикою та загальним інтегральним показником сукупності коефіцієнтів: оборотності, рентабельності, забезпеченості власним оборотним капіталом, незалежності.

Аналіз ефективності використання позикових коштів, згідно з твердженням А. Костиревої, – це процес, який ставить за мету наступні позиції:

- оцінка поточного і перспективного фінансового стану організації, тобто використання власного і позикового капіталу;
- обґрунтування можливих і прийнятних темпів розвитку організації з позиції забезпечення їх джерелами фінансування;
- виявлення доступних джерел засобів, оцінка раціональних способів їх мобілізації;
- прогнозування положення підприємства на ринку капіталів.

Враховуючи специфіку діяльності підприємств, їх різнопланову спеціалізацію, масштаби діяльності, виділимо показники, за допомогою яких можна оцінити ефективність залучення фінансових ресурсів для ведення господарської діяльності та узагальнимо їх у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Показники наявності та ефективності використання фінансових ресурсів

Показник	Визначення
1	2
1. Коефіцієнт фінансової залежності (концентрації позикового капіталу)	$\frac{ВБ}{ВК}$ [50], або $\frac{ВК + ПК}{ВК}$ [42]

1	2
2. Коефіцієнт фінансового ризику [89]	$\frac{ПК}{ВК}$
3. Коефіцієнт концентрації позикових коштів	$\frac{ДЗ + ПЗ}{ВБ}$
4. Коефіцієнт маневреності власних коштів	$\frac{ВК - ІА}{ВК}$
5. Коефіцієнт фінансової стійкості	$\frac{ВК - ДЗ}{ВБ}$
6. Коефіцієнт поточної ліквідності	$\frac{ОА}{ПЗ}$
7. Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{ДБЗ + ПФІ + ГК}{ПЗ}$
8. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{ПФІ + ГК}{ПЗ}$
9. Чиста рентабельність продаж	$\frac{ЧП}{Вр.п.} \cdot 100\%$
10. Рентабельність власного капіталу	$K_{\phi\alpha} \times \frac{ЧП}{ВБ}$

Джерело: узагальнено за [24; 42; 50, 89; 92].

Таким чином, оцінюючи показники рентабельності загалом, і власного капіталу зокрема, можна одночасно визначати ефективність його використання й коливання співвідношень власних і позичених засобів при встановленні норми прибутку.

Оптимальність структури капіталу (співвідношення між позиченим і власним капіталом) можна визначити, користуючись ефектом фінансового важеля. Даний ефект відображає збільшення рентабельності власних коштів завдяки використанню кредиту, незважаючи на його платність. Підприємство за допомогою кредитного фінансування розширює свої можливості та одночасно користується збільшенням рентабельності власних засобів, проте надмірне збільшення кредитного фінансування може призвести до значних боргів та

ризикі банкрутства. Ефект фінансового левериджу визначається за формулою (1.5):

$$E\Phi B = (BEP - \Pi_{3K}^n) \cdot (1 - K_n) \cdot \frac{3K}{BK} \quad (1.5)$$

або
$$E\Phi B = \left(\frac{\text{ЧП} + \text{Прощ}(1 - K_n)}{\text{Актив}} - \frac{\text{Прощ}(1 - K_n)}{3K} \right) \cdot \frac{3K}{BK} = (ROO - \Pi_{3K}^y) \cdot \frac{3K}{BK}, \quad (1.6)$$

де ЕФВ – ефект фінансового левериджу, %;

ЧП – сума чистого прибутку;

Прощ – витрати, пов'язані із залученням позикового капіталу;

Актив – середня сума сукупних активів у звітному періоді;

Не менш важливими показниками, що визначають економічну ефективність залучення фінансових ресурсів ($K_{обкз}$) є коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості та строк її погашення ($t_{пог.кз}$), що розраховуються за формулами 1.7 та 1.8 [27, с. 267]:

$$K_{обкз} = \frac{Bp.n.}{KЗ}, \quad (1.7)$$

$$t_{погкз} = \frac{365}{K_{обкз}}, \quad (1.8).$$

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості повинен мати тенденцію до зростання, а термін її погашення – навпаки. Вважається, що основною причиною змін структури кредиторської заборгованості є взаємні неплатежі. Це може підтвердити порівняльний аналіз кредиторської та дебіторської заборгованості за даними балансу підприємства.

Учена Т. Г. Рзаєва наголошує, що ефективність використання ресурсів може змінюватися в залежності від таких чинників:

- орієнтація підприємства та інтенсивний шлях розвитку і досягнення більш високого рівня ефективності в економіці;
- виявлення резервів подальшого вдосконалення господарської діяльності підприємства на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, досконалої технології і покращення організації виробництва;
- створення діючого механізму підвищення ефективності [69].

Підвищення економічної ефективності використання фінансових ресурсів, в свою чергу, А. М. Кравцова представила у формі нерівності (формула 1.9):

$$\text{ЧПс} / \text{ФР} > \text{ЧПсп} / \text{ФРп} \quad (1.9)$$

де ЧП – середньорічний чистий прибуток в поточному періоді (тис. грн);

ФР – середньорічний обсяг фінансових ресурсів в поточному періоді (тис. грн);

ЧПсп – середньорічний чистий прибуток у попередньому періоді (тис. грн);

ФРп – середньорічний обсяг фінансових ресурсів у попередньому періоді (тис. грн).

Модель оптимальної ефективності використання фінансових ресурсів дослідниця представила у формі функції максимізації ефекту від використовуваних засобів [48] (формула 1.10):

$$\text{ЧП} / \text{ФР} \rightarrow \max \quad (1.10).$$

У процесіплинності часу, на думку П. А. Стецюка та О. Г. Малія, найбільш прийнятним критерієм для оцінювання ефективності використання фінансових ресурсів є показник чистої теперішньої вартості. Він визначається як сума дисконтованих (приведених до теперішнього часу) чистих грошових потоків за весь період життєвого циклу активів, на створення яких використовуються фінансові ресурси [78] (формула 1.11):

$$NPV = \sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+R)^t} \quad (1.11)$$

де CF – прирістний чистий грошовий потік кожного часового періоду;

i – середньозважена ціна джерел формування фінансових ресурсів;

t – порядковий номер часового періоду від початку вкладення фінансових ресурсів, в якому отримано чистий грошовий потік.

На нашу думку, з методичної точки зору неправомірно визначати узагальнюючий (інтегрований) показник ефективності використання фінансових ресурсів. Так, згідно логіки, він є сумарним показником ефективності використання власних та залучених фінансових ресурсів, проте кожен із аналізованих коефіцієнтів чинить вклад у зміну ефективності використання ресурсів, а це, в свою чергу, – впливає на показники діяльності підприємства (рис. 1.9).

Рисунок 1.9 – Схема розрахунку ефективності використання фінансових ресурсів підприємств

Джерело: узагальнено за [24; 42; 50; 89; 92]

Отже, проведений аналіз методик оцінки економічної ефективності залучення і використання фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва підтвердив існування широкого розмаїття способів розрахунку даної ефективності. Визначено, що оцінювати ефективність використання фінансових ресурсів доцільно в два етапи – оцінити стан власних фінансових ресурсів і визначити ефект від залучення позикових ресурсів.

Найголовніші сторони фінансово-господарської діяльності підприємства репрезентують: чиста рентабельність продаж, ресурсовіддача і коефіцієнт фінансової залежності, що розкриває наявність кредиторської заборгованості. З методичної точки зору правомірно також визначати узагальнюючий (інтегральний) показник ефективності використання фінансових ресурсів у зв'язку з тим, що кожен із досліджуваних коефіцієнтів чинить вклад у зміну ефективності використання ресурсів і впливає на успішність діяльності підприємства. Їх узагальнення дасть змогу визначити основну тенденцію розвитку підприємства.

Висновки за розділом I

Дослідження теоретичних засад управління фінансовими ресурсами суб'єкта підприємництва дало змогу зробити такі висновки.

Фінансові ресурси формують фінансовий базис створення і розвитку суб'єктів господарювання та є ключовим чинником забезпечення безперервності процесу виробництва та реалізації продукції. Вивчення теоретичних підходів вчених до сутності категорії «фінансові ресурси» дало можливість їх узагальнити як: єдине ціле, що відбиває реалії адміністративно-командної економіки; чисто грошові кошти або усі грошові фонди; за цільовим

призначення. Фінансові ресурси є матеріальною основою функціонування фінансів суб'єктів господарювання.

Фінансові ресурси суб'єктів підприємництва – це економічна категорія, яка виражає фінансові відносини, пов'язані з рухом частини грошових коштів суб'єктів підприємництва, що перебувають в їхньому розпорядженні та спрямовуються на виробничий і соціальний розвиток, матеріальне заохочення, попередньо накопичені власниками для інвестування в активи, з метою отримання доходу, відображенні у пасиві балансу, які характеризуються певним рівнем мобільності та ризиковості. Важливими ознаками класифікації фінансових ресурсів є: за напрямками надходження (кругообігом); за правом власності; за строками використання; за джерелами формування.

Основу управління фінансовими ресурсами суб'єктів підприємництва складає управління формуванням та використання фінансових ресурсів. Політика управління формуванням фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва являє собою загальну стратегію управління фінансовими ресурсами і полягає в забезпеченні найбільш ефективних форм та умов залучення позикових фінансових ресурсів з різних джерел відповідно до потреб розвитку суб'єктів підприємництва. Вона поділяється на політику формування власних, позикових і залучених фінансових ресурсів.

Процес управління формуванням фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва здійснюється має таку послідовність аналіз ефективності формування фінансових ресурсів, постановка стратегічних й тактичних завдань, визначення потреби в фінансових ресурсах, оптимізація їх структури, управління ризиками, складання фінансового плану, а також залучення джерел формування фінансових ресурсів.

Процес управління формуванням фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва здійснюється після детального вивчення фінансового механізму і об'єкту управління. Структура управління фінансовими ресурсами суб'єктів підприємництва передбачає декілька підходів: комерційний розрахунок, самостійність прийняття рішень щодо фінансової діяльності,

організаційно-правові форми господарювання, сфера та характер діяльності підприємств.

Ефективність формування та використання фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва оцінюється на основі застосування різних методичних підходів, які узагальнено за двома напрямками – оцінка стану власних фінансових ресурсів і розрахунок ефективності залучення позикових ресурсів.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ДІЮЧОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ТА
ВИКОРИСТАННЯМ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ
СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності
ПрАТ «Каланчацький маслозавод»

Приватне акціонерне товариство «Каланчацький маслозавод» є правонаступником ПАТ «Каланчацький маслозавод», створеного в процесі приватизації. ВАТ «Каланчацький маслозавод» створено на підставі установчого договору від 29.12.94 р. між РВ ФДМУ по Херсонській області та організації орендарів Каланчацького маслозаводу.

Основним видом діяльності є переробка молочної продукції. Основна продукція, яку виробляє ПрАТ "Каланчацький маслозавод" є: масло тваринне, казеїн технічний, сир твердий. Основними ринками збуту є Херсонська область та інші області України. Джерелом постачання сировини є закупівля сировини у населення Херсонської області. Галузь занедбана. Основний конкурент – Чаплинський маслосирзавод.

Основні засоби знаходяться на території продбази за адресою: Херсонська обл., смт. Каланчак, вул. Піонерська, 90. Облік, нарахування зносу основних засобів, методи оцінки здійснюється відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби». Об'єкт основних засобів після визнання активом, обліковується за його собівартістю мінус будь-яка накопичена амортизація та будь-які накопичені збитки від зменшення корисності. В складі основних засобів станом на кінець звітного періоду обліковуються: Виробничого призначення: будівлі та споруди – 923; машини та обладнання – 1597; транспортні засоби – 279; інші – 326.

Розглянемо більш детально аналіз фінансово-майнового стану ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за даними додатків А – Е, таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні показники, що характеризують фінансово-господарську діяльність ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016-2018 рр.

Показники	2 016 р.	2 017 р.	2 018 р.	Відхилення (+;-)		Темп росту, %	
				2017 р. від 2016 р.	2018 р. від 2017 р.	2017 р. до 2016 р.	2018 р. до 2017 р.
1. Капітал (станом на кінець періоду), тис грн.	12642	17537	19632	4895	2095	138,7	111,9
1.1. Власний капітал	10304	12890	15509	2586	2619	125,1	120,3
власний оборотний капітал	7174	9493	12557	2319	3064	132,3	132,3
нерозподілений прибуток	5938	8524	11143	2586	2619	143,6	130,7
1.2. Позичковий капітал, у т. ч.:	2338	4647	4123	2309	-524	198,8	88,7
поточні зобов'язання за розрахунками	2338	4647	4123	2309	-524	198,8	88,7
2. Ресурси, тис грн.							
2.1. Середньорічна вартість основних засобів	2886,5	2905	3057	18,5	152	100,6	105,2
2.2. Середньорічна вартість оборотних активів, у т.ч.	9688,5	12184,5	15527,5	2496	3343	125,8	127,4
запасів	6363	8206	11666	1843	3460	129,0	142,2
2.3. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	169	167	182	-2	15	98,8	109,0
2.4. Фонд оплати праці, тис грн.	9254	13270	18120	4016	4850	143,4	136,5
3. Економічні показники							
3.1. Чистий дохід від реалізації продукції, тис грн.	85034	97587	111328	12553	13741	114,8	114,1
3.2. Валовий прибуток	6460	9793	11470	3333	1677	151,6	117,1
3.3. Витрати, тис грн.	-84562	-95103	-108842	-10541	-13739	112,5	114,4
на 1 грн. реалізованої продукції, коп.	-99,4	-97,5	-97,8	1,990349	-0,31238	98,0	100,3
3.4. Собівартість реалізованої продукції, тис грн.	-78574	-87794	-99858	-9220	-12064	111,7	113,7
3.5. Прибуток, тис грн.							
від операційної діяльності	3517	3247	3346	-270	99	92,3	103,0
від звичайної діяльності до оподаткування	3240	3209	3244	-31	35	99,0	101,1
3.6. Чистий прибуток, тис грн.	2622	2586	2619	-36	33	98,6	101,3
3.7. Продуктивність праці, тис. грн.	503,2	584,4	611,7	81,2	27,3	116,1	104,7
3.8. Середньомісячна заробітна плата, грн.	5475,7	7946,1	9956,0	2470,4	2009,9	145,1	125,3
3.9. Фондовіддача, грн.	29,5	33,6	36,4	4,1	2,8	114,0	108,4
4. Фінансові коефіцієнти:							
4.1. автономії	0,815	0,735	0,790	-0,080	0,055	90,2	107,5
4.2. маневрування	0,726	0,768	0,799	0,042	0,030	105,8	104,0
4.3. фінансового ризику	0,227	0,361	0,266	0,134	-0,095	158,9	73,7
4.4. фінансової залежності	1,227	1,361	1,266	0,134	-0,095	110,9	93,0
4.5. маневреності власного капіталу	0,850	0,829	0,942	-0,022	0,113	97,5	113,7
4.6. забезпеченості оборотних активів	0,726	0,768	0,799	0,042	0,030	105,8	104,0
4.7. забезпеченості запасів	0,762	0,681	0,750	-0,081	0,070	89,3	110,2
4.8. абсолютної ліквідності	1,217	0,965	0,948	-0,253	-0,017	79,3	98,2
4.9. проміжний коефіцієнт покриття	0,830	0,034	0,056	-0,796	0,022	4,1	163,4
4.10. загальної ліквідності	1,546	0,291	0,872	-1,255	0,581	18,8	299,5
5. Рентабельність, %							
5.1. основних засобів	90,84	89,02	85,67	-1,82	-3,35	98,0	96,2
5.2. продажу	3,08	2,65	2,35	-0,43	-0,30	85,9	88,8
5.3. капіталу	20,74	14,75	13,34	-5,99	-1,41	71,1	90,5
5.4. власного капіталу	25,45	20,06	16,89	-5,38	-3,18	78,8	84,2

Таким чином, можемо зробити ряд висновків щодо фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016-2018 рр. Так, за останні три роки відбулося щорічне нарощення обсягів загального капіталу та власного як його частини. Так, у 2017 році порівняно з 2016 роком капітал аналізованого підприємства збільшився із 15642 тис грн. до 17537 тис грн, тобто на 4895 тис. грн, або на 38,7 %, а в 2018 році порівняно з 2017 роком – додатково на 2095 тис. грн, або на 11,9 %. Така динаміка свідчить про тенденцію розширення фінансових та майнових можливостей ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016-2018 рр. (рис. 2.1).

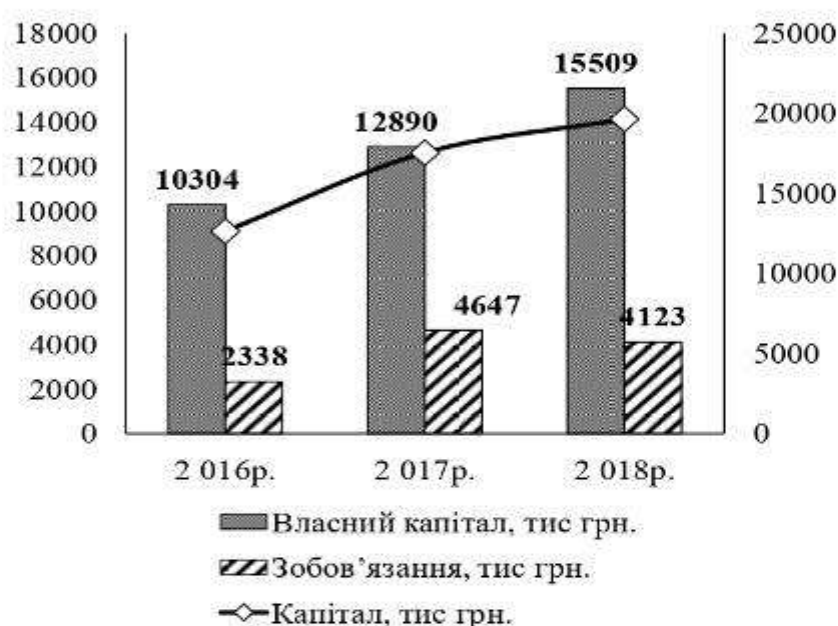

Рисунок 2.1 – Склад та динаміка капіталу ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016 – 2018 рр.

Дослідимо особливості фінансування діяльності підприємства за 2016-2018 роки за рахунок як власних, так і позикових ресурсів.

При стабільності зростання власного капіталу підприємства, слід відмітити нестабільність зміни позикових коштів, а саме поточних зобов'язань. Аналіз темпів росту власного капіталу ПрАТ «Каланчацький маслозавод» засвідчив зростання у 2017 році відносно 2016 року на 974 тис. грн, або на 25,1 %, а у 2018 році відносно 2017 року – на 37 тис. грн, або на 20,3 %. У звітному році у підприємства визначено відставання темпів росту власного

капіталу від сукупного, що, на нашу думку, може викликати зростання фінансової залежності від зовнішніх кредиторів у майбутньому.

Одним з найбільш значущих показників, що характеризують ліквідність підприємства, визнається робочий капітал. Щодо ПрАТ «Каланчацький маслозавод», то цей показник має тенденцію до зростання: на кінець 2017 року обсяг робочого капіталу склав 9493 тис. грн, що на 2319 тис. грн, або на 32,3 % більше від 2016 року, а на кінець 2018 року його обсяг збільшився на 3064 тис. грн, або на 32,3 % та склав 12557 тис. грн.

Сукупність внесків засновників, призначених для забезпечення діяльності створеної юридичної особи, традиційно називають статутним капіталом. Зареєстрований (пайовий) капітал ПрАТ «Каланчацький маслозавод» протягом 2016-2018 років становив 88 тис. грн.

Крім власних ресурсів, у підприємства є позикові кошти, що виражені поточними зобов'язаннями за розрахунками та короткостроковими кредитами. У підприємства повністю відсутні довгострокові зобов'язання і забезпечення. Так, на кінець 2017 року позиковий капітал збільшився на 2309 тис. грн, або на 98,8 %, а на кінець 2018 року – зменшився на 198,8 тис. грн, або на 11,3%. Таким чином, ПрАТ «Каланчацький маслозавод» відчуває постійну нестачу коштів для здійснення господарської діяльності щодо перероблення молока, виробництво масла та сиру.

Щодо відносного показника ефективності використання основних фондів, що показує, скільки виробляється готової продукції на одиницю основних виробничих фондів – фондівіддачі – спостерігається зростання за 2016-2018 рр. Якщо у 2017 році порівняно з 2016 роком фондівіддача зросла на 14,0%, то у 2018 році порівняно з 2017 роком – на 8,4%.

Основні засоби ПрАТ «Каланчацький маслозавод» (за первісною вартістю) на початок 2018 року становили 11126 тис. грн та 11754 тис. грн за станом на 31.12.2018 року, а залишкова – 2989 тис. грн. та 3125 тис. грн. відповідно. При цьому, слід відмітити значні обсяги зносу основних засобів: на

початок 2018 року 73,14%, або 8137 тис грн., а на кінець року – 73,41%, або 8629 тис грн. від первісної вартості.

Оборотні активи — це активи, що обслуговують господарський процес і забезпечують його неперервність. Середньорічна вартість оборотних активів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» збільшилась на кінець 2017 року на 2496 тис. грн, або на 25,8 % та на кінець 2018 року – додатково на 15527,5 тис. грн, або на 27,4%. Одночасно середньорічна вартість запасів на кінець 2017 року збільшилась на 1843 тис. грн, або на 29,0%, а на кінець 2018 року – зросла на 3460 тис. грн, або на 42,2 %. На кінець звітного періоду вартість запасів склала 11666 тис. грн.

Продуктивність праці – це показник, який, з одного боку, характеризує ефективність використання персоналу підприємства, а, з іншого боку, показує здатність працівника випускати певну кількість продукції за одиницю часу. За 2016-2018 роки середньомісячна заробітна плата зросла із 5475,7 до 9956,0 грн., а темп росту продуктивності праці склав 121,57 % за три роки. При цьому, приріст продуктивності праці щороку знижується. Зниження продуктивності праці може бути пов'язано з втратою позицій на ринку, зниженням ефективності використання всіх наявних ресурсів та виробничої потужності, втратою обсягів виробництва та реалізації продукції, підвищенням собівартості продукції та зниженням рентабельності господарської діяльності в цілому.

Наступним етапом аналізу фінансового стану ПрАТ «Каланчацький маслозавод» є застосування якісних методик, що базуються на модифікації його балансової моделі. Дослідимо абсолютні та структурні зміни майна аналізованого підприємства та джерел його формування у табл. 2.2 та на основі розрахункових даних аналітичного балансу підприємства (додаток Ж).

Як свідчать дані додатку Ж, на ПрАТ «Каланчацький маслозавод» протягом 2016-2018 років відбулося збільшення його майна: якщо на початок 2018 року загальна балансова вартість активів підприємства становила 17537 тис грн, то на кінець – 19632 тис грн. (зростання на 2095 тис грн, або 11,9 %). Збільшення вартості майна ПрАТ «Каланчацький маслозавод» можна пояснити

компенсацією меншої частини вартості необоротних активів значним приростом оборотних коштів.

Таблиця 2.2 – Аналітичний баланс ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2018 р.

Статті балансу	На 1.01.2018 року		На 1.01.2019 року		Зміни за 2018 рік		
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	абсолютні, тис.грн	питомої ваги, п.п.	відносні, %
АКТИВ							
1. Необоротні активи	2989	17,0	3125	15,9	136,0	-1,1	104,6
2. Поточні активи	14548	83,0	16507	84,1	1959,0	1,1	113,5
2.1 Оборотні активи	14548	83,0	16507	84,1	1959,0	1,1	113,5
2.1.1 Запаси	10264	58,5	13068	66,6	2804,0	8,0	127,3
2.2.2 Кошти у розрахунках	3615	20,6	2869	14,6	-746,0	-6,0	79,4
2.2.3. Грошові кошти	160	0,9	232	1,2	72,0	0,3	145,0
Баланс	17537	100,0	19632	100,0	2095,0	x	111,9
ПАСИВ							
1. Власний капітал	12890	73,5	15509	79,0	2619,0	5,5	120,3
2. Залучений капітал	4647	26,5	4123	21,0	-524,0	-5,5	88,7
2.1. Довгострокові пасиви	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	x
2.2. Короткострокові кредити	0	0,0	496	2,5	496,0	2,5	x
2.3. Кредиторська заборгованість	1139	6,5	185	0,9	-954,0	-5,6	16,2
Баланс	17537	100,0	19632	100,0	2095,0	x	111,9

Протягом 2018 року майно підприємства зросло як за рахунок мобільної, так і за рахунок немобільної його частини. Необоротні активи зросли на 136,0 тис грн, або на 4,6%, при зниженні показника їх частки на 1,1 п.п. Приріст оборотної частини майна аналізованого підприємства склав 1959 тис. грн., або 13,5 %, й відповідно 1,1 п.п. в структурі. Інтенсивне нарощення майна ПрАТ «Каланчацький маслозавод» в частині оборотних активів відбулося за рахунок зростання запасів товарів на 2804,0 тис грн., або на 27,3%.

Зростання частки оборотних активів у активах підприємства свідчить про формування більш мобільної структури активів, що пов'язано із специфікою його діяльності. Можна зробити висновок, що для підприємства є позитивними процес нарощення майна й капіталу, що свідчить про розширення діяльності, наявність власного оборотного капіталу та його позитивну динаміку.

Фінансування діяльності ПрАТ «Каланчацький маслозавод» здійснюється за рахунок власного та позикового капіталу, що виражений поточними зобов'язаннями у формі кредиторської заборгованості.

Структуру активів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» можна охарактеризувати як «легку», що свідчить про незначні накладні витрати та високу чутливість до змін виручки, у підприємства значно переважають оборотні активи, частка яких на кінець 2018 року склала 84,1 %, частка необоротних активів склала відповідно 15,9 % (рис. 2.2).

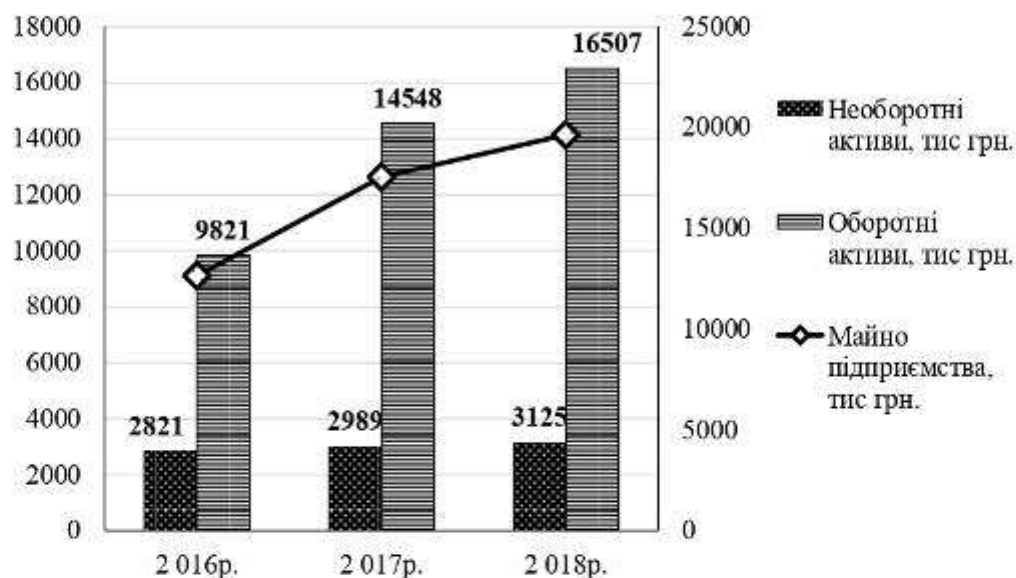

Рисунок 2.2 – Склад та динаміка активів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016 – 2018 рр.

Необоротні активи ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016 – 2018 рр. формуються виключно за рахунок основних засобів, які швидко зношуються. Підприємству потрібно розробляти програми оновлення цієї частини майна.

Враховуючи те, що за три аналізовані роки відбулося скорочення грошових коштів ПрАТ «Каланчацький маслозавод», слід відмітити аналогічні тенденції їх питомої ваги у загальній вартості майна: у 2016 р. – 15,35 %, у 2017 р. – 0,91, у 2018 р. – 1,18.

Розрахунки з дебіторами та кредиторами пов'язані з вхідними та вихідними фінансовими потоками. Частка дебіторської заборгованості протягом аналізованого періоду зростає: з 13,24 % у 2016 році до 17,14 % у 2018 року. Головною задачею управління дебіторською заборгованістю є зниження ступеня ризикованості неповернення коштів від боржників, а також

встановлення таких договірних відносин, які забезпечують повне і своєчасне надходження коштів. Темпи росту дебіторської заборгованості є вищими за темпи росту чистого доходу від реалізації продукції, що свідчить про можливі майбутні наслідки для підприємства неефективності політики управління дебіторською заборгованістю.

Враховуючи, що стан платіжної дисципліни підприємства визначається не лише розрахунками з дебіторами, доцільно також фінансовий стан ПрАТ «Каланчацький маслозавод» дослідити через вивчення рівноваги між статтями активу і пасиву його звіту про фінансовий стан за 2016-2018 роки. Для здійснення аналізу ліквідності балансу формують один із видів аналітичного (агрегованого) балансу. Зазвичай на практиці умови забезпечення абсолютної ліквідності балансу підприємства ($A1 \geq П1$; $A2 \geq П2$; $A3 \geq П3$; $A4 \leq П4$) часто порушуються. Недостача коштів однієї групи активів компенсується у вартісній формі лишком іншої, при чому менш ліквідні активи замінюються більш ліквідними. Оцінимо ліквідність балансу ПрАТ «Каланчацький маслозавод» на основі розрахунків, наведених в табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Активи та пасиви ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за рівнем ліквідності станом на кінець 2016–2018 років, тис. грн

Гру- па	Активи за рівнем ліквідності	Роки			Гру- па	Зобов'я- зання за строковістю сплати	Роки			Надлишок (+) або нестача (-) платіжних засобів (А-П)		
		2016	2017	2018			2016	2017	2018	2016	2017	2018
A1	Високо- ліквідні	1941	160	232	П1	Найбільш строкові	2338	4647	3627	-397	-4487	-3395
A2	Середньо- ліквідні	1674	4077	3364	П2	Коротко- строкові	0	0	496	1674	4077	2868
A3	Низько- ліквідні	6206	10311	12911	П3	Довгостро- кові	-	-	-	6206	10311	12911
A4	Важко- ліквідні	2821	2989	3125	П4	Постійні пасиви	10304	12890	15509	-7483	-9901	-12384
Разом		12642	17537	19632			12642	17537	12642	x	x	x

Активи та пасиви ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за рівнем ліквідності станом на кінець 2016–2018 років не характеризують абсолютну ліквідність підприємства (табл. 2.3). Так, перша умова ліквідності $A1 \geq П1$ по підприємству не дотримана. Це свідчить про недостатню кількість найбільш ліквідних

платіжних засобів (грошових котів) ПрАТ «Каланчацький маслозавод» для погашення термінових зобов'язань.

У 2017-2018 роках відбулося дотримання нерівностей за трьома іншими умовами ($A2 \geq P2$; $A3 \geq P3$; $A4 \leq P4$). Однак дотримання другої групи нерівностей свідчить про погіршення платоспроможності підприємства у звітному році. Про умовність дотримання третьої нерівності для підприємства свідчить повна відсутність у нього довгострокових зобов'язань. Про достатність у підприємства власних оборотних засобів, що забезпечує його фінансову стійкість, свідчить виконання четвертої нерівності. Позитивним слід визнати зростання власного оборотного капіталу з 7483 тис грн у 2016 році до 12384 тис грн. у 2018 році, тобто на 25,1%.

Наступним етапом аналізу фінансового стану підприємства є визначення поточного рівня фінансової стійкості серед таких можливих варіантів як абсолютна фінансова стійкість ($E_1, E_2, E_3 > 0$), задовільна ($E_1 < 0, E_2, E_3 > 0$), проблемний фінансовий стан ($E_1 < 0, E_2 < 0, E_3 > 0$), кризовий стан ($E_1 < 0, E_2 < 0, E_3 < 0$) [41].

Абсолютна фінансова стійкість буває надзвичайно рідко, адже підприємства намагаються залучити додаткові позикові ресурси для підвищення рівня збуту, що зумовлює значне накопичення запасів порівняно із наявним обсягом власних грошових коштів. За умови наявності такого фінансового стану довіра до підприємства є максимальною, імовірність повернення коштів кредиторам є високою. Задовільна фінансова стійкість зустрічається найчастіше, свідчить про ефективну фінансову діяльність та здатність забезпечувати безперервний збутовий та виробничий процес. Проблема фінансова стійкість означає підвищений ризик неповернення коштів акціонерам, адже у випадку погіршення ринкової кон'юнктури платоспроможність суб'єкта господарювання різко знизиться.

Кризовий фінансовий стан може виникнути при втраті частини власного капіталу, що зумовлює переважання обсягу запасів над власними обіговими коштами, довгостроковими та короткостроковими позиковими джерелами. У такому випадку платоспроможність є мінімальною і необхідно негайно

здійснювати заходи реструктуризацію або ліквідацію підприємства. У випадку кризового стану вкрай важливо оперативно шукати шляхи підвищення фінансової стійкості підприємства. Наприклад, можна досягти різкого зростання фінансової стійкості суб'єкта господарювання на основі підвищення рівня капіталізації.

Таблиця 2.4 – Показники фінансової стійкості ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016 – 2018 рр.

Показники	2016 р.	2018 р.	2018 р.	Відхилення (+,-)	
				2017 р. від 2016 р.	2018 р. від 2017 р.
1. Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів	7483	9901	12384	2418	2483
2. Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	7483	9901	12384	2418	2483
3. Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	9821	14548	12880	4727	-1668
4. Запаси (Z)	6148	10264	13068	4116	2804
5. Надлишок (+), нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів (E_1)	1335	-363	-684	-1698	-321
6. Надлишок (+), нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів (E_2)	1335	-363	-684	-1698	-321
7. Надлишок (+), нестача (-) власних оборотних довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів (E_3)	3673	4284	-188	611	-4472
8. Запас стійкості фінансового стану, дн.	15,55	15,80	-0,61	5814	3125
9. Надлишок (+), нестача (-) джерел фінансування на 1 грн. запасів, грн. ($E_3 : Z$)	0,60	0,42	-0,01	0,15	-1,59
10. Тип фінансового стану відповідно до класифікації	абсолютний	проблемний	кризовий	x	x

Враховуючи вищенаведені розрахунки фінансової стійкості [79] ПрАТ «Каланчацький маслозавод», розраховані у табл. 2.4, його фінансовий стан у 2016 – 2018 роках можемо оцінити як такий, що погіршився від абсолютного до кризового.

Наступним етапом аналізу є дослідження структури джерел фінансування ПрАТ «Каланчацький маслозавод» та його фінансової стійкості на основі розрахунку відносних показників (Додаток II).

Виконані розрахунки свідчать про наступні зміни відносних показників фінансової стійкості ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016-2018 рр.

1. Коефіцієнт автономії (економічної незалежності) показує, яку частину у загальних вкладеннях у ПрАТ «Каланчацький маслозавод» складає власний капітал. Він характеризує його фінансову незалежність від зовнішніх джерел фінансування його діяльності. Впродовж 2016-2018 рр. коефіцієнт мав незначне зниження з 0,82 у 2016 р. до 0,79 у 2018 р., однак компанія може профінансувати 79% активів за рахунок власного капіталу. Значення показника фінансової автономії вище 0,6 свідчить про те, що підприємство використовує не весь свій потенціал.

2. Коефіцієнт концентрації залученого капіталу знизився за три роки на 0,15, тобто із 0,18 до 0,03. Зниження показника концентрації позикового капіталу свідчить про зниження заборгованості ПрАТ «Каланчацький маслозавод» та посилення його положення як суб'єкта підприємництва.

3. Довгострокових зобов'язань у підприємства немає. Розрахункові значення коефіцієнтів концентрації поточних зобов'язань та кредиторської заборгованості у розрізі 2016-2018 років збігаються, оскільки поточні зобов'язання сформовані за рахунок кредиторської заборгованості. Незначне зростання із 0,18 у 2016 р. до 0,21 у 2018 р. є свідченням про зростання останньої.

4. Стан оборотних засобів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» проаналізовано за відповідними показниками. Так, коефіцієнт маневреності та коефіцієнт маневреності власного капіталу за три роки зросли: перший показник на 0,07, або із 0,73 у 2016 р. до 0,80 у 2018 р., другий – на 1,8, або із 3,48 у 2016 р. до 5,28 у 2018 р. Коефіцієнт маневреності оборотних активів показує частку оборотного капіталу, профінансовану за рахунок довгострокових пасивів. Чим вищим буде значення даного показника, тим більш стабільно функціонуватиме підприємство. Значення коефіцієнта маневреності власного капіталу свідчить про те, яка частина власного капіталу може бути використана для фінансування оборотних активів, а яка частина

спрямована на фінансування необоротних активів. Позитивне значення свідчить про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів і частини оборотних. При низькому значенні показника необхідно працювати в напрямку збільшення частки власних ресурсів.

5. Коефіцієнт забезпеченості запасів власними джерелами їх формування за 2016-2018 рр. знизився із 2,18 у 2016 р. до 0,84 у 2018 р. Рівень забезпеченості запасів джерелами формування визначає рівень поточної платоспроможності (або неплатоспроможності) підприємства. Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними джерелами їх формування збільшився із 0,95 у 2016 р. до 1,06 у 2018 р.

Метою діяльності ПрАТ «Каланчацький маслозавод» є забезпечення його прибутковості, який, у свою чергу, є головним джерелом фінансування розвитку суб'єкта підприємництва. Аналіз доходів та витрат підприємства має велике значення в системі загальної оцінки роботи суб'єкта господарювання. Це пов'язано з тим, що доходи та витрати мають безпосередній вплив на загальний фінансовий результат діяльності підприємства, який може мати як позитивний, так і негативний характер.

Результати аналізу доходів, витрат та прибутку ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016 – 2018 роки наведено в додатку К.

Дані, представлені в додатку К свідчать про те, що за період 2016–2018рр. витрати ПрАТ «Каланчацький маслозавод» у цілому зросли на 24456 тис. грн. і склали 129,23%. У той же час, на підприємстві відбулося зростання загального обсягу об'єму реалізації продукції, що викликало збільшення витрат на збут на 1725 тис. грн., а також адміністративних витрат на 21284 тис. грн. Отже, ПрАТ «Каланчацький маслозавод» слід більш ретельно планувати свої доходи і витрати, адже вони є головними елементами формування прибутку підприємства.

Впродовж 2016–2018 рр. доходи підприємства були сформовані, головним чином, за рахунок чистого доходу від реалізації продукції та інших операційних доходів. Загальні доходи ПрАТ «Каланчацький маслозавод» на

кінець 2017 року збільшилися на 12553 тис. грн, або на 14,76 %, а на кінець 2018 року – ще додатково на 13741 тис. грн, або на 14,08%.

Основну частку в загальній сумі доходів протягом 2016–2018 років займає чистий дохід від реалізації продукції (понад 97 %), який протягом аналізованого періоду не зазнав значних змін.

Діяльність ПрАТ «Каланчацький маслозавод» є прибутковою (рис. 2.3). Але прибуток підприємства як від операційної діяльності, так і до оподаткування та чистий прибуток коливаються. Якщо на кінець 2017 року прибуток від операційної діяльності зменшився порівняно з попереднім роком на 7,68 %, то чистий прибуток зменшився на 1,37 %, та на кінець 2018 року чистий прибуток становив 2619 тис грн.

Рисунок 2.3 – Динаміка фінансових результатів діяльності ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016–2018 рр.

Таким чином, діяльність ПрАТ «Каланчацький маслозавод» є ефективною. Протягом всього досліджуваного періоду отримано прибуток. Підприємство розширило обсяги діяльності за рахунок збільшення фінансового забезпечення. Однак зниження показників прибутку та його частки у загальному обсязі реалізації підприємства можна визначити як негативну тенденцію. Щоб постійно забезпечувати зростання прибутку, керівництву

потрібно шукати невикористані можливості його збільшення, тобто резерви зростання. Резерви виявляються на стадіях планування та безпосереднього виробництва продукції та її реалізації.

Втім, особливу увагу слід приділяти загрозам виникнення фінансових труднощів, обумовлених неможливістю своєчасного вивільнення інвестованого капіталу для реалізації своїх зобов'язань перед кредиторами. Отже, при виборі джерел фінансування господарського обороту слід уникати тих, які спровокують зростання боргового тягара, а перевагу потрібно віддавати мобілізації внутрішніх резервів.

2.2 Оцінка джерел формування фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод»

Оцінка фінансового стану суб'єкта підприємництва не можлива без аналізу джерел формування фінансових ресурсів, оскільки співвідношення між власним і залученим капіталом визначає ступінь незалежності суб'єкта підприємництва від зовнішніх джерел фінансування та його можливості самостійно розпоряджатися власними доходами та здійснювати витрати. Об'єктами аналізу є джерела формування фінансових ресурсів, їх склад та структура, а також зміни, що в них відбулися протягом досліджуваного періоду. Важливим для аналізу є виявлення причин, що обумовили ті чи інші зміни.

Основними економічними принципами діяльності ПрАТ «Каланчацький маслозавод» в умовах ринкової економіки є: самоокупність, самофінансування, самозабезпечення, матеріальна зацікавленість, економічна відповідальність, господарська самостійність у межах чинного законодавства і контроль державних органів за його дотриманням.

У процесі аналізу фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод», в першу чергу, потрібно вивчити зміни в їх структурі і складі. Так, установи

банків та інших інвесторів цікавить переважно частка власних ресурсів у загальному їх розмірі (вона повинна становити не менше 50%). При внутрішньому аналізі більше уваги приділяють вивченню динаміки і структури власних і позикових ресурсів, виявляють причини змін окремих їх складових.

Динаміка складу і структури фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» характеризується даними таблиці 2.5. Дані таблиці 2.5. свідчать, що протягом 2016-2018 років структура джерел формування фінансових ресурсів, що спрямовуються на утримання ПрАТ «Каланчацький маслозавод» зазнала незначних змін. Обсяги фінансування його діяльності зросли у 2018 році порівняно з 2016 роком на 6990 тис. грн., або на 55,29%.

Таблиця 2.5 – Динаміка складу і структури джерел формування фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016-2018 роки

станом на кінець року

Джерело	2016		2017		2018		Зміни (+;-) у 2018 році порівняно з 2016 роком		Темп росту у 2018 році порівняно з 2016 роком
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	абсолютні, тис. грн.	відносні, п. п.	
1. Власний капітал	10304	81,51	12890	73,50	15509	79,00	5205	-2,51	150,51
1.1 Статутний капітал	88	0,70	88	0,50	88	0,45	0,00	-0,25	100,00
1.2 Капітал в дооцінках	3831	30,30	3831	21,85	3831	19,51	0,00	-10,79	100,00
1.3 Додатковий капітал	407	3,22	407	2,32	407	2,07	0,00	-1,15	100,00
1.4 Резервний капітал	40	0,32	40	0,23	40	0,20	0,00	-0,11	100,00
1.5 Нерозподілений прибуток	5938	46,97	8524	48,61	11143	56,76	5205	9,79	187,66
2. Позиковий капітал	2338	18,49	4647	26,50	4123	21,00	1785	2,51	176,35
2.1 Короткострокові зобов'язання	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
2.2 Поточні зобов'язання за розрахунками	2338	18,49	4647	26,50	4123	21,00	1785	2,51	176,35
Разом	12642	100,00	17537	100,00	19632	100,00	6990	X	155,29

Так, загальний розмір фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за період з 2016 по 2018 роки постійно зростає. Забезпечено збільшення загальної вартості фінансових ресурсів підприємства з 12642,0 тис. грн. у 2016 році до 19632,0 тис. грн. у 2018 році (ріст на 55,29%). У 2018 році зростання фінансових ресурсів підприємства відбулося, головним чином, за рахунок поточних зобов'язань за розрахунками (приріст 1785 тис. грн., або 76,35%) та власних джерел формування фінансових ресурсів (приріст 5205 тис. грн., або 50,51%).

Основним джерелом формування фінансових ресурсів є власні кошти, частка яких за останні три роки має тенденцію до збільшення. Більш наглядно це зображено на рис. 2.4, на якому видно зменшення питомої ваги власного капіталу з 81,51% на кінець 2016 року до 79,00 % на кінець 2018 року. Це свідчить про те, що підприємство зменшило обсяг власних коштів, завдяки яким здійснює свою діяльність, що, в свою чергу, може мати негативний вплив на його фінансову стійкість.

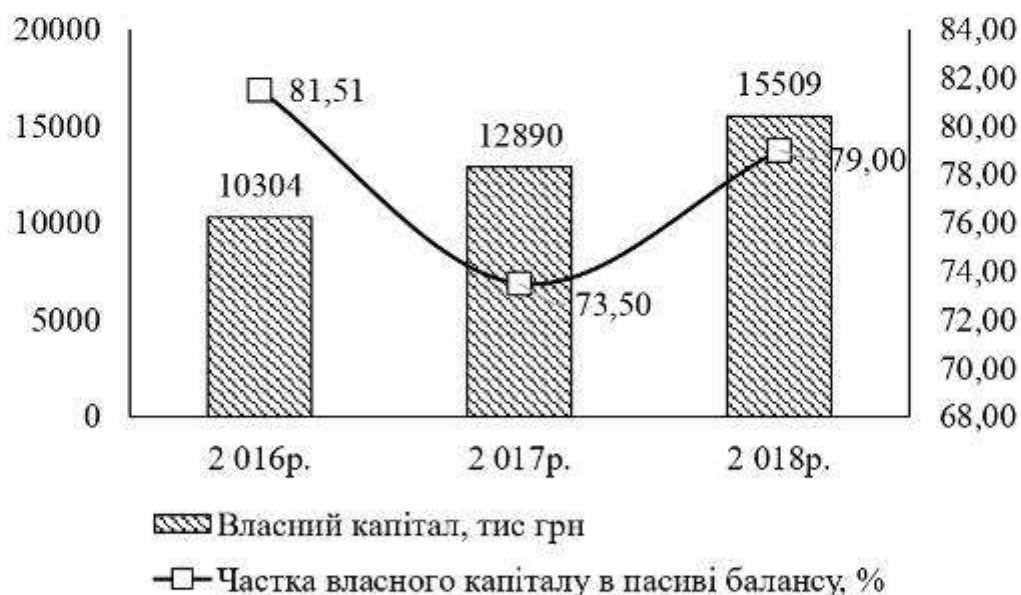

Рисунок 2.4 – Динаміка власного капіталу ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016-2018 рр.

Зміни у структурі власного капіталу підприємства такі: частка статутного капіталу за аналізований період зменшилася (з 0,70% до 0,45%). Резервний

капітал, який за обсягом є незмінним, свідчить про те, що підприємство протягом трьох років має стабільні витрати на виплату дивідендів. Додатковий капітал дещо скоротився, але це скорочення можна вважати незначним. Також спостерігається незначне збільшення нерозподіленого прибутку, тобто підприємство має достатньо коштів для інвестування на розвиток виробництва. Такі зміни свідчать про розширений тип відтворення та ефективну роботу підприємства.

Спостерігалось збільшення як власного, та і залученого капіталу. Власний капітал у 2016-2018 рр. збільшився за рахунок нерозподіленого прибутку на 5205 тис. грн., тобто з 5938 тис. грн. в 2016 році до 8524 тис. грн. у 2017 році та до 11143 тис. грн. у 2018 році. Зазначений прибуток є джерелом власного капіталу внутрішнього походження. Він створюється як залишок чистого прибутку після нарахування дивідендів, відрахувань у загальні резерви, резервний капітал та в інші фонди (резерви), створені відповідно до рішень загальних зборів учасників (засновників, учасників) банку або згідно з чинним законодавством. Чим більші значення нерозподіленого прибутку, тим краще.

Щодо залученого капіталу, то його збільшення обумовлено зростанням обсягу кредиторської заборгованості на 1785 тис. грн. При цьому, в структурі капіталу відбулися негативні зміни в напрямку зменшення питомої ваги власних фінансових ресурсів на 2,51 п.п. і збільшення питомої ваги залучених коштів на 2,51 п.п.

В свою чергу позиковий капітал збільшився з 18,49% з початку 2016 року, до 21,00% на кінець 2018 року. Темпи приросту позикового капіталу перевищують темпи приросту власного, що свідчить про зниження фінансової стійкості підприємства та збільшення його фінансового ризику. Динаміка зміни власного та позикового капіталу зображена на рис. 2.5.

В цілому за досліджуваний період сформувалася тенденція до збільшення частки досліджуваних джерел формування фінансових ресурсів, до яких відносяться кошти за реалізовану продукцію, матеріальні цінності, що надійшли від юридичних осіб.

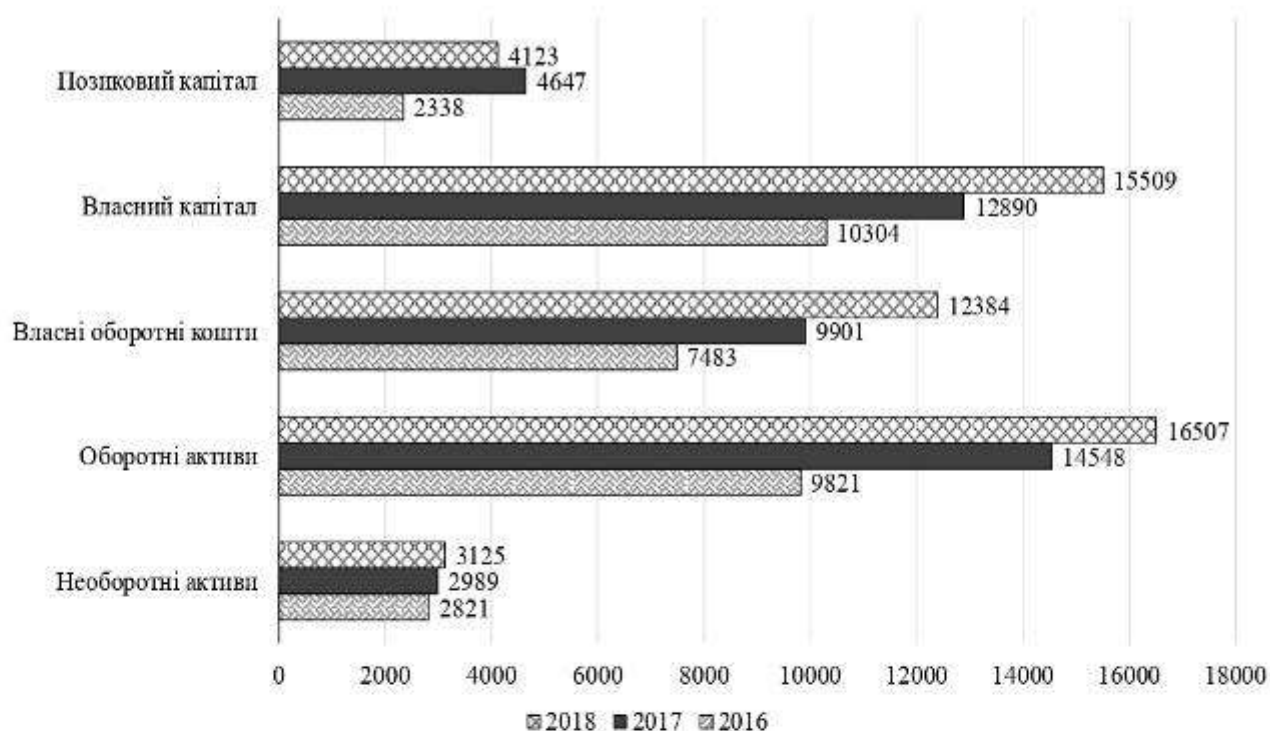

Рисунок 2.5 – Динаміка зміни власного та позикового капіталу ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016-2018 рр.

Зазначимо, що за 2016-2018 роки в фінансових ресурсах ПрАТ «Каланчацький маслозавод» мали місце й інші зміни, які обумовили їх величину, склад та структуру. Враховуючи характер виявлених змін, вважаємо, що на розмір та структуру фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» в основному впливають два фактори:

- розмір власних фінансових ресурсів;
- кредиторська заборгованість, яка обумовлює величину залучених фінансових ресурсів.

Внаслідок дії визначених факторів, протягом досліджуваного періоду в цілому фінансові ресурси ПрАТ «Каланчацький маслозавод» збільшилися на 50,51 %. Слід зауважити, що збільшення величини фінансових ресурсів підприємства супроводжувалося змінами в структурі джерел їх формування.

Таким чином, можна стверджувати, що збільшення фінансових ресурсів за рахунок залучення кредиторської заборгованості є більш вигідним для підприємства, оскільки вона є безкоштовною і не передбачає сплату відсотків.

А в умовах відсутності належної державної підтримки та постійного зростання потреб у фінансових ресурсах кредиторська заборгованість є однією з вигідних джерел фінансування основної діяльності.

Отже, основним джерелом формування фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» на здійснення статутної діяльності є власні кошти та поточні зобов'язання за розрахунками.

Проаналізуємо динаміку одного з джерел формування фінансових ресурсів аналізованого підприємства за 2016-2018 роки, яким є кредиторська заборгованість (табл. 2.6). В структурі позикового капіталу переважають короткострокові та поточні зобов'язання, що дещо збільшилися за останні три роки. Це свідчить про поліпшення підприємством свого виробничого потенціалу, тобто закупівля нового облаштування, або модернізація старого.

Таблиця 2.6 – Динаміка складу та структури кредиторської заборгованості ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016-2018 рр.

Показник	2016 рік		2017 рік		2018 рік		Зміни 2018 року порівняно з 2016 р.	
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	Абсолютні, тис. грн.	питомої ваги
Кредиторська заборгованість								
1.1. за товари, роботи, послуги	3	0,23	0	0	185	8,01	182	7,79
1.2 з бюджетом	1085	82,07	1638	81,66	1542	66,78	457	-15,29
1.3 по страхуванню	71	5,37	95	4,74	117	5,07	46	-0,30
1.4 по оплаті праці	163	12,33	273	13,61	465	20,14	302	7,81
Разом	1322	100,00	2006	100,00	2309	100,00	987	x

Так, по підприємству у 2018 році кредиторська заборгованість склала 2309 тис. грн., що більше на 987 тис. грн, ніж у 2016 році і на 303 тис. грн., ніж у 2017 році. Найбільшу питому вагу в загальній сумі кредиторської заборгованості займає заборгованість з бюджетом, а саме: 82,07% – в 2016 році, 81,66% – в 2017 році, 66,78% – в 2018 році. Існує також кредиторська

заборгованість за товари, роботи, послуги, зі страхування, а також по оплаті праці. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги за 2018 рік складає 8,01%. Негативним є наявність у підприємства заборгованості перед працівниками.

В цілому за результатами проведеного аналізу можемо зробити висновок, що залучений капітал ПрАТ «Каланчацький маслозавод» формується переважно за рахунок кредиторської заборгованості з бюджетом. Тенденція до зменшення розміру кредиторської заборгованості в якості джерела фінансування свідчить про необачну політику керівництва підприємства, що може в майбутньому спровокувати фінансову нестабільність підприємства.

Аналізуючи кредиторську заборгованість треба мати на увазі, що вона є джерелом покриття дебіторської заборгованості підприємства. Тому доцільним є проведення порівняльного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості ПрАТ "Каланчацький маслозавод", дані якого представимо в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016-2018 рр.

(станом на кінець року)

Показники	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Зміни (+;-) у 2018 році порівняно з		Зміни (%) у 2018 році порівняно з	
				2016 роком	2017 роком	2016 роком	2017 роком
1. Дебіторська заборгованість	1674	4077	3364	1690	-713,00	200,96	82,51
у т.ч. товарного характеру	1146	3373	2662	1516	-711,00	232,29	78,92
2. Кредиторська заборгованість	1322	2006	2309	987	303,00	174,66	115,10
у т.ч. товарного характеру	3	0	8	5	8,00	266,67	x
3. Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, грн	1,27	2,03	1,46	0,19	-0,58	115,06	71,68
у т.ч. товарного характеру	382,00	x	332,75	-49,25	x	87,11	x

Отже, підприємство у 2018 році у порівнянні з 2016 роком дотримувалося політики перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською. Так, приріст сукупної дебіторської заборгованості склав 100,96%, а кредиторської (74,66%). Обсяги дебіторської заборгованості товарного характеру перевищують обсяги кредиторської заборгованості товарного характеру. Якщо у 2016 році на 1 грн. кредиторської заборгованості припадало 1,27 грн. дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, то у 2018 році - 0,19 грн. Коефіцієнт співвідношення кредиторської і дебіторської заборгованості за цей же період підвищився на 115,06%, у той час як товарного характеру зменшився на 12,89%.

Графічне відображення динаміки та співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості ПрАТ «Каланчацький маслозавод» наведемо на рис. 2.6.

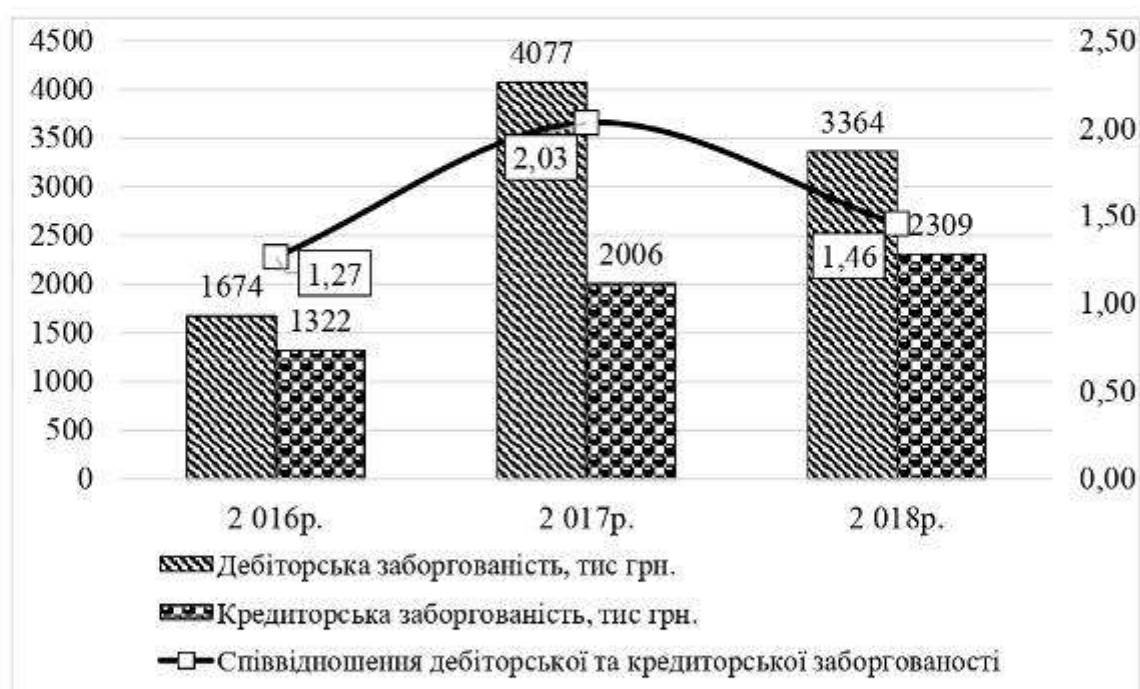

Рисунок 2.6 – Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016-2018 роки

Таким чином, аналіз динаміки джерел формування фінансового капіталу підприємства ПрАТ «Каланчацький маслозавод» виявив, що капітал формується в за рахунок власних коштів та короткострокових поточних

зобов'язань. Для підприємства – оптимізація структури фінансових ресурсів створить умови вдосконалення та забезпечення безперебійного виробництва.

Протягом 2016-2018 років відбулося погіршення структури фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод», про що свідчить зростання питомої ваги кредиторської заборгованості. Підприємству потрібно зберегти тенденцію нарощення власного оборотного капіталу з метою підвищення частки власного капіталу у фінансуванні його майна, що є запорукою його стабільного функціонування у майбутньому.

2.3 Аналіз ефективності використання фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод»

Однією з важливих проблем дослідження фінансових ресурсів підприємств є оцінка ефективності їх функціонування. Така оцінка необхідна як у процесі формування фінансових ресурсів, так і їх використання, особливо в сучасних умовах господарювання. Кожна гривня, вкладена в активи, має бути співставлена з гривнею, отриманою на ринку фінансових ресурсів, оскільки вона не безкоштовна, за неї підприємство змушене платити. А кошти для залучення фінансових ресурсів можуть бути лише у випадку, якщо активи використовуються ефективно, тобто приносять економічну вигоду.

Сутність поняття «ефективність» полягає у відображенні цим поняттям взаємообумовленості затрат суспільної праці і корисного результату для суспільства у вигляді матеріальних благ і послуг [29]. Це, зрештою, кінцевий якісний показник розвитку і функціонування економіки. Ефективним вважається все, що більшою мірою сприяє вирішенню суспільних проблем. Передусім критерієм результативної діяльності підприємств є їхня ринкова цінність, що виявляється через стійкий попит на їхню продукцію.

Індикатори ринкової цінності суб'єктів господарювання за напрямками оцінювання можна розподілити на якісні та кількісні. До якісних можна віднести інформованість широких верств населення про певну галузь, про основні види продукції, які випускаються, «імідж», інформованість про підприємство, ринкова ніша тощо.

Спільним для всіх індикаторів якості суб'єктів підприємництва є певна складність та умовність оцінки їхнього кількісного прояву, адже для кількісної систематизації зазначених характеристик потрібно виконати значну кількість не тільки статистично розрахункових операцій, а й застосовувати у переважній більшості випадків експертні методи, що значною мірою мають суб'єктивний характер і елімінування впливу яких неможливе.

Кількісні індикатори ринкової цінності суб'єктів підприємництва – це складові поняття його «внутрішньої ефективності». Вони передусім пов'язані із фінансовою діяльністю суб'єктів підприємництва та формуванням його матеріальної бази, їх можна визначити за допомогою економіко-математичного інструментарію. Це дає можливість певним чином науково обґрунтувати ефективність функціонування того чи іншого суб'єкта підприємництва, виявити резерви його подальшого розвитку та сформулювати напрями реалізації майбутніх товарів та послуг, врахувавши при цьому і якісну складову.

Кількісні індикатори ефективності суб'єктів підприємництва складаються із власне кількісних та вартісних показників. До кількісних віднесено: обсяги реалізації продукції, а також географічне розташування структурних підрозділів, що визначає обсяги товарообороту.

Визначення набору вартісних показників, за якими можна оцінювати ефективність діяльності суб'єктів підприємництва, а також їхня систематизація за статтями витрат включає заробітну плату працівників; вартість основних засобів; вартість устаткування; вартість інформаційного забезпечення; комунальні витрати (тепло-, водопостачання, електроенергія); експлуатаційні витрати на утримання і ремонт будинків, споруд, устаткування.

Враховуючи означені вище складові успішного функціонування та розвитку суб'єктів підприємництва, основним видом діяльності яких є виготовлення продуктів харчування, їм необхідно спрямовувати стратегічні цілі на підвищення ефективності використовуваного фінансового потенціалу та матеріальної складової капіталу.

Аналіз ефективності використання фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва доцільно оцінювати, використовуючи показники оборотності та прийоми детермінованого моделювання на основі показників, що характеризують інтенсивність використання капіталу, його ділову активність (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Динаміка оборотності фінансових ресурсів
ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016 – 2018 роки

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Зміни (+,-) показника 2018 року порівняно з 2016 роком, тис. грн.
1. Середньорічна вартість фінансових ресурсів, тис. грн.	12575	15089,5	18584,5	6009,5
1.1. Власних фінансових ресурсів	8993	11597	14199,5	5206,5
1.2. Залучених фінансових ресурсів	2579	1662,5	2065	-514
2. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	85034	97587	111328	26294
3. Оборотність фінансових ресурсів, раз, у т. ч.:	6,76	6,47	5,99	-0,77
3.1. Власних фінансових ресурсів	9,46	8,41	7,84	-1,62
3.2. Залучених фінансових ресурсів	32,97	58,70	53,91	20,94
4. Оборотність фінансових ресурсів, днів, у т. ч.:	53,24	55,67	60,10	6,86
4.1. Власних фінансових ресурсів	38,07	42,78	45,92	7,84
4.2. Залучених фінансових ресурсів	10,92	6,13	6,68	-4,24

Дані таблиці 2.8 свідчать про те, що фінансові ресурси, якими володіє ПрАТ «Каланчацький маслозавод», використовуються не досить ефективно.

Так, протягом 2018 року для здійснення одного обороту фінансових ресурсів, авансованих в діяльність підприємства, потрібно було 60,10 дні. Це на 6,86 днів більше, ніж у 2016 році. Отже, спостерігасмо уповільнення оборотності фінансових ресурсів. Щодо залучених фінансових ресурсів, то швидкість їх обертання покращилася. Швидкість їх оборотності у 2018 році прискорилаь на 4,24 днів порівняно з 2016 роком. Протягом 2018 року фінансові ресурси підприємства здійснили 5,99 оборотів, у тому числі власні фінансові ресурси 7,84 обороти, залучені – 53,91.

У процесі подальшого дослідження доцільним є вивчення впливу змін у структурі фінансових ресурсів підприємства на вищезазначені показники ефективності використання фінансових ресурсів.

Доречним при цьому є використання одного з прийомів детермінованого моделювання, а саме – розширення факторної моделі. При проведенні обчислень чисельник і знаменник вихідного алгоритму розрахунку оборотності фінансових ресурсів помножимо одноразово на заново введений показник – середній розмір власних фінансових ресурсів. При проведенні розрахунків чисельник і знаменник вихідного алгоритму розрахунку оборотності сукупних фінансових ресурсів помножимо одноразово на середній розмір власного капіталу. В результаті отримаємо мультиплікативну модель:

$$O_K = \frac{B \times BK}{K \times BK} = \frac{B}{BK} \times \frac{BK}{K} = O_{BK} \times ПВ_{BK}, \quad (2.1)$$

де O_K – оборотність фінансових ресурсів у разях;

B – чистий дохід від реалізації продукції;

K – середній розмір фінансових ресурсів;

BK – середній розмір власного капіталу;

O_{BK} – оборотність власного капіталу в разях;

$ПВ_{BK}$ – питома вага власного капіталу.

Вплив структури джерел формування фінансових ресурсів на їх оборотність характеризуються даними таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Вплив структури джерел формування фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» на зміну їх оборотності у 2016-2018 рр.

Показник	2016 рік	2018 рік	Скоригований показник ($\frac{K_0}{B_1}$)	Зміни (+;-)		
				всього	у т.ч. за рахунок	
					оборотності власних фінансових ресурсів	структури власних фінансових ресурсів
1. Власні фінансові ресурси, тис. грн.	8993	14199,50	-	5206,50	-	-
питома вага	71,51	76,41	71,51	4,89	-	-
2. Залучені фінансові ресурси, тис. грн.	2579	2065,00	-	-514,00	-	-
питома вага	20,51	11,11	-	-9,40	-	-
3. Сукупні фінансові ресурси (К), тис. грн.	12575	18584,50	-	6009,50	-	-
4. Число оборотів фінансових ресурсів, раз, у т. ч.:	6,76	5,99	40,66	-0,77	33,90	-34,67
4.1. власних фінансових ресурсів	9,46	7,84	7,84	-1,62	-	-
4.2. залучених фінансових ресурсів	32,97	53,91	-	20,94	-	-
5. Одноденна виручка, тис грн. (В)	236,21	6,88	-	-229,33	-	-

Розраховані показники у табл. 2.9 свідчать, що оборотність фінансових ресурсів підприємства у 2018 році уповільнилась на 0,77 обороти проти 2016 року. Під впливом змін оборотності власних фінансових ресурсів оборотність фінансових ресурсів прискорила на 33,9 обороти проти 2016 року.

Тенденції впливу факторів на зміну оборотності фінансових ресурсів підприємства (табл. 2.10) у 2018 році відносно 2017 року практично не змінюються.

Показником, який враховує співвідношення між власними та залученими фінансовими ресурсами підприємства є коефіцієнт фінансування. А тому можливості факторного аналізу розширимо за рахунок використання наступної моделі:

$$O_K = \frac{B \times BK \times ПК}{K \times BK \times ПК} = \frac{B}{BK} \times \frac{ПК}{K} \times \frac{BK}{ПК} = O_{BK} \times ПВ_{BK} \times K_{\text{фін}}, \quad (2.2)$$

де ПК – позиковий капітал;

ПВ_{ПК} – питома вага позикового капіталу у загальному його розмірі;

K_{фін} – коефіцієнт фінансування.

Розрахунок впливу вказаних факторів наведемо у таблицях 2.10 та 2.11.

Таблиця 2.10 – Вплив структури фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» на зміну їх оборотності в 2017 році відповідно до 2016 року

Показник	2016 рік	2017 рік	Зміни (+;-)	Підстановки	
				1	2
1. Власні фінансові ресурси, тис. грн.	8993	11597	2604,00	-	-
питома вага	71,51	62,40	-9,11	-	-
2. Залучені фінансові ресурси, тис. грн.	2579,00	1662,50	-916,50	-	-
питома вага	20,51	11,02	-9,49	20,51	11,02
3. Сукупні фінансові ресурси, тис. грн.	12575,00	15089,50	2514,50	-	-
4. Число оборотів фінансових ресурсів, раз, у т. ч.:	6,76	5,99	-0,77	5,61	3,01
4.1. власних фінансових ресурсів	9,46	7,84	-1,62	7,84	7,84
4.2. залучених фінансових ресурсів	32,97	53,91	20,94	-	-
5. Коефіцієнт фінансування (п. 1 / п. 2)	3,49	5,62	2,13	3,49	3,49
Зміна оборотності фінансових ресурсів	5,99-6,76=-0,77				
за рахунок впливу:					
оборотності власних фінансових ресурсів	-1,16				
питомої ваги залучених фінансових ресурсів	- 2,59				
коефіцієнту фінансування	2,98				

Таблиця 2.11 – Вплив структури фінансових ресурсів
ПрАТ «Каланчацький маслозавод» на зміну їх оборотності в 2018 році
відповідно до 2017 року

Показник	2017 рік	2018 рік	Зміни (+;-)	Підстановки	
				1	2
1. Власні фінансові ресурси, тис. грн.	11597,00	14199,50	2602,50	-	-
питома вага	76,85	76,41	-0,45	-	-
2. Залучені фінансові ресурси, тис. грн.	1662,50	2065,00	402,50	-	-
питома вага	11,02	11,11	0,09	11,02	11,11
3. Сукупні фінансові ресурси, тис. грн.	15089,50	18584,50	3495,00	-	-
4. Число оборотів фінансових ресурсів, раз, у т.ч.:	6,76	5,99	-0,77	3,01	-0,63
4.1. власних фінансових ресурсів	9,46	7,84	-1,62	7,84	-1,62
4.2. залучених фінансових ресурсів	32,97	53,91	20,94	-	-
5. Коефіцієнт фінансування (п. 1 / п. 2)	3,49	6,88	3,39	3,49	3,49
Зміна оборотності фінансових ресурсів	-0,77				
за рахунок впливу:					
оборотності власних фінансових ресурсів	-3,75				
питомої ваги залучених фінансових ресурсів	-3,64				
коефіцієнту фінансування	6,62				

Як бачимо, ще однією причиною негативного впливу на оборотність фінансових ресурсів підприємства у 2017 році проти 2016 року є саме зміни оборотності власних фінансових ресурсів та питомої ваги залучених фінансових ресурсів. Саме це стало однією з головних причин негативного впливу на уповільнення оборотності фінансових ресурсів на 0,77 обороти.

Таким чином, тенденції впливу факторів на зміну оборотності капіталу підприємства (табл. 2.11) у 2018 році відносно 2017 року зберігаються.

Тривалість обороту фінансових ресурсів залежить також від співвідношення між фінансовими ресурсами, вкладеними в основні і оборотні засоби підприємства. Чим вища частка основних засобів у сукупному розмірі фінансових ресурсів, тим повільніше вони обертаються і навпаки, при збільшенні питомої ваги мобільних оборотних активів прискорюється оборотність фінансових ресурсів. Ця залежність може бути виражена наступними формулами:

$$O_{\text{КД}} = \frac{O_{\text{ОКД}}}{\text{ПВ}_{\text{ОК}}}, \quad (2.3)$$

або

$$O_{\text{КР}} = O_{\text{ОКР}} \times \text{ПВ}_{\text{ОК}}, \quad (2.4)$$

де $O_{\text{КД}}$ – оборотність фінансових ресурсів у днях;

$O_{\text{КД}}$ – оборотність оборотного капіталу у днях;

$\text{ПВ}_{\text{ОК}}$ – питома вага оборотного капіталу у загальному його розмірі;

$O_{\text{КР}}$ – оборотність фінансових ресурсів у разях;

$O_{\text{ОКР}}$ – оборотність оборотного капіталу у разях.

Можливості факторного аналізу можуть бути розширені і за рахунок використання наступної факторної моделі:

$$O_{\text{КР}} = \frac{B \times \text{ОК} \times \text{ОСК}}{K \times \text{ОК} \times \text{ОСК}} = \frac{B}{\text{ОК}} \times \frac{\text{ОСК}}{K} \times \frac{\text{ОК}}{\text{ОСК}} = O_{\text{ОКР}} \times \text{ПВ}_{\text{ОСК}} \times K_{\text{МОБ}}, \quad (2.5)$$

де ОК – оборотний капітал підприємства;

ОСК – основний капітал підприємства;

$\text{ПВ}_{\text{ОСК}}$ – питома вага основного капіталу у загальному його розмірі;

$K_{\text{МОБ}}$ – коефіцієнт мобільності капіталу.

Аналіз впливу факторів на зміну оборотності фінансових ресурсів підприємства наведено у табл. 2.12.

За даними таблиці 2.12 бачимо, що у 2018 році порівняно з 2016 роком оборотність фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» знизилась на 0,77 обороти. На це вплинули наступні фактори:

- за рахунок зміни оборотності оборотних ресурсів, яка зменшилась на 1,61 обороти, відбулося зменшення оборотності фінансових ресурсів в 1,23 рази; за рахунок зменшення питомої ваги основних засобів в загальній вартості фінансових ресурсів, спрямованих на формування активів підприємства, – на 6,51 п.п., викликало прискорення оборотності фінансових ресурсів на 2,73.

Так, відносно 2017 року у 2018 році відбулися наступні зміни ефективності використання фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод»:

– негативним фактором впливу є зменшення питомої ваги основних засобів на 2,80 п. п., що призвело до зменшення оборотності фінансових ресурсів на 0,84 обороти; а також питома вага оборотних коштів, що призвело до зменшення оборотності фінансових ресурсів на 0,84 обороти 1,14.

– позитивно на результативний фактор вплинула позитивна динаміка коефіцієнту мобільності, що призвело до збільшення оборотності фінансових ресурсів та 1,05 обороти відповідно.

Отже, ПрАТ «Каланчацький маслозавод» у 2018 році порівняно з 2017 та 2016 роками гірше використовував наявні фінансові ресурси, про що свідчить погіршення їх оборотності.

Таблиця 2.12 – Розрахунок впливу факторів на зміну оборотності фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016–2018 роки

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Зміни (+,-) показника 2018 року від з 2016				Зміни (+,-) показника 2018 року від з 2017			
				усього	Скоригований показник	підстановки		усього	Скоригований показник	підстановки	
						1	2			1	2
1. Основні засоби, тис. грн.	2886,5	2905	3057	170,5				152			
питома вага	22,95	19,25	16,45	-6,51		22,95	16,45	-2,80		19,25	16,45
2. Оборотні засоби, тис. грн.	9688,5	12184,5	15527,5	5839				3343			
питома вага	77,05	80,75	83,55	6,51	77,05			2,80	80,75		
3. Фінансові ресурси, тис. грн.	12575	15089,5	18584,5	6009,5				3495			
4. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	85034	97587	111328	26294				13741			
5. Число оборотів фінансових ресурсів, авансованих в, разів:	6,76	6,47	5,99	-0,77		5,53	3,96	-0,48		5,78	4,94
5.1. основні засоби	29,46	33,59	36,42	6,96				2,82			
5.2. оборотні засоби	8,78	8,01	7,17	-1,61		7,17	7,17	-0,84		7,17	7,17
6. Оборотність фінансових ресурсів, дні, у т. ч. (360 / р. 5)	53,25	55,64	60,10	6,85				4,46			
6.1. основні засоби	12,22	10,72	9,88	-2,34				-0,84			
6.2. оборотні засоби	41,00	44,94	50,21	9,21	50,21			5,27	50,21		
6. Коефіцієнт мобільності активів (п. 2 : п. 1)	3,36	4,19	5,08	1,72		3,36	3,36	0,89		4,19	4,19
Зміна оборотності фінансових ресурсів, раз						-0,77				-0,48	
- за рахунок впливу:											
- оборотності оборотних засобів						-1,23				-0,69	
- питомої ваги основних засобів						2,73				- 0,84	
- коефіцієнту мобільності активів						-0,80				1,05	

Це характеризує фінансовий менеджмент фінансових ресурсів аналізованого підприємства з недостатньо позитивного боку, оскільки враховуючи негативними вплив зовнішнього середовища, підприємство не досить ефективно функціонує на ринку. Керівництво підприємства має постійно звертати увагу на зміни економічної ситуації і максимально їх враховувати при управлінні фінансовими ресурсами. Для аналізу ефективності використання фінансових ресурсів, вкладених в основні засоби, складемо таблицю 2.13.

Таблиця 2.13 – Показники стану, забезпеченості та ефективності використання основних засобів ПрАТ «Каланчацький маслозавод»

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення (+; -)		
				2017 року порівняно з 2016 роком	2018 року порівняно з 2017 роком	2018 року порівняно з 2016 роком
1. Показники стану основних засобів:						
1.1. Коефіцієнт придатності	0,2689	0,2687	0,2659	-0,03	-0,28	-0,31
1.2. Коефіцієнт зносу	0,7311	73,13	73,41	0,03	0,28	0,31
2. Показники руху та стану використання основних засобів:						
2.1. Коефіцієнт оновлення	0,21	0,19	0,16	-0,02	-0,03	-0,05
2.2. Коефіцієнт вибуття	0,71	0,69	0,72	-0,02	0,03	0,01
3. Показники ефективності використання основних засобів:						
3.1. Фондовіддача, %	29,46	33,59	36,42	4,13	2,82	6,96

Дані таблиці 2.13 свідчать, що протягом 2016 – 2018 років змінювався коефіцієнт зносу: у 2018 році проти 2016-2017 років зріс на 3% та 28 % відповідно. Цей показник показує міру зношеності основних фондів, що перебувають в експлуатації, тобто ту частину вартості фондів, яка перенесена на новостворений продукт.

Це вплинуло на ступінь придатності основних засобів до експлуатації, який у 2018 році порівняно з 2016 та 2017 роком зменшився на 31%.

Динаміку коефіцієнтів придатності і зносу основних засобів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» представимо у вигляді наступної діаграми (рис. 2.7):

Рисунок 2.7 – Динаміка коефіцієнтів придатності і зносу основних засобів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016 – 2018 роки

Значення коефіцієнту оновлення свідчить про те, що інтенсивність оновлення матеріально-технічної бази підприємства протягом 2016–2018 років погіршилась: у 2018 році проти 2016 року – на 5%. Як видно з таблиці 2.13, коефіцієнти оновлення основних засобів не випереджають коефіцієнти їх вибуття. Це свідчить про те, що оновлення основних фондів підприємства не відбувається здебільшого шляхом придбання нових фондів.

У 2016 році на 1 грн. вартості основних засобів припадало 29,46 грн. вироблених товарів, у 2017 році – 33,59 грн., у 2018 році – 36,42 грн. Тому можна сказати, що показники стану, забезпеченості та ефективності використання основних засобів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» покращилися.

Відшукувати недоліки ефективності використання фінансових ресурсів підприємств повинні спеціальні підрозділи, які здійснюють свою діяльність у цій сфері, серед яких виділяємо службу контролінгу. Таким чином, кінцевим якісним показником функціонування будь-якого суб'єкта підприємництва є

ефективність використання фінансових ресурсів. Фінансові ресурси, якими володіє ПрАТ «Каланчацький маслозавод», протягом 2016 – 2018 років почали використовуватись менш ефективно, про що свідчать дані уповільнення їх оборотності.

Висновки за розділом 2

На основі проведеного аналізу та здійсненої оцінки ділової системи управління формуванням та використанням фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва зроблено такі висновки.

ПрАТ «Каланчацький маслозавод» здійснює фінансово-господарську діяльність в сфері виробництва харчової промисловості. Впродовж 2016-2018 років підприємство було прибутковим, що й визначило ефективність його діяльності в цілому. Нарощення прибутку було викликано розширенням обсягів реалізації продукції, що характеризує зростання чистого доходу від реалізації продукції. Підприємство має в наявності фінансові ресурси, при цьому власні оборотні ресурси та їх збільшення свідчать про наявні можливості самофінансування. Оскільки наявність власних обігових коштів є мінімальною умовою фінансової стійкості суб'єкта підприємництва, то застосовано методику аналізу визначенням типу фінансової стійкості. У цілому, підприємство знаходиться у кризовому статті. Нарощення фінансових ресурсів та майна засвідчило розширення діяльності, однак виявлені наявні проблеми з платоспроможністю, що потребують вирішення.

На основі проведеної оцінки джерел формування фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» виявлено основні тенденції їх змін, а також вплив головних чинників на їх обсяг та структуру. Фінансові ресурси ПрАТ «Каланчацький маслозавод» мали коливання в основному за рахунок власного капіталу та поточних зобов'язань короткострокового характеру. Внаслідок дії цих чинників фінансові ресурси ПрАТ «Каланчацький

маслозавод» протягом 2016-2018 рр. збільшилися на 50,51 %. Збільшення величини фінансових ресурсів підприємства супроводжувалося змінами в структурі джерел їх формування. Щодо політики управління кредиторсько-дебіторською заборгованістю, то у підприємства відзначено перевагу першої над останньою.

Ефективність використання фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» протягом 2016-2018 проаналізовано на основі методів факторного аналізу, визначено не достатню ефективність використання фінансових коштів підприємства. Оборотноість фінансових ресурсів на основі застосування мультиплікативної моделі оцінено за оборотноість та часткою власного капіталу. Позитивний вплив чинить оборотноість власних фінансових ресурсів, а негативним – структура власних фінансових ресурсів.

Показником, який враховує співвідношення між власними та залученими фінансовими ресурсами підприємства є коефіцієнт фінансування. Розширена факторна модель за рахунок включення коефіцієнта фінансування, який засвідчив зростання у 2016-2018 рр., а також коефіцієнта мобільності капіталу. Загалом, зміна оборотноість фінансових ресурсів підприємства у бік уповільнення відбулася за рахунок зміни оборотноість оборотних ресурсів, питомої ваги основних засобів в загальному обсязі фінансових ресурсів.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА3.1 Розрахунок потреби у грошових коштах на фінансування діяльності
ПрАТ «Каланчацький маслозавод»

Для проведення своєї діяльності кожен суб'єкт підприємництва повинен мати певні фінансові ресурси, які формуються за рахунок власних та позикових коштів, оскільки за рахунок цих джерел формується фінансове забезпечення його функціонування.

Надходження і витрачання грошових коштів тісно взаємопов'язані. Недостатня збалансованість грошових потоків, відсутність їх аналізу і планування може вплинути на всю систему фінансів суб'єкта підприємництва. Тому, однією з відповідальних ділянок управлінської діяльності суб'єктів господарювання є ефективність розміщення та раціональність руху грошових коштів. Суттєва роль у вирішенні вище вказаних проблем, а також у досягненні стабільного фінансового стану та підвищенні ефективності використання потенціалу належить визначенню потреб у грошових коштах суб'єктами підприємництва.

Вивчення грошових потоків є досить актуальним і дає можливість проаналізувати всю сукупність фінансових ресурсів, яка характеризується визначеною системою показників їх наявності, розміщення та використання.

Для визначення потреби ПрАТ «Каланчацький маслозавод» у грошових коштах, проведемо детальний аналіз грошових потоків, використовуючи метод балансу грошових надходжень та враховуючи оборотність грошей за даними аналітичного обліку та фінансової звітності.

Показники грошового потоку розраховуватимемо двома методами: прямим і непрямим.

Прямий метод полягає у групуванні та аналізі даних бухгалтерського обліку, які відображають рух грошових коштів за видами діяльності. Перевагою прямого способу є те, що він дозволяє отримати більш повну уяву про обсяг та склад грошових потоків, виявити ті статті, які формують найбільші надходження і витрачання грошових коштів у розрізі трьох видів діяльності.

Аналіз руху грошових коштів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за прямим методом за останні три роки наведено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Рух грошових коштів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» протягом 2016 – 2018 років за прямим методом

Показники	2 016 р.	2 017 р.	2 018 р.	Зміни (+; -) у 2018 р. відносно	
				2016	2017
Операційна діяльність					
1. Джерела надходження грошових коштів					
1.1. Чистий дохід від реалізації продукції	98597	112637	133067	34470	20430
1.2. Інші надходження	5366	2769	1808	-3558	-961
Разом	103963	115406	133067	29104	17661
2. Напрями витрачання грошових потоків					
2.1. Собівартість реалізованої продукції (за мінусом амортизації)	78049	87326	99286	21237	11960
2.2. Зміна поточних зобов'язань за розрахунками	19628	27895	31811	12183	3916
2.3. Інші платежі	-	-	-	-	-
2.4. Інші витрати	1071	1278	1442	371	-136
Разом	98748	116409	132539	33791	16130
Чистий рух коштів від операційної діяльності	528	-1003	5215	4687	6218
Інвестиційна діяльність					
1. Джерела надходження грошових коштів					
1.1. Інші надходження	-	-	-	-	-
2. Напрями витрачання грошових потоків					
2.1. Надходження необоротних активів (3260)	468	763	856	388	93
Усього грошових коштів від інвестиційної діяльності (3295)	-468	-763	-856	-388	-93
Фінансова діяльність					
1. Джерела надходження грошових коштів					
1.1. Отримання позик	1900	903	500	-1400	-403
Разом	1900	903	500	-1400	-403
2. Напрями витрачання грошових потоків					
2.1. Погашення позик	4550	903	4	-4546	-899
2.2. Витрати на сплату відсотків	286	15	400	114	385
Усього грошових коштів від фінансової діяльності	-2936	-15	400	3336	415
Чистий рух грошових коштів за звітний період	1811	-1781	72	-1739	1853

Дані таблиці 3.1 свідчать, що найбільше надходження грошових коштів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» мало у 2018 році від операційної діяльності. Основну частку в джерелах надходження грошових коштів у 2016–2018 роках займають чистий дохід від реалізації: 98597 тис. грн., 112637 тис. грн., 133067 тис. грн. відповідно. З цього випливає, що підприємство нарощує обсяги реалізації власної продукції.

Щодо інвестиційної діяльності ПрАТ «Каланчацький маслозавод», то спостерігаємо зростання перевищення витрачання грошових коштів над їх надходженням: в 2016 році на 468 тис. грн., в 2017 році – на 763 тис. грн., в 2018 році – на 856 тис. грн. ПрАТ «Каланчацький маслозавод» направляє ці кошти на придбання основних засобів і нерухомого майна.

Аналіз фінансової діяльності ПрАТ «Каланчацький маслозавод» показав, що лише у 2018 році був позитивний результат від надходження коштів у сумі 400 тис. грн., тоді як у попередні роки – від’ємний.

Таким чином, проаналізувавши надходження і витрачання грошових коштів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за прямим методом, можна зробити висновок, що в 2017 році недостатність грошових коштів складала 1781 тис. грн., тоді як у 2016 та 2018 роках надходження грошових коштів перевищували їх витрачання на 1811 тис. грн. та 72 тис. грн. відповідно.

Недоліками методу є те, що він не розкриває взаємозв'язку одержаного фінансового результату і абсолютної зміни грошових коштів. Для подолання цього недоліку у фінансовому менеджменті використовують непрямий метод розрахунку грошових потоків підприємства.

Аналіз руху грошових коштів непрямим методом передбачає перегруповання даних звіту про фінансові результати з метою перерахунку фінансових потоків у грошові за звітний період. Розрахунок чистого грошового потоку здійснюється за видами діяльності та по підприємству в цілому. В даному випадку необхідно використовувати показники прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування і його коригування на суму амортизації необоротних активів. Оскільки ПрАТ «Каланчацький маслозавод» є

прибутковою організацією, тобто одержання прибутку є метою його діяльності, тому такі показники, як прибуток (збиток) і амортизація необоротних активів на даному підприємстві розраховують, що визначає необхідність визначення потреби у фінансових ресурсах з використанням непрямого методу вивчення руху грошових коштів.

Аналіз руху грошових коштів аналізованого ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за непрямым методом наведемо у додатку Н.

На нашу думку, збільшити розмір чистого грошового потоку ПрАТ «Каланчацький маслозавод» можна за рахунок:

- поліпшення використання трудових ресурсів – скорочення втрат і невиробничих витрат робочого часу, зниження трудомісткості наданих послуг;
- активну рекламу, що допоможе розширити коло клієнтів та в майбутньому принесе певні економічні вигоди у вигляді надходжень грошових коштів.

Використовуючи дані таблиць 3.1 та 3.2, розраховано мінімальну потребу в грошових коштах ПрАТ «Каланчацький маслозавод» у додатку М.

За даними додатку М у ПрАТ «Каланчацький маслозавод» обсяг реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2018 році порівняно з 2016 роком зріс на 12553 тис. грн. Основною причиною цього стало збільшення обсягу реалізації продукції їх споживачам внаслідок збільшення обсягу реалізації і росту цін на ці товари, в зв'язку з інфляцією. Це зумовило збільшення витрат на ведення діяльності з 75084 тис. грн. в 2016 році до 98938 тис. грн. в 2018 році, тобто на 23854 тис. грн.

Досліджуючи показники ефективності використання грошових коштів, слід відмітити тенденцію прискорення їх оборотності. Якщо в 2016 році цей показник становив 82,12 разів, то в 2017 році – 92,90 разів, а в 2018 – 568 разів. Ефективність управління грошовими коштами ПрАТ «Каланчацький маслозавод» підвищується. Якщо в 2016 р. грошові кошти в середньому здійснювали один оборот протягом 4,38 днів, то в 2017 р. - протягом 3,88 днів, а в 2018 р. – протягом 0,63 дні. Причиною такої тенденції є підвищення обсягу збуту при

зниженні залишків грошових коштів на рахунках підприємства.

Впродовж 2016-2018 років ПрАТ «Каланчацький маслозавод» не отримувало додаткові грошові кошти від розміщення вільних коштів на депозитних рахунках в банківських установах під відсотки. Це в свою чергу, відповідним чином, вплинуло на показники ефективності використання фінансових ресурсів у 2018 році. Керівництву підприємства потрібно враховувати, що мистецтво раціонального управління грошовими потоками полягає не в тому, щоб накопичувати на рахунках в банку якнайбільшу суму грошових коштів, а в оптимізації їх запасів. Тобто, у прагненні до такого планування грошових потоків, щоб до кожного чергового платежу по зобов'язаннях підприємства йому було забезпечено надходження грошей від дебіторів та покупців при збереженні необхідних резервів. Такий підхід дозволяє зберегти поточну платоспроможність. Саме тому, найважливішою ознакою фінансової стійкості ПрАТ «Каланчацький маслозавод» є його здатність ефективно та раціонально використовувати наявні грошові кошти.

Проаналізувавши ефективність використання грошових коштів в ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за останні три роки можна зробити такі висновки:

по-перше, підприємство упродовж останніх років дотримується стратегії розширення обсягів діяльності. Адже, у 2018 році порівняно з 2016 відбулося різке збільшення джерел формування фінансових ресурсів й, відповідно, самого майна:

- обсягу реалізації продукції – на 26294 тис. грн.;
- власних фінансових ресурсів – на 5205 тис. грн.;
- необоротних активів – на 304 тис. грн.;
- оборотних активів – на 6686 тис. грн.

Така тенденція спостерігається протягом останніх років і є підтвердженням того, що ПрАТ «Каланчацький маслозавод» знаходиться в постійному розвитку та самовдосконаленні та пошуку шляхів поліпшення якості виробництва продукції.

По-друге, відбулося незначне зростання поточних зобов'язань, що вплинуло на платоспроможність та ліквідність ПрАТ «Каланчацький маслозавод».

По-третє, показники швидкої і абсолютної ліквідності у 2016-2018 роках не досягають оптимальних значень (рис. 3.1). А це означає, що підприємство за рахунок грошових коштів може погасити свої поточні зобов'язання частково. Так, протягом 2016-2018 років за рахунок значного зростання оборотності грошових коштів було компенсовано їх дефіцит (табл. 3.3).

Спочатку проаналізуємо коефіцієнт покриття (загальної ліквідності), який дає загальну оцінку ліквідності активів, показуючи, скільки гривень поточних активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань за орієнтовного значення, яке має бути не меншим 2,0 - 2,5. Так, за 2016-2018 роки підприємством дотримано зазначеного показника на рівні 3-4 за 2016-2018 роки. Таким чином, підприємство може погасити свої поточні зобов'язання за рахунок грошових коштів. Щодо коефіцієнта абсолютної ліквідності показує, що частина поточних (короткострокових) зобов'язань не може бути погашена негайно, оскільки його значення від 0,034 до 0,83 за 2016-2018 роки не є достатніми. У підприємства є проблеми щодо погашення поточних зобов'язань в будь-який момент. Коефіцієнт швидкої ліквідності враховує якість оборотних активів і є більш чітким показником ліквідності, тому що при його розрахунку беруться до уваги ліквідні поточні активи (за виключенням запасів). Погіршення його з 2016 р. до 2018 р. при досягненні рівня 0,872 свідчить про недотримання нормативу.

Рисунок 3.1 – Динаміка показників ліквідності ПрАТ «Каланчацький маслозавод» протягом 2016 – 2018 років

По-четверте, розрахунок мінімально потрібного залишку грошових коштів показав, що для покращення господарської діяльності ПрАТ «Каланчацький маслозавод» повинно мати, враховуючи оборотність грошових коштів, їх залишок у розмірі: 914,33 тис. грн. у 2016 році, 931,94 тис. грн. у 2017 році, та 174,19 тис. грн. у 2018 році.

Для керівництва суб'єктів підприємництва важливо знати не лише фінансовий результат діяльності, але й можливості прискорення руху грошових коштів, визначити зміни основних джерел надходження та напрями використання грошових коштів. Розбіжності показників наданих послуг та грошового потоку обумовлені тим, що деякі статті бухгалтерського обліку відображаються не в момент надходження або сплати грошей, а в момент здійснення операції.

Для розв'язання проблеми щодо запобігання дефіциту грошових коштів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» пропонується:

- вдосконалити системи обліку та підвищити точність прогнозування надходження і використання грошових коштів;

- оптимізувати необхідний резерв грошових коштів;
- управління грошовими коштами здійснювати шляхом збалансованості грошових потоків;
- розробити та в подальшому використовувати комплекс аналітичних досліджень, в основу яких покласти визначення головних чинників формування чистого грошового потоку у просторі і часі;
- розраховувати прогнозну величину складових рентабельності чистого грошового потоку із врахуванням змін, які включено у стратегічний розвиток досліджуваного підприємства;
- розраховувати економічну ефективність управління грошовими потоками.

3.2 Підвищення ефективності управління використанням фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод»

Найважливішим фактором, що обумовлює масштаби та темпи розвитку суб'єктів підприємництва, є обсяг та структура фінансових ресурсів, що є в їх розпорядженні. Видатки, пов'язані зі здійсненням простого або розширеного відтворення, вимагають ресурсного покриття. Це зумовлює необхідність фінансового планування, роль якого полягає у прогнозуванні використання фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва на перспективний період та визначенні шляхів підвищення їх ефективності відповідно до стратегічних цілей та завдань.

Фінансове планування є одним з методів управління фінансовими ресурсами. Від його рівня та якості залежать темпи зростання (або скорочення) фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва і, як наслідок, платоспроможність, фінансовий стан, темпи збільшення (або зменшення) обсягів діяльності.

Серед численних методів фінансового планування, вважаємо, найбільш зручним для застосування у практичній діяльності суб'єкта підприємництва є метод пропорційної залежності від обсягу валових доходів (метод відсотків). Процедура цього методу ґрунтується на припущенні, що:

- потреби в грошових коштах (активи) і переважна більшість джерел їх формування (пасиви) при нарощенні обсягів реалізації на декілька відсотків збільшуються в середньому на стільки ж відсотків;
- значення більшості статей надходжень та витрат, що склалися на момент розробки прогнозу, оптимальні для поточного обсягу реалізації.

Ефективним щодо управління фінансовими ресурсами суб'єкта підприємництва будь-якої форми власності є фінансовий план, який складається у формі балансу доходів і видатків на плановий період. Вихідною інформацією для складання балансу доходів і видатків служать: планові показники виробничо-фінансової діяльності суб'єкта підприємництва, плановий прибуток, його використання, амортизаційні відрахування, приріст оборотних активів, обсяги і джерела капітальних інвестицій, надходження і сплата податку на додану вартість та інші дані.

Фактична виручка підприємства складає 111328 грн. Планується збільшення виручки на 20 %. Для забезпечення планового обсягу виробництва і реалізації необхідні додаткові інвестиції в основні засоби. Планується, що вартість необоротних активів повинна збільшитися на 10 % внаслідок придбання основних засобів. Чиста рентабельність продажів складає 5 % , норма розподілу чистого прибутку на дивіденди – 50 %.

На основі агрегованого балансу суб'єкта підприємництва на кінець періоду складемо його прогнозний баланс із використанням методу відсотку від продажів, а також розрахуємо потребу в зовнішньому фінансуванні методом формули. Розробимо план залучення кредитних ресурсів (у разі необхідності) керуючись «золотим правилом фінансування» або «модифікованим фінансовим правилом» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Агрегований баланс ПрАТ «Каланчацький маслозавод» станом на кінець 2018 року

Показник	Сума, тис. грн.
Актив	
Необоротні активи	3125
Оборотні активи	16507
Баланс	19632
Пасив	
Статутний капітал	88
Нерозподілений прибуток	11143
Власний капітал	15509
Довгострокові зобов'язання	0
Поточні зобов'язання	4123
Баланс	19632

Використання прогнозного балансу засноване на таких припущеннях:

- оборотні активи і поточні зобов'язання змінюються пропорційно зміні обсягу реалізації. Відповідно у плановому періоді поточні активи і поточні зобов'язання будуть складати незмінний відсоток від виручки. З цього випливає, що темпи змін виручки, поточних активів і поточних зобов'язань однакові;
- відсоток збільшення вартості основних засобів визначається технологічними умовами (завантаження основних засобів, ступінь їх фізичного і морального зносу і т. ін.);
- довгострокові зобов'язання і акціонерний капітал прогнозуються на колишньому рівні. Нерозподілений прибуток планується з урахуванням норми розподілу чистого прибутку на дивіденди і чистої рентабельності продажів: до нерозподіленого прибутку базового періоду додається прогнозний чистий прибуток (добуток прогнозного виторгу на чисту рентабельність продажів) і віднімається сума дивідендів (добуток чистого прибутку на норму розподілу прибутку на дивіденди).

Складання прогнозного балансу дозволяє з'ясувати дефіцит джерел коштів для фінансування необхідного обсягу активів, тобто необхідну суму зовнішнього фінансування. Потреба у зовнішньому фінансуванні тим більша,

чим більші теперішні активи, темп приросту виторгу і норма розподілу чистого прибутку на дивіденди.

Розрахувати цю суму можна за формулою:

$$\Phi_d = OA_{\phi} \times T_{пв} + HA_{\phi} \times T_{пна} - ПЗ \times T_{пв} - P_{пф} \times B_{прогноз} \times \left(1 - \frac{Д_{\phi}}{ЧП_{\phi}}\right), \quad (3.1)$$

де Φ_d – потреба у додатковому зовнішньому фінансуванні;

OA_{ϕ} – фактична (на кінець звітного року) вартість оборотних активів;

$T_{пв}$ – темп приросту виручки;

HA_{ϕ} – фактична вартість необоротних активів;

$T_{пна}$ – темп приросту необоротних активів;

$ПЗ$ – фактична сума поточних зобов'язань;

$P_{пф}$ – фактичний коефіцієнт чистої рентабельності продажів;

$B_{прогноз}$ – прогнозна сума виручки;

$Д_{\phi}$ – фактична сума дивідендів;

$ЧП_{\phi}$ – фактична сума чистого прибутку.

При розробці плану залучення зовнішніх джерел фінансування потрібно керуватися «золотим правилом фінансування» (для фінансування необоротних активів використовувати власний капітал) або «модифікованим золотим фінансовим правилом» (необоротні активи фінансувати з власного капіталу і довгострокових позикових коштів). Це дозволяє узгодити терміни залучення фінансових ресурсів з термінами їхнього вкладення в активи.

Отже, складемо прогнозний баланс активів і пасивів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» станом на 2019 рік (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Прогнозний баланс ПрАТ «Каланчацький маслозавод» станом на 2019 рік

Показник	Сума, тис. грн	
	Звітний баланс	Прогнозний баланс
Необоротні активи	3125	3437,5

Оборотні активи	16507 (17,8% виторгу)	19808,4
Баланс	19632	23245,9
Пасив		
Власний капітал, в т.ч.	15509	18849
Статутний капітал	88	88
Нерозподілений прибуток	11143	14483
Довгострокові зобов'язання	0	0
Поточні зобов'язання	4123 (4,4% виторгу)	4947,6
Баланс	19632	22796,6

З прогнозного балансу бачимо, що вартість активів перевищує суму пасивів. Тобто у підприємства існує потреба у додатковому зовнішньому фінансуванні, адже розмір нестачі ресурсів складатиме:

$$23245,9 - 22796,6 = 449,3 \text{ грн.}$$

Таким чином, для забезпечення запланованого обсягу реалізації вимагаються додаткові капіталовкладення в сумі 449,3 грн. Також необхідний приріст оборотних активів у сумі 3301,4 грн.

Приріст поточних пасивів (824,6 грн.) і нерозподіленого прибутку (3340 грн.) в змозі покрити зростаючі короткострокові фінансові потреби на 449,3 грн.

Для цілей фінансового планування, як правило, складають декілька прогнозних балансів, які враховують різні варіанти співвідношень між основними показниками. Найпоширенішою формою фінансового плану є баланс доходів та видатків, який дозволяє взаємо узгоджувати доходи і витрати підприємства, не вимагаючи при цьому значних витрат коштів і часу.

Далі проведемо прогнозний розрахунок обсягу фінансових ресурсів, що потрібен при реалізації основної діяльності підприємства на 2019 рік, використовуючи кореляційно-регресійний аналіз для розробки методів вивчення економічних закономірностей між результативним показником і факторними.

За допомогою кореляційно-регресійного аналізу взаємозв'язок між явищами фіксують аналітично у вигляді математичних виразів, які відображують взаємозв'язки факторних і результативних ознак. Цей метод досить універсальний, бо дає змогу дослідити характер і тісноту зв'язків економічних явищ, добре поєднується з вибірковим методом дослідження, для нього легко розробляються уніфіковані програми.

Кореляційний метод дозволяє одержати кількісні характеристики ступеня зв'язку між двома або кількома ознаками, а тому дає більш розширене уявлення про зв'язок між ними. Водночас слід відзначити, що кореляційний метод не встановлює причинних зв'язків між досліджуваними явищами, а констатує їх наявність чи відсутність.

Досить значна різноманітність зв'язків економічних явищ потребує групування у певні типи та форми за їх істотними рисами і властивостями, тобто класифікації. В основу класифікації зв'язків покладено принцип відмінності і подібності їх за такими особливостями: напрям, ступінь тісноти, аналітичний вираз, одиничність і множинність факторів та наслідків. Виходячи з цього розрізняють зв'язки функціональні (повні) і кореляційні (нерівні); прямі та обернені; прямолінійні і криволінійні; однофакторні й багатфакторні (множинні).

Кореляція – це залежність між випадковими величинами, що не має суворого функціонального характеру, при якій зміна однієї випадкової величини зумовлює зміну математичного очікування іншої.

Кореляційний зв'язок – такий зв'язок між ознаками суспільно-економічних явищ, при якому на величину результативної ознаки, крім факторної, впливають багато інших ознак, що діють у різних напрямках одночасно або послідовно. Кореляційний зв'язок можна виявити лише у вигляді загальної тенденції при масовому зіставленні факторів. Його особливістю є те, що кожному значенню факторної ознаки відповідає не одне певне значення результативної, а ціла їх сукупність. Тобто для встановлення зв'язку необхідно знайти середнє значення результативної ознаки для

кожного значення факторної. Практичний аспект виміру кореляційного зв'язку має на меті, з одного боку, визначення форми зв'язку, з другого – встановлення його тісноти.

Зокрема, метод кореляційного і регресійного аналізу широко застосовується для визначення тісноти зв'язку між показниками, що не знаходяться в функціональній залежності. Кореляція показує ймовірну залежність між явищами; вона може бути виявлена як між двома кількісними явищами, так і між багатьма величинами. В останньому випадку доводиться мати справу з множинною кореляцією.

Тіснота зв'язку між явищами, що вивчаються, вимірюється кореляційним співвідношенням (для криволінійної залежності), а для прямолінійної – обчислюється коефіцієнт кореляції.

В процесі аналізу розраховано ряд показників, що характеризують явище багатогранно. Інформаційною базою для проведення даного аналізу слугували вибіркові щомісячні дані про обсяг фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва (y), позикові фінансові ресурси (x_1), питому вагу позикового капіталу у загальному обсязі фінансових ресурсів (x_2) та коефіцієнт фінансування (x_3). На основі цих даних можна проаналізувати важливість і значущість фінансових ресурсів та вплив окремих факторів на їх оборотність.

Для визначення тісноти зв'язку між обраними факторами нами проведено дослідження на мультиколінеарність за алгоритмом Фаррара-Глобера. Залежність витрат на утримання суб'єкта підприємництва від вищезазначених факторів має загальний вигляд:

$$y = 62,32 + 0,61X_1 + 3,25X_2 + 0,33X_3 \quad (3.2).$$

Проведемо дослідження на мультиколінеарність факторів X_1 , X_2 та X_3 за наступними етапами.

1. Нормалізуємо пояснюючі змінні. Для цього, знайдемо спочатку їх середні значення та стандартні відхилення і скористаємося вбудованою

функцією «нормалізація». Після використання функції одержимо наступні нормалізовані змінні:

Показники	x_1	x_2	x_3
Середнє значення	965,41	226,13	1689,78
Стандартне відхилення	282,80	68,12	479,21

2. Знайдемо кореляційну матрицю r , для чого скористаємося вбудованою функцією KОРРЕЛ. Отримаємо наступну матрицю парних коефіцієнтів кореляції:

1	0,936122	0,831251
0,936122	1	0,799856
0,831251	0,799856	1

Знайдемо множинний коефіцієнт кореляції, для чого скористаємося формулою (3.3):

$$r_{кр} = \frac{t}{\sqrt{t^2 + n - 2}}, \quad (3.3)$$

де: t – табличне значення критерію Стьюдента на рівні значимості $\alpha = 0,05$ та степенями вільності $n - 2 = 34$.

Отже, $t = 2,0231$; $r_{кр} = 0,3189$. Таким чином, оскільки всі $r(x_s, x_j) > r_{кр}$, то це говорить про досить тісний зв'язок між факторами.

3. Для відповіді на питання: чи є цей зв'язок наслідком мультиколінеарності чи ні скористаємося спочатку критерієм χ^2 . Для цього обчислимо визначник матриці r :

$$|r| = 0,32888$$

Далі скористаємося формулою 3.4:

$$\chi^2 = -(n - 1 - (2m + 5)/6) \ln|r| \quad (3.4)$$

Отримаємо:

$$\chi^2 = 114,1621$$

Знайдемо $\chi^2_{\text{таб}}$. Для цього використаємо вбудовану функцію $\chi^2\text{ОБР}$.

Отримаємо,

$$\chi^2_{\text{таб}} = 7,8147$$

Так як $\chi^2 > \chi^2_{\text{таб}}$, то в масиві пояснюючих змінних існує мультиколінеарність.

Щоб визначити між якими змінними існує мультиколінеарність, знайдемо F-критерії та t-критерії для кожної змінної.

4. Визначимо матрицю С, обернену до матриці парних коефіцієнтів кореляції:

11,52239	-8,89656	-2,42434
-8,89656	9,735292	-0,28397
-2,42434	-0,28397	3,217688

5. За формулою 3.5 обчислимо значення критеріїв Фішера для кожної пояснюючої змінної.

$$F_j = (c_{jj} - 1) \frac{n - m}{m - 1} \quad (3.5)$$

Отримаємо: $F_1 = 164,5184$; $F_2 = 131,1121$; $F_3 = 37,58184$.

Обчислимо табличне значення критерію Фішера та порівняємо його зі знайденими F-критеріями:

$$F_{\text{таб}} = 2,89211$$

Так як, $F_1 > F_{\text{таб}}$, $F_2 > F_{\text{таб}}$, то це значить, що змінні X_1 та X_2 мультиколінеарні між собою.

Знайдемо частинні коефіцієнти детермінації для змінних X_1 та X_2 . Для чого скористаємося формулою 3.6:

$$R^2_{xj} = 1 - 1/c_{jj} \quad (3.6)$$

Отримаємо: $R^2(x_1) = 0,9132$; $R^2(x_2) = 0,8972$; $R^2(x_3) = 0,6892$.

6. Визначимо частинні коефіцієнти кореляції, які показують на тісноту зв'язку між змінними x_1 та x_2 при умові, що фактор x_3 не впливає на цей зв'язок. Для цього скористаємося формулою (3.7):

$$r_{ij} = \frac{-c_{ij}}{\sqrt{c_{ii} \cdot c_{jj}}} \quad (3.7)$$

Отримаємо: $r_{12} = 0,8583$; $r_{кр} = 0,3181$.

Порівнюючи коефіцієнти r_{12} та $r_{кр}$ із раніше знайденим коефіцієнтом множинної кореляції, можна зробити висновок, що оскільки $r_{12} > r_{кр}$, то між змінними X_1 і X_2 існує тісний зв'язок;

7. Знайдемо, чи зв'язані мультиколінеарно фактори X_1 і X_2 . Для цього за формулою (3.8) обчислимо t-критерії:

$$t_{ij} = \frac{r_{ij} \cdot \sqrt{n-m}}{\sqrt{1-r_{ij}^2}} \quad (3.8)$$

$$t_{12} = 9,2347 ; \quad t_{табл} = 2,1468$$

Порівняємо $t_{табл}$ зі знайденими раніше значеннями t-критеріїв.

Дослідивши фактори x_1 , x_2 та x_3 на мультиколінеарність за етапами, було визначено, що в масиві пояснюючих змінних існує мультиколінеарність ($\chi^2 > \chi^2_{таб}$). Обчисливши табличне значення критерію Фішера та порівнявши його зі знайденими F-критеріями ($F_{таб} = 2,89211$), виявили, що змінні x_1 та x_2 , x_1 та x_3 мультиколінеарні між собою, то краще у досліджувану модель ці фактори разом не включати.

Таким чином, розглянемо модель залежності обсягу фінансових ресурсів від частки позикового капіталу та коефіцієнту фінансування:

$$y = 46,86 + 5,39x_2 + 0,39x_3. \quad (3.9)$$

Обчислимо її характеристики, застосувавши функцію ЛИНЕЙН:

a_1	0,391685	5,392216	46,85598	a_0
Sa_1	0,662726	4,778276	763,6568	Sa_0
R^2	0,8696	985,566	#Н/Д	E
F	3,583852	34	#Н/Д	n-k

$S^2_{\text{пар.}}$	9527341	39607487	#Н/Д	$S^2_{\text{зал.}}$
---------------------	---------	----------	------	---------------------

На рисунку 3.2 відображено реальні значення результативного показника та апроксимація за обраною нами лінійною моделлю регресії.

Провівши регресійний аналіз впливу факторних показників на результативний, одержали наступні результати:

1. Отримана модель має вигляд $y = 46,86 + 5,39x_2 + 0,39x_3$;
2. R-квадрат для моделі дорівнює 0,88, тобто 88% вибірових даних описуються знайденою регресією.

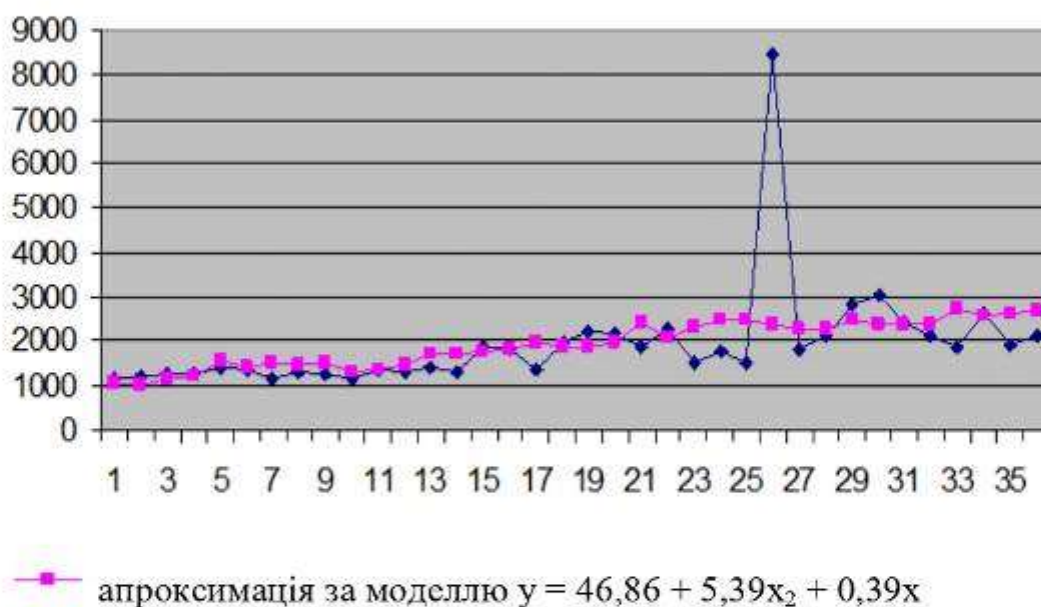

Рисунок 3.2 – Динаміка фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» та апроксимація за лінійною моделлю регресії

3. Стандартна помилка моделі складає 985,566.
4. Розрахункове значення критерію Фішера (3,58) більше його табличного значення, що свідчить про те, що економетрична модель є достовірною, або такою, що відповідає статистичним даним.

Запропоновані методики проведення розрахунків можуть бути застосовані в оперативній фінансовій роботі для визначення орієнтованого розміру фінансових ресурсів у майбутньому періоді. Ступінь обґрунтованості

складених прогнозів значною мірою залежатиме від достовірності та узгодженості інформаційних джерел і досвіду фахівців, які їх складатимуть.

Збільшувати кількість реалізованої продукції можна шляхом збільшення обсягів її виробництва. Але збільшення кількості реалізованої продукції веде до збільшення прибутку лише при тій умові, що виробництво цієї продукції є прибутковим. Збільшення реалізації збиткової продукції веде до збільшення суми збитку ПрАТ «Каланчацький маслозавод», що є негативним явищем, бо веде до втрати оборотних активів, знижує платоспроможність підприємства.

Таким чином, фінансове планування є надзвичайно важливим для ефективного функціонування підприємства та його беззбиткової діяльності. Тому для ПрАТ «Каланчацький маслозавод» доцільно буде здійснити такі заходи: скоротити кількість посередників; встановити систему цінових знижок; розширювати власне виробництво; розширювати експорт товарів; розширювати систему торговельних послуг; вжити ефективні рекламні заходи; зменшувати рівень постійних витрат зокрема за рахунок впровадження енергозберігаючих заходів.

3.3 Застосування методики стратегічного аналізу до умов функціонування ПрАТ «Каланчацький маслозавод»

Функціонування економічної системи України в сучасних умовах розвитку вимагає пошуку нових підходів до організації управління усіма її сферами, що у тому числі диктує необхідність зміцнення конкурентних позицій вітчизняних компаній та підвищення їхньої фінансової стійкості. Від методів та інструментів мобілізації ресурсів окремими підприємствами залежать прибутковість та стабільність економічної системи країни, тому використання адекватних сучасним умовам підходів до формування достатнього обсягу фінансових ресурсів відповідає стратегії стимулювання економічного розвитку України.

Одним із способів підвищення конкурентних переваг вітчизняних суб'єктів підприємництва та вирішення проблеми дефіциту фінансових ресурсів є активізація процесів використання нових методів та інструментів їх мобілізації на вітчизняному та світовому фінансових ринках, що обґрунтовує необхідність дослідження теоретичних та практичних аспектів впливу факторів економічного середовища на цей процес.

Мінливість та нестабільність умов зовнішнього та внутрішнього середовища вимагають від суб'єктів господарювання гнучкості та швидкої адаптації стратегій до потенційних загроз зовнішнього середовища. За таких умов особливо актуальними є питання розроблення стратегій ресурсного забезпечення та управління ресурсними ризиками. При цьому пріоритетна роль відводиться формуванню та реалізації ресурсних стратегій, а також вивченню факторів впливу економічного середовища на цей процес.

Для врахування одночасно впливу зовнішнього та внутрішнього економічного середовища на мобілізацію фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва доцільним є застосування SWOT – аналізу (рис. 3.3). Внутрішнє середовище суб'єкта підприємництва формується як сукупність чинників, що впливають на потенціал мобілізації фінансових ресурсів та перебувають під контролем власників, менеджерів, персоналу підприємства, тобто безпосередньо залежать від їхніх управлінських рішень.

Зовнішнє середовище є сукупністю факторів, що визначають можливості залучення капіталу, які не залежать від підприємства або вплив суб'єкта підприємництва на них є опосередкованим та незначним. Зовнішні чинники впливу на мобілізацію капіталу компаніями, вважаємо, доцільно аналізувати у розрізі трьох рівнів середовища організації:

- міжнародного середовища компанії;
- національного макросередовища суб'єкта підприємництва;
- проміжного (безпосереднього) середовища підприємства.

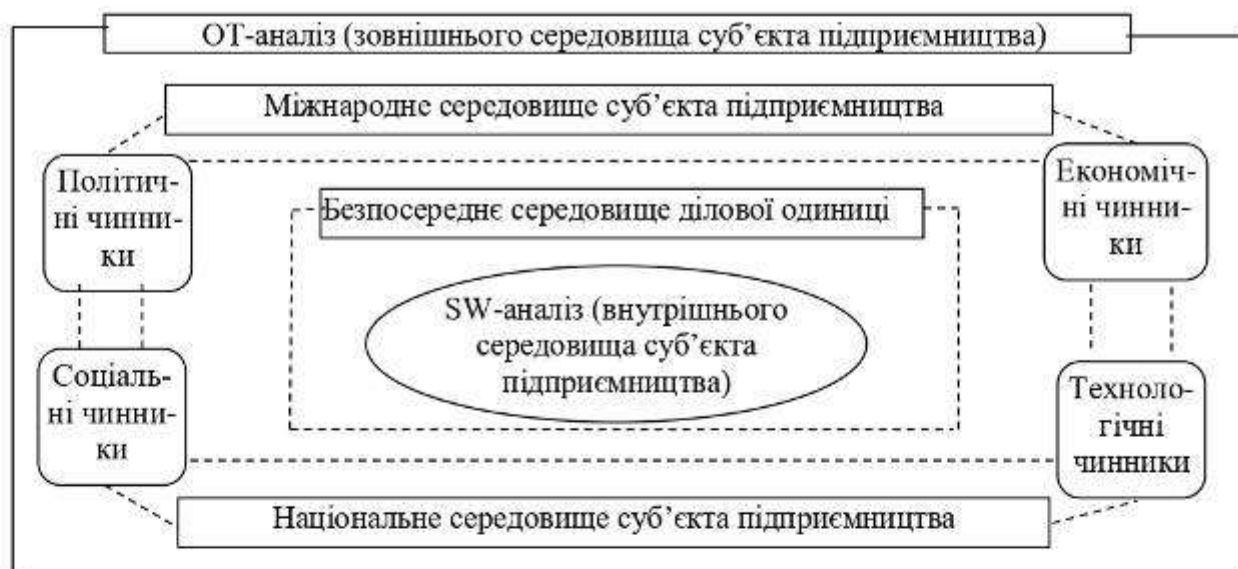

Рисунок 3.3 – Схема діагностики економічного середовища формування фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» з використанням інструментарію стратегічного аналізу

Джерело: розроблено автором на основі [1; 65; 71; 100].

Переваги та недоліки використання цього методу аналізу і прогнозування тенденцій в середовищі функціонування суб'єктів підприємництва систематизовані в таблиці 3.6.

Алгоритм здійснення SWOT – аналізу для оцінки впливу економічного середовища на залучення фінансування суб'єкта підприємництва зображено на рисунку 3.4.

Проведення SWOT – аналізу орієнтоване одночасно на оцінку ситуації, що склалася у конкретний момент (поточна ситуація), та прогнозування тенденцій її розвитку. Слабкі та сильні сторони, що враховуються у матриці SWOT – аналізу і мають вплив на мобілізацію капіталу, формуються всередині підприємства та залежать від якості організації фінансового менеджменту. Можливості й загрози, генеровані зовнішнім відносно підприємства середовищем, потребують швидкої адаптації суб'єкта господарювання і не залежать від діяльності його керівництва.

Таблиця 3.6 – Переваги та недоліки використання SWOT-аналізу для вибору стратегії формування фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва

Переваги	Недоліки
Комплексна систематизація інформаційного забезпечення про чинники, що мають суттєвий вплив на можливості мобілізації фінансового капіталу суб'єктів підприємництва	Відбір чинників, котрі є сильними та слабкими сторонами суб'єкта господарювання, та оцінка ступеня їх важливості є суб'єктивними, оскільки залежать від особливостей сприйняття їхнього впливу на процес формування капіталу топ-менеджерами підприємства
Оцінка перспектив та вибір стратегічних пріоритетів у формуванні капіталу підприємницьких структур	Високою є ймовірність неправильного віднесення окремих чинників впливу на формування фінансового капіталу до однієї з груп (в умовах динамічних змін чинники зовнішнього середовища, що були загрозами, можуть стати можливостями, і навпаки)
Перманентна діагностика власних слабких сторін та конкурентних переваг компанії на ринку капіталу стимулює менеджмент підприємства працювати більш ефективно	Для практичного використання цього інструмента стратегічного управління необхідним є періодичний перегляд обраних чинників, що враховуються в матриці SWOT – аналізу

Джерело: розроблено автором на основі [1; 65; 71; 100]

Застосування SWOT – аналізу для оцінки та прогнозування розвитку економічного середовища суб'єктів підприємництва у процесі формування фінансових ресурсів потребує уточнення значень окремих елементів матриці. SWOT – аналіз передбачає поєднання одночасно діагностики внутрішнього та зовнішнього економічного середовища суб'єкта господарювання, що полягає у визначенні його внутрішніх слабких і сильних сторін відповідно до умов, що сформувалися у зовнішньому середовищі функціонування та їхнього впливу на потенціал (можливості) мобілізації фінансових ресурсів, позицію підприємства на фінансовому ринку у порівнянні з його конкурентами.

У таблиці 3.7 наведено перелік чинників впливу на процес мобілізації фінансових ресурсів, що безпосередньо залежать від підприємства та генеруються його внутрішнім середовищем.

Менеджери установи повинні спрямовувати зусилля на використання потенційних переваг компанії та контролювати й усувати її внутрішні слабкі сторони.

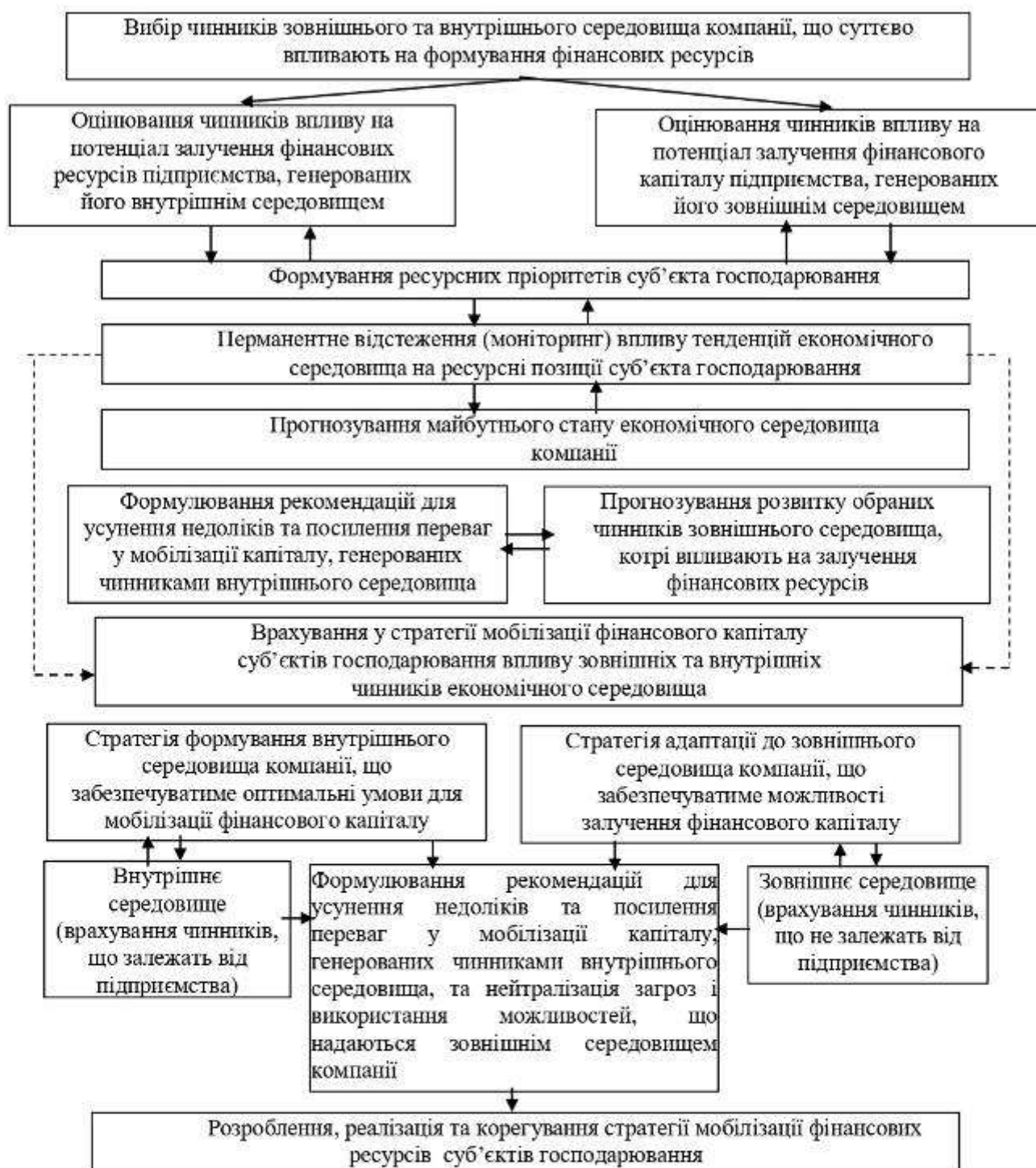

Рисунок 3.4 – Алгоритм здійснення SWOT – аналізу економічного середовища ПрАТ «Каланчацький маслозавод» в процесі формування стратегії мобілізації фінансових ресурсів

Джерело: розроблено автором на основі [1; 16; 65; 71; 100].

Високий рівень кредитоспроможності та інвестиційної привабливості для суб'єктів фінансового ринку відкриває широкі можливості у мобілізації

фінансових ресурсів за нижчими цінами та загалом на більш вигідних умовах у порівнянні з конкурентами.

Таблиця 3.7 – SWOT-аналіз середовища функціонування
ПрАТ «Каланчацький маслозавод» у процесі мобілізації фінансових ресурсів

Потенційні переваги (сильні сторони підприємства)	Потенційні недоліки (слабкі сторони суб'єкта господарювання)
1. Використання для залучення фінансових ресурсів основних переваг організаційно-правової форми ведення бізнесу. 2. Висока якість організації управління фінансовими ресурсами. 3. Ефективне корпоративне управління в компанії. 4. Висока кваліфікація фінансових менеджерів. 5. Достатність резервів власних фінансових ресурсів. 6. Стійкий фінансовий стан та високий рівень рентабельності та, відповідно, інвестиційна привабливість компанії. 5. Ефективна система інформаційного забезпечення менеджменту суб'єкта господарювання. 6. Сприятлива для залучення фінансового капіталу стадія життєвого циклу підприємства. 7. Наявність необхідного програмно-технічного забезпечення, що дозволяє мобілізувати капітал в Україні та за кордоном. 8. Конкурентні переваги компанії на ринку капіталу: позитивна кредитна історія, співпраця з надійними фінансовими партнерами (банками та професійними учасниками фондового ринку), високий рівень кредитоспроможності. 9. Наявність сильної мотиваційної основи для розвитку персоналу. 10. Наявність сильної корпоративної культури, що підвищує імідж компанії на ринку.	1. Недосконала організація фінансового менеджменту. 2. Наявність договірних та фінансових обмежень. 3. Наявність корпоративних конфліктів. 4. Некваліфікований управлінський персонал. 5. Високі ризики фінансової та інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання. 6. Низька рентабельність підприємства і, відповідно, дефіцит власних фінансових ресурсів та відсутність можливостей використання резервів власних ресурсів. 7. Нестабільний фінансовий стан, низький рівень кредитоспроможності та інвестиційної привабливості компанії для суб'єктів фінансового ринку і, як наслідок, неможливість диверсифікації джерел фінансових ресурсів. 8. Перебування компанії на стадії життєвого циклу, що обмежує можливості (потенціал) мобілізації фінансового капіталу. 9. Відсутні або низькі стимули до діяльності. 10. Відсутність або низький рівень корпоративного управління в компанії, що істотно знижує потенціал у залученні фінансових ресурсів.

Джерело: розроблено на основі [1; 11; 65; 71; 100].

Ефективна система інформаційного забезпечення менеджменту компанії дозволяє уникати системних ризиків у процесі формування капіталу чи мінімізувати їхній вплив. До інформації, що використовується для прийняття управлінських рішень щодо формування фінансового капіталу, висувається низка вимог, основними з яких є: важливість, повнота, достовірність, своєчасність, зрозумілість, вибірковість, зіставлення, ефективність [11].

Основною внутрішньою загрозою у формуванні фінансових ресурсів є помилки в організації управління фінансовими ресурсами. Недосконалість організації фінансового менеджменту як загроза ефективному процесу

мобілізації капіталу полягає у некваліфікованому управлінні, допущенні помилок у стратегічному плануванні та прогнозуванні фінансово-господарської діяльності, неефективності дивідендної політики, недостовірній оцінці фінансового стану, зокрема, рівня рентабельності власного та боргового капіталу підприємства, а також у нерациональному виборі джерел фінансування суб'єкта господарювання тощо.

Вплив чинників, генерованих зовнішнім середовищем компанії, практично не залежить від управлінських рішень менеджменту компанії. Проте ефективна система фінансового управління повинна передбачати використання можливостей зовнішнього середовища та нейтралізувати його загрози.

Зауважимо, що опосередковано впливати менеджмент підприємства може лише на проміжне середовище компанії шляхом встановлення ефективних комунікацій з безпосередніми контрагентами та партнерами.

Найбільш поширеним у науковій літературі підходом до оцінки впливу зовнішнього середовища діяльності компанії є PEST – аналіз (дослідження 4 груп факторів: p – policy, e – economy, s – society, t – technology). Тому ОТ-аналіз, на наш погляд, доцільно проводити у розрізі рівнів середовища та груп чинників впливу, що визначають потенціал мобілізації фінансових ресурсів суб'єктами господарювання. У додатку Н таблиці Н.1 та Н.2 зазначено фактори міжнародного середовища, що впливають на обсяги фінансування компаній, а також згруповано чинники національного рівня, що формують національне середовище мобілізації фінансових ресурсів компаніями.

Фактори безпосереднього середовища функціонування компаній мають істотний вплив на обсяги та вартість мобілізації фінансових ресурсів вітчизняними підприємницькими структурами (табл. 3.8).

Останнім етапом SWOT-аналізу є врахування у стратегії мобілізації фінансових ресурсів впливу усіх факторів економічного середовища функціонування компанії.

Таблиця 3.8 – PEST / OT – аналіз потенціалу безпосереднього середовища залучення фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод»

Можливості зовнішнього середовища	Можливості зовнішнього середовища
Міжнародне середовище компанії	
Політичні чинники	
1. Підтримання та сприяння у мобілізації фінансування розвитку підприємств місцевими органами влади. 2. Належний рівень захисту фінансових інтересів суб'єктів господарювання та оперативність розгляду судових справ на місцевому рівні.	1. Створення штучних бюрократичних бар'єрів у залученні фінансового капіталу суб'єктами господарювання з боку органів місцевого самоврядування. 2. Корумпованість та некомпетентність державних службовців, зокрема, працівників контрольних органів, судових інстанцій та дозвільної системи.
Економічні чинники	
1. Сприятлива кон'юнктура внутрішнього фондового, кредитного, валютного ринків в момент мобілізації фінансових ресурсів. 2. Високий рівень розвитку галузі функціонування суб'єкта господарювання. 3. Стабільність співпраці з фінансовими партнерами.	1. Непередбачувані зміни в умовах співпраці з контрагентами та фінансовими партнерами. 2. Нестабільність кредитної політики банків, підвищення вимог до рівня кредитоспроможності підприємства. 3. Неплатоспроможність контрагентів і, як наслідок, зростання обсягів дебіторської заборгованості.
Соціальні чинники	
1. Взаємна узгодженість інтересів та високий ступінь довіри між бізнес-партнерами. 2. Готовність делегувати повноваження щодо укладення контрактів найближчим бізнес-партнерам.	1. Низький рівень довіри між бізнес-партнерами і, як наслідок: а) неможливість використання комерційного кредитування; б) ускладнення системи розрахунків між суб'єктами господарювання через використання акредитивів.
Технологічні чинники	
1. Висока якість програмно-технічного забезпечення фінансових партнерів суб'єкта господарювання. 2. Надійність систем захисту фінансової інформації контрагентів, партнерів-професійних учасників фондового ринку та банків-партнерів.	1. Можливості витоку фінансової інформації про угоди між бізнес-партнерами, фальсифікації документів та звітності підприємств. 2. Немоżliвість акумуляції фінансового капіталу через недоліки програмно-технічного забезпечення фінансових партнерів суб'єкта господарювання.

Джерело: розроблено автором на основі [1; 3; 30; 56; 65; 71; 100].

Відповідно до позиції на матриці SWOT – аналізу передбачається відповідне стратегічне реагування менеджменту суб'єкта господарювання – сприяння, підтримання сильних сторін компанії і можливостей середовища або протидія і нейтралізація слабких сторін компанії та загроз середовища (рис. 3.5). За результатами проведеного SWOT – аналізу економічного середовища діяльності суб'єктів господарювання сформульовано альтернативні стратегії залучення фінансового капіталу.

Зауважимо, що фактори, які формують окремі складові SWOT – аналізу, можуть мати різні часові характеристики прояву, тому доцільно розмежувати їх на чинники коротко- та довгострокового впливу.

Матриця SWOT - аналізу		Зовнішнє середовище функціонування	
		Потенційні можливості	Потенційні загрози
Внутрішнє середовище функціонування	Сильні сторони компанії	Стратегія реалізації ресурсних переваг	Стратегія використання Внутрішнього фінансового потенціалу
	Слабкі сторони компанії	Стратегія нейтралізації внутрішніх загроз	Захисна стратегія (стратегія захисту від фінансових ризиків та банкрутства)

Рисунок 3.5 – Матриця альтернативних стратегій формування фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» в умовах динамічного середовища

Джерело: розроблено автором на основі [1; 3; 71]

Перевагою використання SWOT – аналізу в управлінні є комплексне врахування усіх чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ та ступеня їх впливу на процес акумулювання фінансових ресурсів компаніями.

Формування стратегії мобілізації фінансування з використанням інструментарію діагностики економічного середовища дозволяє з вищим рівнем ймовірності передбачати виникнення фінансових ризиків, уникати помилок у стратегічному плануванні та управлінні мобілізацією фінансових ресурсів. Відповідно до положення на матриці SWOT - аналізу, на наш погляд, менеджментом компанії повинна реалізовуватись одна з альтернативних стратегій залучення фінансового капіталу.

Залежно від позиції на матриці SWOT – аналізу для компанії доступними будуть конкретні джерела капіталу, тому розроблені для її сегментів стратегії мобілізації фінансових ресурсів орієнтують топ-менеджмент на оптимальне поєднання різних джерел фінансування, доступних у визначений період часу з

врахуванням впливу факторів економічного середовища функціонування суб'єкта господарювання (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Фінансові інструменти реалізації стратегій формування фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» в умовах динамічного середовища

Стратегія мобілізації фінансових ресурсів, розроблена за результатами діагностики економічного середовища діяльності компанії	Джерела формування фінансових ресурсів
Стратегія реалізації ресурсних переваг	1. Залучення фінансування на міжнародному ринку капіталу шляхом організації: єврооблігаційних позик; синдикованого кредитування; публічних, приватних розміщень акцій. 2. Мобілізація капіталу на внутрішньому фінансовому ринку за допомогою емісії акцій; випуску облігацій; кредитування (банківського, небанківського). 3. Інші зовнішні джерела фінансування: - комерційне кредитування; - безповоротна державна фінансова допомога. 4. Використання капіталу, сформованого з внутрішніх джерел підприємства: - статутний та інші фонди підприємства; - прибуток (у тому числі нерозподілена його частина); - амортизаційні відрахування; - внутрішня кредиторська заборгованість.
Стратегія використання внутрішнього фінансового потенціалу	Використання переважно власних внутрішніх джерел фінансування: прибутку (за необхідності його капіталізованої частини), цільових фондів підприємства, амортизаційних відрахувань.
Стратегія нейтралізації внутрішніх загроз	Залучення капіталу переважно за рахунок кредитування, зокрема, короткострокового за умов мінімального рівня кредитоспроможності; формування ресурсів на умовах комерційного кредитування; факторингового, лізингового фінансування; отримання державної фінансової допомоги.
Стратегія захисту від фінансових ризиків та банкрутства	Орієнтація на фінансування з внутрішніх джерел, зокрема, використання попередньо накопичених резервів фінансового капіталу, амортизаційних відрахувань, внутрішньої кредиторської заборгованості.

Джерело: узагальнено за [71]

Посидання сильних сторін компанії та можливостей зовнішнього середовища є найбільш сприятливою для підприємства ситуацією та дозволяє реалізувати стратегію фінансового розвитку, котра передбачатиме підтримку та розвиток внутрішніх переваг підприємства у мобілізації фінансових ресурсів в напрямі використання можливостей його зовнішнього середовища. Мобілізація капіталу на внутрішньому фінансовому ринку за допомогою: емісії акцій; випуску облігацій; кредитування (банківського, небанківського, комерційного), а також капіталу сформованого з внутрішніх джерел.

Реалізація стратегії економічного розвитку передбачатиме мобілізацію необхідного обсягу капіталу з різних джерел на найбільш вигідних для суб'єкта господарювання умовах з врахуванням його вартості, необхідності оптимізації структури джерел фінансування та фінансових ризиків на внутрішньому та міжнародному фінансових ринках. За реалізації цієї стратегії суб'єкт господарювання використовує переважно власні внутрішні джерела фінансування: прибуток, цільові фонди підприємства, амортизаційні відрахування.

Сегмент матриці SWOT-аналізу, що поєднує сильні сторони підприємства та загрози, генеровані зовнішнім середовищем (стратегія використання внутрішнього фінансового потенціалу), передбачає розвиток сильних сторін підприємства з метою пом'якшення або повного усунення загроз зовнішнього середовища. Мобілізація фінансових ресурсів переважно за рахунок кредитування, зокрема, короткострокового за умов мінімального рівня кредитоспроможності; формування ресурсів на умовах комерційного кредитування; факторингового, лізингового фінансування; отримання державної фінансової допомоги.

Стратегія реалізується в умовах фінансово-економічних криз, погіршення кон'юнктури фінансових ринків, зниження ділової активності, несприятливої та нестабільної системи регулювання усіх бізнес-процесів, зокрема, пов'язаних із залученням фінансування суб'єктами господарювання.

Компанія за таких умов повинна орієнтуватись на захист від загроз середовища шляхом використання своїх сильних сторін, а саме: стійкого фінансового стану та наявності внутрішніх резервів фінансування.

Можливими джерелами фінансування за таких умов є використання попередньо накопичених резервів фінансового капіталу, амортизаційних відрахувань, внутрішньої кредиторської заборгованості.

Для сегмента поєднання слабких сторін та можливостей, генерованих зовнішнім середовищем суб'єкта господарювання, відповідно до матриці SWOT-аналізу (стратегія нейтралізації внутрішніх загроз) необхідним є подолання внутрішніх недоліків функціонування підприємства, що

перешкоджають залученню фінансування за рахунок можливостей, що надаються зовнішнім економічним середовищем.

Керівництво підприємства повинне спрямовувати зусилля на удосконалення організаційної структури компанії, запобігати виникненню агентських конфліктів, підвищувати якість управління фінансовими ресурсами для покращення фінансового стану та підвищення прибутковості суб'єкта господарювання, одночасно використовуючи можливості, генеровані його зовнішнім середовищем (наявність державної фінансової підтримки та сприятливої для мобілізації фінансових ресурсів системи регулювання бізнес-процесів, фази ділового циклу та кон'юнктури фінансових ринків).

Стратегія захисту від фінансових ризиків та банкрутства застосовується підприємствами, для яких згідно результатів діагностики економічного середовища визначена позиція на матриці SWOT-аналізу, що поєднує загрози середовища із слабкими сторонами компанії.

З огляду на це існує потреба у подоланні загроз та усуненні недоліків підприємства. Можливості мобілізації додаткового фінансування обмежені або відсутні у зв'язку з несприятливою ситуацією на національному та міжнародному ринках, разом з тим внутрішній фінансовий потенціал суб'єкта господарювання в основному через помилки у стратегічному фінансовому управлінні теж низький.

За таких умов усі зусилля менеджменту повинні спрямовуватись на уникнення банкрутства підприємства в умовах дефіциту фінансових ресурсів.

Цієї мети можна досягти шляхом удосконалення внутрішньої системи фінансового менеджменту, зниження ризиків фінансово-господарської діяльності шляхом вибору найменш ризикових проектів та орієнтацію фінансового забезпечення підприємства на залишкові внутрішні резерви фінансового капіталу.

Отже, використання PEST та SWOT-аналізу для обґрунтування управлінських рішень у сфері формування фінансових ресурсів компанії через перманентний моніторинг та прогнозування стану економічного середовища дозволить:

1. Залучати ресурси з врахуванням комплексного впливу на цей процес чинників, генерованих внутрішнім та зовнішнім середовищами функціонування підприємств, а також мінімізувати ризики, що виникають у процесі фінансування діяльності компаній корпоративного сектора економіки.

2. Оптимізувати процес діагностики впливу факторів економічного середовища на процес формування та реалізації стратегії мобілізації фінансових ресурсів компаній за допомогою алгоритму здійснення SWOT -аналізу.

3. Використовувати комплексний підхід до аналізу ступеня впливу факторів середовища формування фінансових стратегій компаній шляхом проведення SWOT-аналізу середовища функціонування компанії у процесі мобілізації фінансових ресурсів та PEST / OT - аналізу потенціалу зовнішнього середовища залучення фінансових ресурсів суб'єкта господарювання.

4. З метою врахування одночасно впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на мобілізацію фінансових ресурсів компаній доцільним є використання схеми діагностики економічного середовища (у розрізі трьох його рівнів) формування фінансових ресурсів компаній з використанням інструментарію стратегічного аналізу.

5. Визначати позицію компаній на ринку та обирати відповідну ресурсну стратегію з матриці альтернативних стратегій формування фінансових ресурсів в умовах динамічного середовища, кожна з яких володіє набором відповідних рекомендацій щодо поєднання відповідних джерел формування фінансових ресурсів для забезпечення довгострокових конкурентних переваг компаній на ринку.

Висновки за розділом 3

Обґрунтування шляхів підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами суб'єкта підприємництва здійснено за такими напрямками.

Розрахунок потреби у грошових коштах на фінансування діяльності ПрАТ «Каланчацький маслозавод». Управління грошовими потоками підприємства передбачає необхідність перегляду залишків коштів на поточних рахунках з метою визначення платоспроможності та здатності погашати свої коротко- та довгострокові зобов'язання. Недотримання всіх показників ліквідності свідчить про проблеми в підприємстві. Оцінено зміни грошових коштів у ПрАТ «Каланчацький маслозавод» на основі прямого та непрямого методу. Відзначено періодичність дефіциту коштів, що вимагає перегляду політики управління цим сегментом діяльності установи та підвищення точності прогнозування їх надходження і використання.

Підвищення ефективності управління використанням фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» передбачає адаптацію до умов діяльності підприємства різних методик планування фінансової діяльності загалом, та фінансових ресурсів зокрема. Застосування методу процента від продажів дало змогу виявити дисбаланс у плановому періоді за активами та пасивами. Як наслідок, виявлено негативний бік діяльності підприємства, оскільки воно потребує залучення фінансових ресурсів у майбутньому. Застосування методики кореляційно-регресійного аналізу дало змогу наочно відобразити зміни в фінансовому розвитку ПрАТ «Каланчацький маслозавод», що важливо в оперативній фінансовій роботі менеджменту.

Застосування методики стратегічного аналізу до умов функціонування ПрАТ «Каланчацький маслозавод» засвідчило можливість вибору різних стратегій збільшення фінансових ресурсів, а саме: стратегію фінансового розвитку, використання внутрішнього фінансового потенціалу, нейтралізації внутрішніх загроз, стратегію захисту від фінансових ризиків і банкрутства. Залучення фінансових ресурсів та зростання фінансового потенціалу ПрАТ «Каланчацький маслозавод» можливо за вірного застосування елементів PEST та SWOT-аналізу. Це є основою для обґрунтування управлінських рішень у сфері формування фінансових ресурсів підприємств через перманентний моніторинг та прогнозування стану економічного середовища.

ВИСНОВКИ

Серед питань, які висвітлюють різні сторони фінансової діяльності суб'єктів підприємництва, найбільший інтерес викликають ті, які розкривають суть фінансових ресурсів, механізм і джерела їх формування, напрямки вкладання і використання.

1. Вивчення сучасних літературних джерел засвідчило відсутність єдиного визначення сутності фінансових ресурсів. Досліджено і уточнено категорію «фінансові ресурси», яку подано в наступній редакції: фінансові ресурси – це доходи і надходження з різних джерел, що знаходяться в його розпорядженні і спрямовуються на фінансування витрат поточної діяльності, а також на цілі соціального і виробничого розвитку і створення необхідних резервів. Склад та структура фінансових ресурсів окремих підприємств неоднакові і формуються під впливом певних чинників: особливостей фінансів галузі, характеру діяльності, ступеня їх господарської самостійності, рівня господарювання тощо. Повною є класифікація фінансових ресурсів за ознаками походження і формування на внутрішні (власні) і зовнішні (позикові і залучені).

2. Політика управління формуванням фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва зводиться до оптимізації джерел їх утворення, розширення самостійності в розпорядженні фінансовими ресурсами, наданні додаткових послуг, дотримання норм чинного законодавства та нормативних актів, пошуку достатніх і дешевих фінансових ресурсів, визначення потреби у фінансових ресурсах, управління ризиками, залучення позикового капіталу. Визначено сутність та елементи механізму управління фінансовими ресурсами суб'єкта підприємництва.

3. Узагальнено методичні підходи до оцінки ефективності залучення і використання фінансових ресурсів з застосуванням показників рентабельності, основних фінансових коефіцієнтів, які характеризують структуру капіталу,

ліквідності та платоспроможності суб'єкта підприємництва. Доведено, що оцінювати ефективність використання фінансових ресурсів доцільно в два етапи – оцінити стан власних фінансових ресурсів і визначити ефект від залучення позикових ресурсів. Запорукою ефективного залучення і використання фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва є об'єднання множин нормативів показників: коефіцієнту фінансової залежності, чистої рентабельності продаж і ресурсовіддачі.

4. Оцінено показники фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Каланчацький маслозавод», яке стабільно, хоча й не рівномірно отримує прибуток. Підприємство протягом 2016-2018 рр. збільшило виручку від реалізації продукції та зменшило витрати на 1 грн. продукції. Відзначено розширення фінансових можливостей підприємства щодо господарської діяльності при одночасному нарощенні власних оборотних коштів. Доведено, що фінансування діяльності підприємства здійснюється переважно за рахунок власного оборотного та поточних зобов'язань. Ступінь фінансової стійкості вийшов за допустимі межі звичайної діяльності підприємства, визначено тип фінансової стійкості як кризовий. Нарощуючи активи, підприємство розширює свою діяльність, при цьому визначено проблеми з платоспроможністю.

5. При проведенні аналізу динаміки складу і структури фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» встановлено, що їх загальний розмір за період з 2016 по 2018 роки постійно зростав. Враховуючи характер виявлених змін визначено, що на динаміку обсягу та структури фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» впливали в основному зміни власних та позикових джерел формування фінансових ресурсів. Протягом аналізованого періоду відбулося збільшення поточних зобов'язань короткострокового характеру, що пропорційно збільшенню власних ресурсів, що є умовою покращення фінансової стійкості підприємства та зменшення його фінансового ризику. У структурі кредиторської заборгованості переважає кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги, що свідчить про

збільшення ділової активності підприємства. Підприємство дотримується політики перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською.

6. Аналіз ефективності використання фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва оцінено на основі використання коефіцієнтів оборотності та прийомів детермінованого моделювання на основі показників, що характеризують інтенсивність використання капіталу, його ділову активність. Ефективність використання фінансових ресурсів ПрАТ «Каланчацький маслозавод» за 2016-2018 рр. дещо погіршилася, що підтверджено уповільненням оборотності сукупного обсягу фінансових ресурсів, та різною направленістю їх складових. Зміни оборотності фінансових ресурсів спричинили структурні коливання позикових коштів у їх вартості.

7. З метою покращення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства здійснений розрахунок руху грошових коштів у ПрАТ «Каланчацький маслозавод», який засвідчив необхідність більш ефективно використовувати грошові кошти, що знаходяться на поточному рахунку. Застосування прямого та непрямого методу руху грошових коштів дало можливість зробити висновки про обсяг, джерела надходження та основні напрями їх використання. Запобігання дефіциту грошових коштів на підприємстві запропоновано за рахунок покращення системи обліку та підвищення точності прогнозування надходження і використання грошових коштів; оптимізації необхідного резерву грошових коштів; управління збалансованістю грошових потоків, моніторингу чинників формування чистого грошового потоку у просторі і часі.

8. Управління фінансовими ресурсами має здійснюватися на основі застосування методики фінансового планування. Розрахунок прогнозного фінансового плану аналізованого суб'єкта підприємництва здійснено методом процента від продаж, що дало змогу визначити невідповідність обсягу активів (перевищують) обсягам пасивів. Для суб'єкта підприємництва існує потреби у додатковому зовнішньому фінансуванні в майбутньому періоді. Запропонована мультиплікативна модель підтвердила доцільність розрахунків та відібраних

факторів впливу на фінансові ресурси підприємства. Запропоновані методики можуть бути застосовані в оперативній фінансовій роботі для визначення орієнтованого розміру фінансових ресурсів у майбутньому періоді.

9. Для конкретизації управлінських рішень керівництва суб'єктів підприємництва щодо вибору та оптимального поєднання джерел мобілізації фінансових ресурсів залежно від позиціонування суб'єкта господарювання в економічному середовищі та його ресурсних пріоритетів доцільно застосовувати одну з запропонованих за результатами діагностики економічного середовища альтернативних стратегій залучення фінансування (стратегію фінансового розвитку, використання внутрішнього фінансового потенціалу, нейтралізації внутрішніх загроз, стратегію захисту від фінансових ризиків і банкрутства).

Результати дослідження доцільно використовувати для вдосконалення процесу управління акумуляцією фінансових ресурсів та вибору оптимальних схем фінансування діяльності суб'єктів господарювання з метою забезпечення зростання фінансового потенціалу та ринкової вартості і мінімізації ризиків функціонування ділових одиниць в довгостроковому періоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г. М. Фінансові ресурси та фінансові потоки. Теоретичний аналіз : монографія / Г. М. Азаренкова. – Харків, 2008. – 255 с.
2. Анісімова О. В. Теоретичні аспекти сутності ефективності як економічної категорії / О. В. Анісімова // Науковий вісник Луганського національного аграрного університету. Серія «Економічні науки». – 2010. – №15. – С. 30–36.
3. Ансофф И. Стратегическое управление : сокр. пер. с англ.; науч. ред. и авт. предисловия Л. И. Евенко / И. Ансофф. – Москва: Экономика, 1989. – 519с.
4. Антонов В. М. Фінансовий менеджмент: сучасні інформаційні технології: навчальний посібник / В. М. Антонов, Г. К. Яловий. – Київ: «Центр навчальної літератури», 2005. – 432с.
5. Ареф'єва О. В. Реструктуризація системи управління фінансовими ресурсами підприємства / О. В. Ареф'єва // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 11-12. – С. 17-26.
6. Бабицька О. О. Ефективність управління прибутком сільськогосподарських підприємств / О. О. Бабицька // Облік і фінанси. – 2013. – №2(60). – С. 118–122.
7. Балабанов А. И. Финансы / А. И. Балабанов, И. Т. Балабанов // Санкт-Петербург : Питер, 2002. – 192 с.
8. Белолипецкий В. Г. Финансы формы: Курс лекций / Под ред. И. П. Мерзлякова. – Москва : ИНФРА-М, 1998. – 298 с.
9. Бердар М. М. Управління процесом формування і використання фінансових ресурсів підприємства / М. М. Бердар // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №5. – С. 133-138.
10. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. Т.1. – Киев : Ника-Центр, 2007. – 592 с.

11. Бланк И. А. Управление формированием капитала. – Киев : Ника-Центр: Эльга, 2007 . – 508 с.
12. Бланк И. А. Управление использованием капитала. – Киев : Ника-Центр: Эльга, 2006. – 651 с.
13. Близнюк О. П. Оцінка ефективності управління фінансовими ресурсами в підприємствах роздрібної торгівлі України / О. П. Близнюк, А. П. Горпинченко // Проблеми Економіки. –2014. – № 3. – С. 208–219.
14. Бондаренко О.С. Фінансові ресурси та фінансові потоки: сучасна теорія і практика управління / О.С. Бондаренко // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – №4. – С. 25-28.
15. Бражник Л. В. Фінансові ресурси підприємства: їх формування та використання [Електронний ресурс] / Л.В. Бражник. – 2018. – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/14_ukr/111.pdf
16. Вернерфельт Б. Ресурсная трактовка фирмы / Б. Вернерфельт // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия Менеджмент. – 2006. – Вып. 1. – С. 103–118.
17. Вітлінський В. В. Економіко-математичне моделювання : навч. посібник / В. В. Вітлінський. – Київ : КНЕУ, 2009. – 452 с
18. Власова Н. О. Ефективність формування фінансових результатів підприємств роздрібної торгівлі : монографія / Н. О. Власова, І. Ю. Мелушова/ Харків : Харків. держ. ун-т харчування та торгівлі, 2008. – 158 с.
19. Воробйов Ю. М. Управління фінансовими ресурсами в аграрних підприємствах: монографія / Ю. М. Воробйов. – Сімферополь : НАПКБ, 2009. – 137 с.
20. Гасій О.В. Роль фондового ринку у формуванні інвестиційної привабливості акцій підприємств: сучасний аспект / О.В. Гасій // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. - №8. – С. 10-14.
21. Гасій О. В. Стан та перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Гасій, В. І.

Клименко / Ефективна економіка. – 2020. – № 1. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7617>

22. Гнип Н. О. Моделі формування фінансового потенціалу в рамках стратегії зростання підприємства / Н. О. Гнип // Держава та регіони. – 2010. – №2. – С. 63 – 66.

23. Горпинченко А. П. Вплив структури джерел фінансових ресурсів на фінансову стійкість підприємств торгівлі в Україні / А. П. Горпинченко // Бізнес Інформ. – 2014. – № 6 (437). – С. 348-354

24. Голик С. І. Сучасний стан та перспективи розвитку кредитування вітчизняних зерновиробників [Електронний ресурс] / С. І. Голик // Облік і фінанси. – 2012. – №3. – С. 129–132. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Oif_apk_2012_3_26.pdf.

25. Горпинченко А. П. Принципи формування фінансових ресурсів підприємства / А. П. Горпинченко // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 2 (18). – С. 111-118.

26. Горпинченко А. П. Формування політики управління фінансовими ресурсами в загальній стратегії розвитку торговельного підприємства / А. П. Горпинченко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія : Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – 2013. – № 52 (1025). – С. 37-45.

27. Гринів Б. В. Економічний аналіз торговельної діяльності : навч. посіб. / Б. В. Гринів. – Київ : Центр учбової літератури, 2011. – 392 с.

28. Гудзь О. Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств : монографія / О. Є. Гудзь. – Київ : ННЦ, 2007. – 578 с.

29. Гуляєва Н. М. Фінансові ресурси підприємств / Н.М. Гуляєва // Фінанси України. – 2003. – №12. – С.58–62.

30. Гуйда Г. В. Формирование и использование финансовых ресурсов: учебное пособие / Г. В. Гуйда. – Москва : Финансы и статистика, 1986. – 158с.

31. Друкер П. Ф. Теория бизнеса / П. Ф. Друкер // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия Менеджмент. – 2002. – № 4. – С. 60–75.
32. Экономическая энциклопедия «Политическая экономия». – Москва: Изд-во «Советская энциклопедия», 1979. – Т.3. – 496 с.
33. Загородна О. Діагностика фінансового стану і стійкості функціонування підприємства / О. Загородна, В. Серединська // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 7. – С. 262–265.
34. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко // 3-тє вид. випр. і доп. – Київ: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 404 с.
35. Захаров І.М. Розробка та реалізація конкуренто-орієнтованої фінансової стратегії підприємства / І.М Захаров // Актуальні питання розвитку економіки, харчових технологій та товарознавства: тези доповідей XLII Міжнародної наукової студентської конференції за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2018 рік (м. Полтава, 26-27 березня 2019 р.): у 2 ч.- Полтава: ПУЕТ, 2019.-Ч. 1.- С. 83-84.
36. Зятковський І. В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств : підручник / І. В. Зятковський. – Тернопіль: Економічна думка. – 2000. – 225 с.
37. Іваненко В.О. Окремі питання фінансування вищої школи в умовах ринку / В.О. Іваненко // Економіка. Фінанси. Право. – 2004. – №3. – С. 9-12.
38. Капітула С. Л. Формування змісту фінансових потоків підприємств оптової торгівлі / С. Л. Капітула // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.12. – С. 242-253.
39. Качмарик Я. Д. Ефективність формування фінансових ресурсів підприємства / Я. Д. Качмарик // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №11-12. – С. 138-144.
40. Кизим М. О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства : монографія / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко [та ін.]. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2009.– 144 с

41. Кобилецький В. Р., Тип фінансової стійкості / В. Р. Кобилецький // Онлайн-журнал «Financial Analysis online» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.finalon.com/metodyka-rozrakhunku/101-typ-finansovoi-stiikosti>.
42. Ковальов В. В. Фінансовий менеджмент; теорія і практика. – 2-е вид., перероб. і доп. / В. В. Ковальов. – Москва : ТК Велбі, Вид-во Проспект, 2007. – 1024 с.
43. Ковалева А. М. Финансы фирмы: учебник / А. М. Ковалева, М. Г. Лапуста, Л. Г. Скамай – Москва : ИНФРА-М, 2000. – 416 с.
44. Козаченко А. В. Економічна безпека підприємства. Сутність і механізм забезпечення : монографія / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Лещенко. – Київ : Либра, 2003. – 280 с.
45. Козачок І. А. Формування та управління ефективним використанням фінансових ресурсів підприємства / І. А. Козачок // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії (ЗДІА). – 2011. – № 47. – С. 277–283.
46. Колчина В. М. Финансы предприятий / В. М. Колчина. – Москва : Финансы, 2005. – 413с.
47. Корецька С. О. Методологічні аспекти формування ресурсної стратегії підприємства / С. О. Корецька // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія : Економіка. – 2012. – Вип. 4(60). – С. 89-100.
48. Кравцова А. М. Оцінка ефективності процесу використання фінансових ресурсів підприємства / А. М. Кравцова // Экономика Крыма. – 2006. – №16. – С. 47–50.
49. Кравченко Т. В. Оцінка ефективності процесів формування та використання оборотного капіталу / Т. В. Кравченко // Економіка підприємства: Економічний вісник НГУ. – 2007. – № 4. – С. 32–37.

50. Кушнір І. В. Фінанси. Інтерактивний курс [Електронний ресурс] / І. В. Кушнір. – Режим доступу : http://www.ec-study.com/ua/literature/b000014_kushnir_finan-si_pidpriem-ctv.htm.
51. Литвин Б. М. Фінансовий аналіз: навч. посібник / Б. М. Литвин, М. В. Стельмах. – Київ : «Хай-Тек Прес», 2008. – 336 с.
52. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія / Л. О. Лігоненко. – Київ : КДТЕУ, 2004. – 580 с.
53. Марченко А. А. Аналіз джерел формування фінансових ресурсів / А. А. Марченко // Фінанси України. – 2014. – №9. – С. 102-108.
54. Мельник О. Особливості функціонування фінансових ресурсів в системі управління підприємством / О. Мельник // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 3 (36). – С. 108–116.
55. Мендрул О. Г. Управління вартістю підприємств : монографія / О. Г. Мендрул. – Київ : КНЕУ, 2002. – 272 с.
56. Мінцберг Г. Зліт і падіння стратегічного планування / Г. Мінцберг ; пер. с англ. К. Сисоева. – Київ : Видавництво : Агенція «Стандарт», 2008. – 412 с.
57. Мороз О. В. Фінансова діагностика у системі антикризового управління на підприємствах : монографія / О. В. Мороз, О. А. Сметанюк. – Вінниця : УНІВЕРСУМ – Вінниця, 2006. – 167 с.
58. Нападовська Л. В. Управлінський облік: монографія / Л. В. Нападовська. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 356 с.
59. Опарін В. Фінансові ресурси та суспільний капітал / В. Опарін // Вісник Національного банку України. – 2010. – №7. – С. 26–28.
60. Опарін В. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення / В. Опарін // Вісник Національного банку України. – 2006. – №5. – С. 10–11.
61. Петик М. І. Модель функціонування механізму формування фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва / М. І. Петик // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.7. – С. 253-258.

62. Петленко Ю. В. Оптимізація джерел фінансових ресурсів підприємств / Ю. В. Петленко // Фінанси України. – 2008. – №6. – С. 91-95.
63. Пойда-Носик Н. Н. Фінансові ресурси підприємства / Н. Н. Пойда-Носик // Фінанси України. – 2010. – №1. – С.96-103.
64. Пономаренко В. С. Концептуальні основи економічної безпеки : монографія / В. С. Пономаренко, С. В. Кавун ; Харк. нац. екон. ун-т. – Харків : ХНЕУ, 2008. – 255 с
65. Пономаренко В. С. Стратегічне управління розвитком підприємства : навч. посіб. / В. С. Пономаренко, О. І. Пушкар, О. М. Тридід. – Харків : Вид. ХДЕУ, 2003. – 640 с.
66. Портер М. Стратегія конкуренції / М. Портер, Е. Майкл [пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський]. – Київ : Основи, 1998. – 390 с.
67. Привалова Л. В. Сутність фінансового ринку, його роль у мобілізації і розподілі фінансових ресурсів [Електронний ресурс] / Л. В. Привалова. – Режим доступу : [/80с_Сит/Ус1с1Га/2012_1/Ргі\а1о\а.рс1Г.](#)
68. Про підприємництво [Електронний ресурс] : Закон України від 7 лют. 1991 р. № 698-ХІІ : станом на 2 серп. 20164р. / Законодавство України : [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/698-12>.
69. Рзаєва Т. Г. Аналіз існуючих підходів до оцінки ефективності використання ресурсів підприємств / Т. Г. Рзаєва // Вісник Технологічного університету Поділля. Економічні науки. – 2003. – № 2. – Т. 2. – С. 82–85.
70. Рибалко Н. О. Фінансові ресурси підприємств: грошові кошти чи щось більше / Н. О. Рибалко // Загальні питання економіки. – 2009. – № 14. – С. 28-31.
71. Рубаха М. В. Формування фінансового капіталу суб'єктів господарювання в економіці України / М. В. Рубаха // дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Рубаха Марія Володимирівна. – Львів, 2014. – 271 с.

72. Рудченко І. В. Удосконалення механізму управління фінансовими ресурсами підприємства / І. В. Рудченко // Сучасні питання економіки і права. – 2011. – Вип. 1. – С. 16–19.
73. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібник / Г. В. Савицька. – 3-тє вид., випр. і доп. – Київ : Знання, 2007. – 668 с.
74. Самойлова Т. А. Аналіз ефективності використання власного і позикового капіталу підприємства / Т. А. Самойлова // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія : Економічні науки. – 2012. – № 3 (69). – Т. 2. – С. 190-195.
75. Селіверстова Л.С. Управління грошовими потоками підприємства / Л.С. Селіверстова // Економіка і держава. – 2015. – № 9. – С. 20–22.
76. Семенов А. Г. Фінансова стратегія в управлінні підприємствами : монографія / А. Г. Семенов [та ін.]. – Запоріжжя : КПУ, 2008. – 188 с.
77. Ситник Г. В. Фінанси торгівлі : монографія / Г. В. Ситник. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 672 с.
78. Стецюк П. А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: монографія / П. А. Стецюк. – Київ : ННЦ ІАЕ, 2009. – 370 с.
79. Стригуль Л. С. Економіко-методичне забезпечення оцінки достатності фінансових ресурсів підприємства в сучасних умовах господарювання / Л. С. Стригуль // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 10. – С. 516-520.
80. Сушко Н. Фінансові ресурси в управлінні підприємством / Н. Сушко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Економіка. – 2014. – №71. – С. 51–60.
81. Тарасова В. В. Оцінка видової ефективності використання ресурсів [Електронний ресурс] / В. В. Тарасова // Ефективна економіка. – 2010. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/>. – Дата перегляду: 13.03.2017.
82. Теория финансов. Под ред. Заяц Н. Е. – Минск.: Вишэйшая школа. 1997. – 160с.

83. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – Київ : КНЕУ, 2006. – 268 с.
84. Тридід О. М. Оцінювання фінансової стійкості підприємства : монографія / О. М. Тридід, К. В. Орехова. – Київ : Національний банк України : Університет банківської справи, 2010. – 143 с.
85. Уварова І. Активізація процесів злиття та поглинання як чинник глобалізації світової економіки / І. Уварова // Підприємництво, господарство і право. – 2014. – № 2. – С. 129–131.
86. Финансы : учебник / Под. ред. В. М. Родионовой. – Москва. – 2002. – 325 с.
87. Фінансова стратегія підприємства : монографія / [І. О. Бланк, Г. В. Ситник, О. В. Корольова-Казанська, І. Г. Ганечко] ; за заг. наук. ред. І. О. Бланка. – Київ : КНТЕУ, 2009. – 147 с
88. Финансовые ресурсы народного хозяйства (Проблемы формирования и использования) / Под ред. В.К. Сенчагова. – Москва : Финансы и статистика, 1982. – 49 с.
89. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. – Київ : КНЕУ, 2005. – 592 с.
90. Финансовый словарь / Благодатин А. А., Лозовский Л. Ш., Райзберг Б. А. – Москва : ИНФРА-М, 1999. – 378 с.
91. Финансы: учебник для вузов. / под ред. проф. М. В. Романовского, проф. О.В. Врублевской, проф. Б.М. Сабанти. – Москва: Издательство «Перспектива»; Издательство «Юрайт», 2000. – 520 с.
92. Фінанси підприємств за модульною системою навчання : навчальний посібник / В. П. Шило, С. Б. Ільїна, С. С. Доровська, В. В. Барабанова, І. І. Криштопа. – Київ : Кондор, 2011. – 429 с
93. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін, 3-тє вид., перероб. та доп. – Київ: КНЕУ, 2000. – 460 с.

94. Хачатурян С. В. Сутність фінансових ресурсів та їх класифікація / С. В. Хачатурян // Фінанси України. – 2003. – №4. – С. 77 – 81.
95. Хрущ Н. Аналіз та оцінка рівня прибутковості фінансових ресурсів підприємства / Н. Хрущ // Економіст. – 2015. – №7. – С. 28 – 31.
96. Чередник К.В. / Елементи механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства // К.В. Чередник, О.С. Деєв, О.В. Гасій // Актуальні питання розвитку економіки, харчових технологій та товарознавства: тези доповідей XLII Міжнародної наукової студентської конференції за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2018 рік (м. Полтава, 26-27 березня 2019 р.): у 2 ч.-Полтава: ПУЕТ, 2019.-Ч. 1.- С. 173-175.
97. Чигарьов Д. В. Сутність ефективності діяльності суб'єкта господарювання / Д. В. Чигарьов // Вісник економічної науки України. – 2015. – № 2. – С. 128 – 132.
98. Чупис А. В. Эффективность использования финансовых ресурсов предприятия / А. В. Чупис, С. Н. Закоморный. – Сумы: Козацький вал, 2007. – 28 с.
99. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: підручник / О. О. Шеремет. – Київ : Ліра-К, 2013. – 612 с.
100. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник / З. Є. Шершньова. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Київ : КНЕУ, 2004. – 699 с.
101. Якимчук Т. В. Соціально-економічна ефективність підприємства та її значення в сучасних умовах / Т. В. Якимчук // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2012. – №2 (56). – С. 184–186.
102. Hasii O. Management der Bildung der Finanzressourcen des Unternehmens / O. Hasii, V. Schynder, A. Zhyrnyj // Die wichtigsten Vektoren für die Entwicklung der Wissenschaft im Jahr 2020: der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz (B. 1), 24 Januar, 2020. Luxembourg, Grand Duchy of Luxembourg: Europäische Wissenschaftsplattform. – С. 8-9.